

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomických teorií

Diplomová práce

Hodnocení výkonnosti ekonomiky

Bc. Terezie Berndtová

© 2010 ČZU v Praze

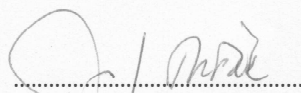
Rozsah původní zprávy: 50 - 60 stran

Seznam odborné literatury:

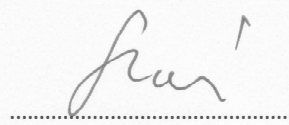
1. FASSMAN, M. Stínová ekonomika a práce na černo [b.m.] Briggs & Co., 2007. EAN 978-80-86846-21-7.
2. HANDERSONOVÁ, H. Za horizontem globalizace. Přel. J.Kroupa, 1.vyd. Praha: DharmaGaia, 2001. Přel. z: Beyond Globalization - Shaping a Sustainable Global Economy. ISBN 80-85905-93-0.
3. KADERÁBKOVÁ, A. Základy makroekonomické analýzy: růst, konkurenceschopnost, rovnováha. Praha: Linde nakladatelství, 2003. ISBN 80-86131-36-X.
4. SAMUELSON A.P. , NORDHAUS W.D. Ekonomie. 2. vyd. Praha: Svoboda, 1995. ISBN 80-205-0494-X.

Vedoucí diplomové práce: **Ing. Lenka Kopecká**

Termín odevzdání diplomové práce: duben 2010

Vedoucí katedry

Děkan

V Praze dne: 15.12.2008

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Hodnocení výkonnosti ekonomiky" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucí diplomové práce ing. Lenky Kopecké a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 1.4.2010

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala ing. Lence Kopecké za odborné vedení a cenné rady, které mi poskytla při zpracování diplomové práce. Dále bych chtěla poděkovat Mgr. Petru Duczynskému, Ph.D za revizi textu.

Hodnocení výkonnosti ekonomiky

Evaluation of economical efficiency

Souhrn:

Národní hospodářství na počátku 21. století je charakterizováno složitou strukturou. Odráží komplexní ekonomické jevy a procesy, legislativní a mezinárodně-politické vlivy, ale i zájmy nejrozličnějších společenských skupin. Objektivní hodnocení výkonnosti ekonomiky vyžaduje přesné a spolehlivé informace. Způsoby, jak tyto získat je tématem diplomové práce. První část této práce charakterizuje Národní účetnictví a jeho historii, dále se věnuje SNA93, SNA2008, ESA95 a Systému národních účtů v České republice jako v současné době hlavnímu rámci pro vyčerpávající zachycení národní ekonomiky. Další část této práce se zaměřuje na tzv. „NOE“ (Non-Observed Economy), tedy tu část ekonomiky, která není Systémem národního účetnictví zachycena a proto je nutné ji níže popsanou metodikou odhadovat. Mimo jiné je zde představen aktuální rámec N1 – N7, který slouží jako východisko těchto odhadů v České republice. Poslední částí této práce je nastínění řešení pro zaznamenávání a odhadování „domácí produkce“ jako významné složky NOE, nikoliv však přímo v Systému národních účtů, ale separátně v tzv. „Satelitním účtu domácností“, který umožňuje přímé srovnání oficiálních a neoficiálních makroekonomických dat, bez znehodnocení základních dat v SNU .

Summary:

The National economy at the beginning of the third millennium is a complex matter. It reflects all economic phenomena and processes, the influences of legislative norms, topical international and political issues and the interests of different social groups. Accurate and reliable information is the basic assumption for an objective evaluation of economic efficiency. The first part of this paper describes the National Accounting and its history. It also deals with SNA 93, and with the system of national accounts. At present this system is the main framework for accurately recording the national economy. The second part focuses on the so-called “NOE” (Non-observed economy). This part of the economy is not recorded by the system of national accounting. Therefore it is necessary to be estimated by the method described below. Among other things the present N1 - 7 framework used for these estimates in the Czech Republic is introduced. The final part outlines the solutions for recording and estimating “domestic production,” which is a significant component of the NOE. This outline is done separately in a so-called “satellite account of households.” This way enables one to compare official and unofficial macroeconomic data without devaluating basic data in the SNU.

Klíčová slova:

HDP

SNÚ

ESA

NOE

Domácí produkce

Nelegální produkce

Neformální sektor

Podzemní ekonomika

Sektor domácností

Satelitní účet domácností

Key words:

GDP

SNA

ESA

Household production

Non-observed economy

Illegal production

Informal sector

Underground economy

Household sector

Household satellite account

Obsah

1. ÚVOD	10
2. CÍL PRÁCE A METODIKA	12
3. LITERÁRNÍ REŠERŠE	13
3.1 Národní účetnictví a jeho historie	13
3.2. Systém národních účtů (SNA) a jeho vývoj.....	15
3.3 Evropský systém integrovaných účtů (ESA)	17
3.4 Národní účetnictví v České republice	19
3.4.1 Národní účetnictví – produkce	20
3.4.2 Národní účetnictví - základní prvky.....	21
3.4.2.1 Jednotky zjišťování.....	21
3.4.2.2 Institucionální sektory	23
3.4.2.3 Odvětví.....	26
3.4.2.4 Účty.....	28
3.4.3 Národní účetnictví – výstupní agregát HDP	31
3.4.3.1 Produkční metoda (Output approach).....	32
3.4.3.2 Výdajová metoda (Expenditure approach)	34
3.4.3.3 Důchodová metoda (Income approach).....	34
3.4.4 Národní účetnictví mimo základní rámec	34
3.4.4.1 Satelitní účty	35
3.4.4.2 Sociální matice.....	36
3.4.4.3 Čtvrtletní účty	37
3.4.4.4 Regionální účty	37
3.5 Non-Observed Economy- nezachycená ekonomika (NOE)	38
3.5.1. Podzemní produkce (Underground Production).....	39
3.5.2 Ilegální produkce (Illegal Production)	40
3.5.3 Produkce neformálního sektoru (Informal Sector Production)	41
3.5.4 Produkce domácností pro vlastní potřebu (Household production for own final use)	43
3.5.5 Chyby v systému sběru dat (Production missed due to deficiencies in data collection programme)	43

3.6 Vyčerpávající zjišťování dat (Typy Non-Exhaustiveness)	44
3.6.1 Rámec T1 – T8	45
3.6.2 Rámec N1- N7	46
3.7 Satelitní účet domácností – Household satellite account (HHSa).....	49
3.7.1 Output metoda	50
3.7.2 Input metody.....	52
3.7.2.1 Zjišťování ročních objemů neplacené práce	54
3.7.2.2 Peněžní ohodnocení neplacené práce.....	55
3.7.2.3 Domácí produkce a její komponenty	57
3.7.2.4 Domácí produkce a HDP	59
3.7.3 Výstupní agregáty HHSa.....	60
3.7.3.1 Rozšířená spotřeba domácností.....	60
3.7.3.2 Rozšířený příjem domácností	61
4. ANALÝZA.....	62
4.1 NOE – Česká republika.....	62
4.1.1 N1- Underground - jednotky záměrně neregistrované.....	64
4.1.2 N2 - Nelegální aktivity - neregistrované jednotky.....	65
4.1.3 N3 - Jednotky bez nutnosti registrace.....	66
4.1.4 N4 - Aktualizace stat. registrů (jednotky nezahrnované do výzkumů).....	68
4.1.5 N5 - Registrované jednotky nezahrnované do stat. zjišťování.....	69
4.1.6 N6 - Záměrné zkreslování dat.....	69
4.1.7 N7 - Ostatní chyby ve stat. zjišťování.....	71
4.2 Satelitní účet domácností (Household Satellite Account - HHSa)	72
4.2.1 Domácí produkce a HDP.....	78
4.2.2 Odhad domácí produkce pro ČR.....	79
4.2.3 Růst HDP.....	80
4.2.4 Rozšířená spotřeba a rozšířený příjem domácností.....	80
5. ZÁVĚR	82
6. SEZNAM LITERATURY	87
7. PŘÍLOHY	91

1. Úvod

„Most scientists naively think they know what they should observe and how they should measure it.” (Einstein, in Morgenstern 1975)

Bakalářská práce z roku 2008 poukázala na problémy, které vyvstávají při hodnocení výkonnosti ekonomik, je-li jako měřítko použit hrubý domácí produkt a snažila se prokázat jeho omezenou vypovídací schopnost jako měřítka blahobytu či kvality života.

Dále se věnovala odhadům HDP, kde se podařilo prokázat, že dochází na všech úrovních zpracování – sběru dat, vlastního výpočtu a interpretce výsledků - k výrazným chybám. Ačkoliv se politické a hospodářské diskuse v posledních dvaceti letech věnovaly zejména chybám při zpracování dat - směnným relacím, deflátorům atd., neobjevila se doposud žádná větší diskuse o tom, zdali již samotný sběr dat, tzn. úplnost zachycení hospodářské produkce, nemůže vést k výrazným chybám odhadů HDP.

Jednoznačně se ukázalo, že oficiální statistické údaje, které jsou podkladem Systému národních účtů (SNU), zachycují jen tu oficiální, tržní, neboli také formální část ekonomických aktivit. Všechny ostatní aktivity, na nichž se největší měrou podílí domácí práce, zůstávají skryty a nejsou v HDP, jako nejdůležitějším agregátu Systému národních účtů, zachyceny. Jinými slovy, země či regiony s vysokým zastoupením neformálních aktivit a domácí práce (země rozvojové a transformující, případně venkov), pak vykazují falešně nízké hodnoty HDP neodpovídající skutečné výkonnosti národního hospodářství.

Prozkoumání této velmi zajímavé problematiky a zhodnocení aktuální literatury na toto téma se stalo námětem této Diplomové práce. Aktuální světová literatura je velmi bohatá a mnohé země a Evropská unie mají již vyvinutu propracovanou metodiku, jakým způsobem rozšířit oficiální odhady o odhady neformální ekonomiky.

Od poloviny osmdesátých let je zejména ze strany politické a odborné veřejnosti ve stoupající míře požadováno zabývat se zohledněním **tzv. domácí práce** při odhadování celkové výkonnosti ekonomiky. Touto tematikou se zabývaly zejména ženy-autorky ve snaze poukázat na obrovský rozsah produktivní práce, kterou vykonávají ženy v domácnosti. Tím, že tato vykonaná práce není oficiálně zaplácena, a její produkty jsou spotřebovávány přímo v domácnostech, které je produkují, a neprocházejí tedy trhem, není tato práce a její produkce zachycena v Systému národních účtů a neodrazí se tedy ani

v jednom z hlavních agregátů SNÚ – v HDP. To znamená, že HDP programově podhodnocuje příspěvek žen k tvorbě národního bohatství.

Oficiální makroekonomická data ukazují na rozšiřující se ekonomickou propast mezi vyspělým a rozvojovým světem, v rámci ČR mezi Prahou a venkovem. Pocit, že tento rozdíl by nemusel být tak značný, kdyby do oficiálních odhadů byla zahrnuta i neformální – neoficiální ekonomika, že rozvojové země potažmo venkov ve větší míře produkují své bohatství v rámci neoficiální ekonomiky, byl prvotním impulsem ke zpracování tohoto tématu.

Hlavním tématem práce je představení současných metod, které jsou využívány k zpřesnění odhadů výkonnosti ekonomiky. První část se proto věnuje představení Systému národních účtů (SNÚ) jako celosvětově užívaného rámce pro zachycení tržní ekonomiky.

Bohužel SNÚ není schopen přesně zachytit všechny aktivity tržní ekonomiky. Proto byla v roce 1993 vydána publikace “Measuring the Non-Observed Economy“, která nabízí metodická východiska, jak zlepšit zachycení této, pro SNÚ „neviditelné“ části **tržní** ekonomiky. Doporučení této publikace jsou náplní druhé části diplomové práce.

Podářilo-li by se přesně zachytit všechny tržní aktivity ekonomiky, stále zůstane obrovská část produktivních aktivit nezachycena, a to jsou aktivity **netržní**, neformální, aktivity tzv. subsistenční (Goldschmidt-Clermont, 1999), či „Love“ (Henderson, 2001) ekonomiky, jejichž hlavní součástí je výše zmíněna domácí práce. Protože ani rozšíření výstupů SNÚ o odhady úrovně neformální ekonomiky nevedly k uspokojivým výsledkům, byla vyvinuta metodika, jak tyto odhady zpřesnit a do SNÚ zahrnout. Jsou to tzv. satelitní účty domácností (Household Satellite Accounts) – HHSA a jejich podrobným popisem se zabývá třetí část práce.

V analytické části budou jednotlivé metodiky diskutovány, srovnána dostupná data jednotlivých zemí (SRN, USA, případně Velká Británie) a bude diskutováno, za jakých podmínek a s jakými možnými závěry by bylo možné vytvořit Satelitní účet domácností v ČR.

2. Cíl práce a metodika

Cílem této práce je poukázat na nemožnost hodnocení výkonnosti ekonomiky daného státu, nepodaří-li se zachytit celkovou produkci jeho národního hospodářství, tzn. dosáhnout přesného odhadu HDP, zachycení všech složek tzv. „Non-Observed Economy“, ale hlavně kvantifikace trhem neprocházejících produktivních aktivit neformální ekonomiky, jejíž největší část tvoří produkce domácností.

Metodicky se jedná o literární práci na základě rešerše dostupných materiálů a jejich studia. Změny v náhledu na tuto problematiku a zvýšený zájem o toto téma v poslední době se odrazily v poměrně bohaté publikační činnosti. Rešerše zahrnuje i zcela čerstvé publikace z druhé poloviny roku 2009.

Pro vyhledávání v anglickém a německém jazyce (eventuálně v českém s anglickým abstraktem) byla použita databanka EBSCOhost po zadání různých kombinací klíčových slov, např. Non-Observed Economy, SNA93, SNA2008, ESA95, informal economy, illegal activities, economic underground, NOE, Household Satellite Account, household production, atd. Dále byly použity standardní internetové prohlížeče: www.google.com a www.seznam.cz.

První část práce se věnuje Národnímu účetnictví a jeho historii, dále pak přibližuje SNA93, SNA2008, ESA95 a Systém národních účtů v České republice. Na závěr představuje metodiky rozšiřující základní rámec SNÚ.

Další část práce se zaměřuje na podrobnější popis způsobu zachycení tzv. „Non-Observed Economy“ (NOE) v Systému národních účtů včetně charakteristiky jeho jednotlivých složek. Dále představuje „satelitní účet domácností“ jako možnost zachycení domácí produkce metodami, jejichž výstupy budou srovnatelné s výstupy SNÚ.

V analytické části jsou pak uvedeny odhady NOE v ČR. Dalším bodem analýzy jsou výstupy satelitního účtu domácností v letech 1992 a 2001 v SRN a srovnání jednotlivých metodik sestavování satelitního účtu. Jsou zde nastíněny možné závěry použitelné pro Českou republiku.

3. Literární rešerše

3.1 Národní účetnictví a jeho historie

Národní hospodářství na počátku 21. století je charakterizováno složitou strukturou. Odráží komplexní ekonomické jevy a procesy, legislativní a mezinárodně-politické vlivy, ale i zájmy nejrůznějších společenských skupin. Objektivní hodnocení výkonnosti ekonomiky vyžaduje přesné a spolehlivé informace. Pomocí modelových schémat by pak měly tyto informace umožnit konstrukci účinných nástrojů sloužících k popisu národního hospodářství jako celku i k analýze jeho struktury a vnitřních vazeb. Jedním z nejvyhledávanějších modelů, který je dnes již zcela běžně uplatňován prakticky ve všech vyspělých zemích, je systém nazývaný **národní účetnictví**.

Vedle ústředních orgánů státní správy – stát sleduje makroekonomickou dynamiku, měnový přehled, odhaduje svoje investice, úsporu, devizovou pozici, platební bilanci, úvěrovou politiku atd. – by se o informace skryté v systému národního účetnictví měly přiměřeně zajímat i podnikové managementy. Z těchto informací mohou s předstihem rozpoznat vývoj klíčových atributů ekonomického klimatu země a uzpůsobovat těmto znalostem své firemní strategie.

Pomocí národního účetnictví můžeme:

- a) poskytovat souhrnné informace o národním hospodářství,
- b) analyzovat ekonomický pohyb,
- c) zajišťovat provázanost ekonomických prognóz.

Cílem národního účetnictví je zachytit komplexně celé národní hospodářství ve formě určitého modelu, který je (jako každý model) **zjednodušujícím zobrazením** skutečnosti. (Hronová, Hindls, 2000)

Historie národního účetnictví

Chceme-li najít kořeny myšlenky zachytit souhrnně výsledky národního hospodářství, jeho strukturu, prvky a jejich vzájemné vazby, dostaneme se až do 17. století k **politickým**

aritmetikům (W. Petty¹, G. King). Ti se snažili odhadnout velikost národního bohatství a určit veličinu národního důchodu. Skutečným předchůdcem myšlenek moderního národního účetnictví ve smyslu modelu národního hospodářství byl však *F. Quesnay*², který se ve své **Ekonomické tabulce** (Tableau économique) pokusil nejen o odhad celkového bohatství společnosti, ale hledal i vzájemné vazby mezi subjekty ekonomické činnosti. Svou ekonomickou tabulkou vytvořil *první model národního hospodářství*. Nezabýval se však odhady národohospodářských ukazatelů (národního důchodu). Podobnou tematikou se v této době zabýval také *S. de Vauban*³. Ten je ve Francii považován za prvního představitele národního účetnictví.

Obě tyto myšlenky byly dále rozvíjeny představiteli **francouzské statistické školy**. Čelním představitelem byl *A. L. de Lavoisiera*, jehož dílo **O územním bohatství francouzského království** (De la richesse territoriale du royaume de France), je považováno za první účet zemědělství.

Mezi další významné představitele ekonomické teorie, kteří ovlivnili vývoj makroekonomických systémů ukazatelů, *byli především A. Smith*⁴ a *K. Marx*⁵. Učení K. Marxe se stalo základem makroekonomického modelu užívaného po druhé světové válce v zemích s centrálně plánovanou ekonomikou.

Počátek 20. století byl charakterizován snahou získávat pravidelné číselné informace o vývoji národního hospodářství, resp. o vývoji nejdynamičtěji se rozvíjejícího odvětví, jímž byl průmysl. Tyto snahy byly vyvolány téměř pravidelně se opakujícími ekonomickými krizemi. Potřeba pravidelných číselných informací vedla k vytváření **prvních statistických orgánů**. Smyslem jejich práce bylo poskytnout dostatek informací pro daňové účely. Zároveň se postupně začínali vytvářet podklady pro budoucí

---

¹ Sir William Petty (1623 – 1687) - statistik a lékař, spoluzakladatel klasické politické ekonomie a zakladatel pracovní teorie hodnoty

² F. Quesnay (1694 – 1774) – lékař na dvoře krále Ludvíka XIV., autor pozoruhodného znázornění ekonomiky jako koloběhu. Jeho schéma zdůraznilo, že různé prvky ekonomiky jsou spolu navzájem provázány, jako jsou spolu propojeny cévy v lidském těle. (Samuelson, Nordhaus, 1995).

³ S. de Vauban (1633 – 1707) – francouzský maršál a generální stavitel

⁴ A. Smith (1723 – 1790) – skotský ekonom a filosof, zakladatel moderní ekonomie, těžištěm jeho díla je kniha „Bohatství národů“ (*An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*)

⁵ K. H. Marx (1818 – 1883) – německý filosof, politický publicista, kritik klasické ekonomie, teoretik dělnického hnutí, socialismu a komunismu. K jeho nejznámějším dílům patří „*Komunistický manifest*“ a nedokončený „*Kapitál*“

průmyslovou statistiku. To bylo základem také pro sledování národního hospodářství jako celku.

Zlomovým okamžikem se stala světová hospodářská krize 30. let v USA a Velké Británii následovaná druhou světovou válkou. Za významné osobnosti té doby z hlediska dalšího vývoje národního účetnictví lze považovat především *J. M. Keynese*⁶ a *W. Leontieffa*⁷. Keynesova **ekonomická teorie** se stala základem ekonomické struktury národního účetnictví a Leontieffův **strukturální model národního hospodářství** (*tabulka input-output*) je integrální součástí systému národního účetnictví dodnes.

První práce na moderních národních účtech byly provedeny ve Velké Británii počátkem čtyřicátých let. Jejich cílem bylo odhadnout mobilizovatelné zdroje pro válečné hospodářství. J.R.N. Stone⁸ a J.E. Meade provedli první odhad britského národního důchodu. V roce 1945 byly první účty národního hospodářství sestaveny také ve Francii. Vývoj po druhé světové válce se dá vyjádřit snahou států o vytváření vlastních koncepcí národních účtů. Teoretickým východiskem se pro státy s tržní ekonomikou stala Keynesova ekonomická teorie. Paralelně s tím se v zemích s centrálně plánovanou ekonomikou rozvíjel **systém bilancí národního hospodářství**, jehož teoretickým východiskem byla Marxova **pracovní teorie hodnoty**. (Hronová, Hindls, 2000)

3.2. Systém národních účtů (SNA) a jeho vývoj

„Potřeba vzájemného srovnávání ekonomických veličin a snaha pomoci zemím s méně vyspělou státní statistikou vedly ke snaze vytvořit nadnárodní systémy – „**standardy národního účetnictví**.“ (Hronová, Hindls, 2000). Ty vytvářejí rámec pro měření tržní ekonomiky a skládají se z integrované sady makroekonomických účtů, rozvahy a tabulek vycházejících z mezinárodně uznávaných konceptů, definic, klasifikací a účetních pravidel. Tyto principy poskytují rámec, na jehož základě je možné získaná data vyhodnocovat,

---

⁶ John Maynard Keynes – anglický ekonom (1883 – 1946), zakladatel keynesiánství, jeden z nejvýznamnějších ekonomů 20. stol.

⁷ Wassily Leontieff – harvardský ekonom ruského původu (1913 – 1999), nositel Ceny Švédské říšské banky za ekonomii (CEAN).

⁸ John Richard Nicholas Stone (1913 – 1991) – laureát Nobelovy ceny za ekonomii v roce 1984, asistent J.M. Keynese v CSO (Central statistic office) (Pesaran, Harcourt, 1999)

porovnávat a prezentovat za účelem tvorby ekonomických analýz, rozhodování a tvorby politiky. (UNSTAT)

Vývoj SNA:

1) Standard OSN (System of National Accounts – SNA, resp. Systeme de Comptabilité Nationale – SCN)

První systém vytvořený skupinou expertů vedených J. R. N. Stonem v roce 1952. Tento standard měl charakter doporučení. Obsahoval šest národních účtů a dvanáct doplňkových tabulek. Ocenění bylo pouze v běžných cenách.

2) Revize standardu OSN

Tato verze, schválená roku 1968, byla obohacena především o zachycení finančních toků, bilanci mezioborových vztahů a o vyjádření ve srovnatelných cenách. Na počátku osmdesátých let se ukázalo, že tento standard přestává vyhovovat potřebám ekonomiky vyspělých zemí i specifickým potřebám rozvojových zemí. Bylo rozhodnuto přistoupit k další revizi.

3) SNA 1993

Po dlouhých diskuzích, zda půjde „jen“ o revizi, nakonec došlo k vytvoření nového systému, jehož platnost byla vyhlášena k 1. 1. 1993. Tento dokument byl vytvořený pod společnou odpovědností a ve spolupráci OSN, Komise evropského společenství, Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD), Mezinárodního měnového fondu (IMF) a Světové banky, sdružených v ISWGNA⁹. (SNA 2008) Tento systém přinesl celou řadu nových prvků. Zdokonalena byla především celá koncepce tohoto standardu ve smyslu větší volnosti při tvorbě jeho struktury (definování *tzv. základního rámce* a vedle toho celé řady navazujících a doplňujících subsystémů). Byla zavedena **souhrnná ekonomická tabulka** jako jeden ze závěrečných dokumentů národních účtů, došlo k rozvedení problémů rozdělování a přerozdělování důchodů, k zavedení *tzv. majetkových účtů* (rozvahy) atd. (Hronová, Hindls, 2000)

---

⁹ ISWGNA - Inter-Secretariat Working Group on National Accounts

4) SNA 2008

V roce 2003 vyzvala Statistická komise k přepracování SNA 93 s cílem přiblížit ho měnícím se potřebám jeho uživatelů. Jednalo se již o pátou verzi SNA, jejímž výsledkem je SNA 2008. Neobsahuje žádné podstatné ani rozsáhlé změny oproti předchozím verzím a to z toho důvodu, že jak SNA 1968, tak i SNA93 jsou stále používány některými zeměmi jako výchozí rámec. Z praktických důvodů byl SNA 2008 prezentován ve dvou částech. První, obsahující 17 kapitol, byla přijata na 39. sjezdu UNECE¹⁰, konaném 26. – 29. 2. 2008 v New Yorku. Druhá část, obsahující zbývajících 12 kapitol pak byla přijata na 40. sjezdu UNSC, konaném 24. – 27. února 2009 v New Yorku. Na doporučení UNECE pak byly obě části spojeny a jsou publikovány jako jeden dokument. I tento dokument byl publikován pod záštitou ISWGNA. SNA 2008 se dělí do pěti hlavních oblastí: aktiva, finanční sektor, globalizace a její následky, vládní a veřejný sektor a **neformální sektor**. (SNA 2008) Kapitola 25 – „Neformální aspekty ekonomiky“ se ve standardech objevila poprvé. (Luige, 2006)

SNA 2008 je určený jako výchozí rámec pro všechny země. Byl navržen tak, aby vyhovoval rozdílným potřebám zemí na různém stupni ekonomického vývoje. SNA 2008 byl jednohlasně přijat za mezinárodní statistický standard národního účetnictví. Statistická komise OSN vyzvala všechny země k vytváření vlastních národních účtů na bázi SNA 2008 a to co možná nejrychleji. (SNA 2008) „Je zřejmé, že by o rozsahu a rychlosti implementace měly rozhodovat jednotlivé státy na základě vlastní analýzy dat, tvorby politik, stávajícího stavu datové základny a dostupných zdrojů potřebných pro implementaci.“ (Edwards¹¹, 2008)

3.3 Evropský systém integrovaných účtů (ESA)

ESA je doporučený systém sestavování národních účtů v zemích Evropské unie. V roce 1970 byl schválen první standard systému národních účtů pod názvem **Evropský systém integrovaných účtů** (European System of Integrated Economic Accounts – ESA, resp. Systéme Européen des Comptes Economiques Intégrés – SEC). K první revizi došlo v roce

---

¹⁰ UNECE – United Nations Economic Commission for Europe (Evropská hospodářská komise OSN)

¹¹ Edwards W. Robert – byl ředitelem statistického oddělení Mezinárodního měnového fondu více než 4 roky až do června 2008.

1978 (*ESA 1978*) a ta zůstala doporučeným systémem v zemích Evropské unie až do konce roku 1998 a to i přesto, že byla v roce 1995 provedena další významná revize (*ESA 1995*). Důvodem bylo jednotné a bezproblémové vykazování ukazatelů – kritérií pro vstup do Evropské měnové unie (k 1. 1. 1999). Tato revize, jejíž platnost se předpokládala od počátku roku 1997 (původní termín vzniku Evropské měnové unie) přinesla celou řadu nových a moderních prvků rozvoje národního účetnictví (v návaznosti na revizi standardu OSN z roku 1993). (Hronová, Hindls, 2000)

„Standardy národního účetnictví vydává Evropská unie (EU) jako doporučení pro postupnou harmonizaci systémů národního účetnictví v členských zemích. Národní účetnictví jednotlivých zemí se však může ve statistické praxi od standardů EU v různých směrech a v různé míře odlišovat. Záleží na rozhodnutí každé země, zda je ochotna na standardy přistoupit, ale i na tom, do jaké míry je schopna podle nich postupovat.“¹² (Hájek, 2005)

Na druhé straně je mezinárodní slučitelnost pojetí rozhodující pro porovnání statistik za různé země. Pro členské státy EU je ESA normou pro poskytování údajů z národních účtů pro všechny mezinárodní organizace. Pouze v národních publikacích není přísné dodržování pravidel ESA povinné. (ESA95)

Systém ESA 1995 je plně v souladu s SNA93. Systém ESA se však více soustřeďuje na situaci a potřebu údajů v rámci Evropské unie (EU). Stejně jako SNA používá i ESA mnoho metodik a klasifikací (např. NACE-CZ - viz příloha č. 3), kterých se využívá i v ostatních sociálních a hospodářských statistikách členských států EU, např. ve statistice zpracovatelského průmyslu, ve statistice zahraničního obchodu a statistice zaměstnanosti; metodické rozdíly byly omezeny na minimum.

Pojetí ESA je, stejně jako SNA, harmonizováno s pojetím důležitých mezinárodních pravidel pro některé ostatní úseky ekonomických statistik, zejména s příručkou pro platební bilanci (BPM) Mezinárodního měnového fondu (MMF), s příručkou pro vládní finanční statistiku MMF (GFS), s příručkou OECD o statistice příjmů a s doporučeními

---

¹² Příkladem postupné harmonizace systému národního účetnictví ČR s evropskými standardy byla změna metodiky vykazování HDP, ke které u nás došlo na konci roku 2003. Uplatnil se především nový přístup k odhadu stínové ekonomiky.

Mezinárodní organizace práce (ILO) o pojetí zaměstnanosti, odpracovaných hodinách a nákladech práce. Tato harmonizace s ostatními sociálními a hospodářskými statistikami široce napomáhá ke *vzájemnému propojení a porovnatelnosti uvedených údajů*. (Hronová, Hindls, 2000)

Výše uvedené standardy slouží tedy především:

- 1) jako **základ jednotné** (tzv. harmonizované) **metodiky**,
- 2) jako **základ nově budovaných národních systémů makroekonomických informací** v zemích, kde takový systém dosud neexistoval,
- 3) jako **základ společného jazyka**. Harmonizovaná metodika slouží odborníkům z oblasti národního účetnictví a makroekonomického modelování k usnadnění vzájemné komunikace. Respektování jednotného obsahu pojmů vymezených ve standardu je základem efektivních modelů. (Hronová, Hindls, 2000)

3.4 Národní účetnictví v České republice

V roce 1990 rozhodla tehdejší čs. Federální vláda na základě návrhu Federálního statistického úřadu zavést počínaje dnem 1. 1. 1992 Systém národního účetnictví a nahradit tak po čtyřiceti letech systém bilancí národního hospodářství v čele s bilancí tvorby a užití společenského produktu a národního důchodu. To znamenalo zásadní změnu systému vykazování, získávání a zpracování statistických informací od podniků, bank, domácností a dalších subjektů. Základem u nás zaváděného Systému národního účetnictví se stal standard Evropské unie z roku 1978 (ESA 1978), podle něhož došlo k prvnímu přímému výpočtu HDP (jako základního agregátu systému národního účetnictví) za rok 1992. Národní účty za rok 1992 však byly publikovány až v roce 1995 a vzhledem k rozdělení ČSFR pouze za Českou republiku. Národní účty za ČSFR nebyly nikdy oficiálně sestaveny. Existují pouze v podobě **tzv. experimentální soustavy sektorových účtů** (za 80. léta a roky 1990 a 1991).

Národní účty za rok 1993 (publikované v roce 1996) již byly konstruovány podle standardu ESA 1995. To znamenalo nesrovnatelnost údajů národních účtů 1992 a 1993. Posloupnost účtů sektorů byla neúplná. Nebyl sestaven účet ostatních změn aktiv a majetkový účet (rozvaha). Všechny údaje byly v běžných cenách. (Hronová, Hindls, 2000)

3.4.1 Národní účetnictví – produkce

Cílem národního účetnictví je poskytnout popis toků představujících ekonomický pohyb během sledovaného období a zároveň stav jmění dané země a jeho změny. Zachytit ve statické podobě národní hospodářství, které se neustále mění a vyvíjí, není snadné. Jádrem takového popisu proto musí být stanovení určitého výchozího ekonomického jevu, který generuje jevy další a který je příčinou procesů rozdělování, spotřeby, akumulace apod. Toto rozhodující (prvotní) místo zaujímá **produkce**. (Hronová, Hindls, 2000)

V národním účetnictví je produkce sledována ze dvou hledisek:

- 1) jako zdroj tvorby hodnoty výrobků, které jsou v národním hospodářství směňovány,
- 2) jako zdroj tvorby důchodů, rozdělovaných mezi jednotlivé subjekty národního hospodářství.

Produkce jako tvorba hodnoty zboží a služeb zaznamenaná v národních účtech závisí na způsobu zkoumání procesu výroby, výrobní činnosti a jejího předmětu. **Vymezení rozsahu produktivní činnosti** (mající svůj základ v ekonomické teorii) je **stěžejním prvkem národního účetnictví** (ale i každého analogického systému makroekonomických informací), neboť má rozhodující vliv na způsob výpočtu výsledků národního hospodářství a jeho částí. **Výrobní činnost** je v národním účetnictví definována jako *společensky organizovaná činnost, jejímž cílem je tvorba zboží a služeb, které jsou definovány dvěma způsoby:*

- 1) buď se jedná o zboží a služby, které se běžně směňují na trhu,
- 2) nebo v případě, že na trhu směňovány nejsou, jsou získávány (vyráběny) na základě výrobních faktorů, jež se na trhu běžně směňují.

Podle této definice je za produktivní považována činnost prováděná ve prospěch společnosti jako celku (produkce jako činnost společensky organizovaná), a to jak tržní (tj. produkce procházející trhem), tak i netržní (vyráběná s pomocí výrobních faktorů – práce, kapitálu – existujících na trhu). Za produktivní jsou považovány tedy nejen jednotky produkující tržní statky a služby, ale i ty, které poskytují služby neprocházející trhem (netržní služby), např. stát, neziskové organizace (zájmová sdružení, politické strany, náboženská sdružení) a **domácnosti**. Tato definice odpovídá současné koncepci národního

účetnictví, tj. standardu OSN (SNA93) i EU (ESA95). Nejde však o jediné možné pojetí produkce jako základu systému makroekonomických informací. V historii vývoje těchto systémů můžeme nalézt odlišná, širší i užší, pojetí produktivní činnosti, která více či méně významně ovlivnila jejich vývoj. (Hronová, Hindls, 2000) Z různých pojetí produktivní činnosti nás bude nejvíce zajímat ***extenzivní pojetí produkce***.

Extenzivní pojetí produkce

V některých pracích se můžeme setkat se snahami o širší pojetí produkce s cílem pokrýt co největší část lidské činnosti. Takové návrhy se opírají o širší koncepci produktivní činnosti, než je ta, která je společensky organizovaná (např. za produktivní se potom považuje i práce prováděná jednotlivcem pro jeho vlastní spotřebu – např. domácí práce), nebo oddělují pojem produkce od pojmu činnosti společensky organizované, vedoucí k tvorbě zboží a služeb. V tomto pojetí je pak produkce vztažena k lidské činnosti produkující „blahobyt“ a uspokojující potřeby člověka. Za produktivní jsou považovány i činnosti jako aktivní odpočinek, výchova dětí, sebevzdělávání apod. (Hronová, Hindls, 2000)

3.4.2 Národní účetnictví – základní prvky

Mezi základní stavební prvky národního účetnictví patří **jednotky zjišťování, institucionální sektory, odvětví a účty**.

3.4.2.1 Jednotky zjišťování

Národní účetnictví popisuje ekonomické jevy národního hospodářství a vztahy národního hospodářství se zahraničím. Národní hospodářství je v tomto smyslu tvořeno souhrnem jednotek, které uskutečňují ekonomické transakce. Jednotky je nutné členit do kategorií odpovídajících analýzám, jež chceme v národním účetnictví provádět. Vymezení národního hospodářství vyžaduje tedy vymezení jednotek specifických pro národní účetnictví. Statistické orgány definují pro svá šetření jednotky zjišťování, na které se obracejí při získávání statistických informací. Jsou to:

- a) **jednotky stejnorodé produkce**, které jsou vytvořeny pro popis toků, zaměřených na samotný proces výroby a slouží k popisu původu zboží a služeb a jejich užití, jejich souhrn tvoří tzv. čistá odvětví,
- b) **místní činnostní jednotky**, ekonomické jednotky, které pod jediným kontrolním a majetkovým režimem (tj. pod kontrolou jediné právnické osoby) provádějí výlučně nebo hlavně jediný typ ekonomické činnosti na jediném místě – na zemědělské farmě, v dole, továrně, dílně, obchodě či kanceláři,
- c) **institucionální jednotky**, institucionální jednotka je centrem základního ekonomického rozhodování, charakterizovaným jednotností chování a samostatností v rozhodování při provádění své základní funkce. Rezidentská institucionální jednotka se považuje za institucionální jednotku, jestliže má **samostatnost při rozhodování**, pokud jde o její základní funkci, a buď **vede úplnou sestavu účtů** anebo by bylo možné a účelné, jak z ekonomického, tak právního hlediska, aby sestavovala úplný soubor účtů. (Hronová, Hindls, 2000)

Aby se mohlo říci, že jednotka má samostatnost v rozhodování týkající se její **základní funkce**, musí:

- být oprávněna vlastnit výrobky nebo aktiva ve své pravomoci; bude proto schopná vyměnit vlastnictví výrobků nebo služeb v transakcích s jinými institucionálními jednotkami,
- být schopná přijímat ekonomická rozhodnutí a zapojit se do ekonomických činností, za které sama nese přímou zodpovědnost a zodpovědnost ze zákona,
- být schopná vlastním jménem nabývat závazky, brát na sebe jiné závazky nebo další povinnosti a uzavírat smlouvy. (Hronová, Hindls, 2000)

Aby se mohlo říci, že jednotka vede úplnou sestavu účtů, musí vést účetní záznamy, které pokrývají všechny její ekonomické a finanční transakce prováděné v průběhu účetního období, jakož i rozvahu aktiv a závazků. **Domácnosti** mají vždy *samostatné rozhodování týkající se jejich základní funkce, a proto musí být institucionální jednotkou, ačkoli nevedou kompletní sestavu účtů.* (ESA95)

Institucionální jednotky, mající stejnou hlavní ekonomickou funkci se agregují do vyšších celků, které se nazývají **institucionální sektory**. (Hronová, Hindls, 2000)

3.4.2.2 Institucionální sektory

Institucionální sektory se dle potřeby dělí do subsektorů. Každý sektor a subsektor zahrnuje institucionální jednotky, které mají podobný typ ekonomického chování. Institucionální jednotky jsou seskupeny do sektorů na základě typu výrobce, podle své základní činnosti a funkce, které jsou považovány za určující pro jejich ekonomické chování.

Účty sektorů a subsektorů zobrazují všechny činnosti (ať hlavní nebo vedlejší) institucionálních jednotek, které jsou v nich zahrnuty. Každá institucionální jednotka patří pouze do jednoho sektoru nebo subsektoru. (ESA95)

Tabulka 1 - Typ výrobce, základní činnosti a funkce klasifikované podle sektorů

	Sektor	Typ výrobce	Základní činnost a funkce
S11	Nefinanční podniky	Tržní výrobci	Výroba tržních výrobků a nefinančních služeb
S12	Finanční instituce	Tržní výrobci	Finanční zprostředkování včetně pojišťování, pomocné finanční činnosti
S13	Vládní instituce	Ostatní netržní veřejní výrobci	Výroba a dodávky ostatní netržní produkce pro kolektivní a individuální spotřebu, provádění transakcí ve znovurozdělení národního důchodu a jmění
S14	Domácnosti - jako spotřebitelé - jako podnikatelé	Tržní výrobci, soukromí výrobci výrobků a služeb pro vlastní konečné užití	Spotřeba Výroba tržní produkce a produkce pro vlastní konečné užití
S15	Neziskové instituce sloužící domácnostem	Ostatní soukromí netržní výrobci	Výroba a dodávky ostatní netržní produkce pro individuální spotřebu

(Zdroj: ESA95)

Těchto pět sektorů představuje souhrn národní ekonomiky. Aby byl výčet úplný, je třeba doplnit šestý sektor: „zbytek světa“. Podrobněji viz příloha č. 1. Zde nás bude zajímat hlavně Sektor S.14, tedy sektor domácností.

Domácnosti (S.14)

Definice: Sektor domácností sdružuje institucionální jednotky, jejichž hlavní funkcí je spotřeba, popř. také produkce. Představuje především soubor fyzických osob (rezidentů) sdružených do jednotek charakterizovaných samostatností rozhodování jako spotřebitelů,

resp. jako výrobců, což jim dává charakteristické znaky institucionální jednotky. (Hronová, Hindls, 2000)

Domácnosti jako spotřebitele je možné definovat jako malé skupiny osob, které sdílejí stejné podmínky života, společně se podílejí na některém nebo na všech jejich důchodech a na jmění a spotřebovávají určité typy výrobků a služeb kolektivně (zejména bydlení a potraviny). (SNA93) Je možné připojit kritérium existence rodiny nebo citových vztahů (ale není podmínkou – domácností je i samostatně žijící jedinec nemající rodinu v běžném slova smyslu).

Sektor domácností zahrnuje:

- a) osoby trvale žijící v institucích, které mají malou nebo žádnou samostatnost v jednání nebo rozhodování v ekonomických záležitostech (tj. členové náboženských řádů žijící v kláštřích, dlouhodobě nemocní v nemocnicích, dlouhodobě odsouzení, staré osoby trvale žijící v domovech důchodců). U takových lidí se předpokládá, že vytvářejí dohromady jednu institucionální jednotku, tj. jednu domácnost,
- b) jednotlivce nebo skupiny jednotlivců, jejichž hlavní funkcí je spotřeba a kteří produkují výrobky a nefinanční služby **výhradně pro vlastní konečné užití**; *v rámci soustavy se zahrnují pouze dvě kategorie služeb produkováných pro vlastní konečné užití, a to služby vlastníků bydlících ve vlastních obydlích a služby v domácnostech poskytované placenými zaměstnanci,*
- c) neziskové instituce sloužící domácnostem, které nemají nezávislý právní statut nebo takové, které jej mají, ale které mají pouze malý význam,
- d) producenty zboží a nefinančních tržních služeb určených k prodeji, kteří nejsou zapsáni v obchodním rejstříku a podnikají podle živnostenského zákona. Tyto podniky mají majetek společný s majetkem domácnosti podnikatele. Neodlišují se tedy od této domácnosti, jež tvoří samostatnou institucionální jednotku. V České republice to jsou drobní podnikatelé. Provoz záhumnku a stavba obydlí na vlastní účet, stejně jako produkce služeb bydlení, pronájem budov a poskytování tzv. domácích služeb nejsou posuzovány jako činnost individuálního podniku, ale výlučně domácností. (Hronová, Hindls, 2000)

Klasifikace individuální spotřeby (COICOP)¹³

CZ - COICOP – Classification of Individual Consumption by Purpose (CZ znamená národní verzi mezinárodního standardu) je jednou ze čtyř funkčních klasifikací (další klasifikace jsou COFOG¹⁴, COPNI¹⁵ a COPP¹⁶). Předmětem klasifikace je zařazení všech druhů individuální spotřeby (zboží, služeb apod.) podle účelu. Klasifikace je používána k identifikaci výdajů na individuální spotřebu třemi institucionálními sektory: domácnostmi, neziskovými institucemi souvisejícími domácnostem (NISD) a vládními institucemi. Všechny spotřební výdaje domácností jsou definovány jako individuální. (Oddíly 01 – 12 – **Výdaje domácností** na individuální spotřebu) Podrobný přehled viz příloha č. 2.

Tabulka 2 - Klasifikace individuální spotřeby (CZ-COICOP)

CZ-COICOP domácnosti	Účel
01	Potraviny a nealkoholické nápoje
02	Alkoholické nápoje, tabák a narkotika
03	Odívání a obuv
04	Bydlení, voda, energie, pliva
05	Bytové vybavení, zařízení domácností, opravy
06	Zdraví
07	Doprava
08	Pošty a telekomunikace
09	Rekreace a kultura
10	Vzdělávání
11	Stravování a ubytování
12.4	Sociální péče
12(kromě 12.4)	Ostatní zboží a služby
	Ostatní služby celkem
	Celkem

(Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování)

Pro výdaje na spotřebu domácností v oddílech 01 až 12 jsou jednotkami klasifikace výdaje na získání spotřebního zboží a služeb. Základní údaje obvykle pocházejí z jednoho nebo více následujících zdrojů: přehledy výdajů domácností, statistiky maloobchodních prodejců a odhady „toku zboží“, které obsahují vymezení celkové dodávky zboží a služeb

¹³ Tato klasifikace se nyní reviduje

¹⁴ COFOG – Klasifikace funkcí vládních institucí

¹⁵ COPNI – Klasifikace služeb neziskových institucí sloužících domácnostem podle účelu

¹⁶ COPP – Classification of outlays of producers by purpose (se zavedením této klasifikace se u nás zatím nepočítá)

do výrobní spotřeby a konečného užití. Jednotkami klasifikace jsou výdaje na specifické zboží a služby, nejsou to výdaje na účely jako takové. (ČSÚ)

3.4.2.3 Odvětví

Stejně jako jsou institucionální jednotky sdružovány do institucionálních sektorů, jsou jednotky stejnorodé produkce vyrábějící stejný typ produktu **sdružovány do odvětví**. Odvětví tvoří souhrn jednotek stejnorodé produkce, které jsou definovány stejnou a jedinečnou činností charakterizovanou specifickými výstupy a procesem výroby. Odvětví (ve smyslu tzv. **čistých odvětví**) jsou definována na základě klasifikací výrobků – v České republice na základě tzv. Standardní klasifikace produkce (SKP), která je odvozena od evropské klasifikace CPA¹⁷ (*Klasifikace produktů podle činnosti*). Každé položce této klasifikace odpovídá vždy jedno odvětví, jež produkuje v zásadě všechny statky a služby popsané v takové položce a jediné je. Revidovaný standard národního účetnictví definuje vedle těchto tzv. čistých odvětví ještě odvětví činností, jež jsou sdružením místních činnostních jednotek. (Hronová, Hindls, 2000)

Předmětem klasifikace SKP jsou především **hmotné výrobky** (zboží), tzn. všechny průmyslové, zemědělské, lesnické a jiné výrobky, které jsou jako zboží předávány výrobcem (podnikem, organizací, společností apod.) k dalšímu použití, tj. jsou dodávány odběrateli bez ohledu na to, zda jsou dodávány pro výrobní či nevýrobní spotřebu (osobní nebo společenskou) nebo zda jsou určeny pro investiční výstavbu či pro vývoz. Klasifikace SKP zahrnuje výrobky (zboží) jak tuzemské, tak dovážené ze zahraničí. Kromě hmotných výrobků jsou zde zahrnuty také *vedlejší produkty*, průmyslové a zemědělské **odpady** a ostatní **druhotné suroviny**, i když je nelze považovat za výrobky vznikající jako záměrný výsledek činnosti. Kromě výrobků (zboží), které mají schopnost plnit ve fázi spotřeby (u svého konečného uživatele) určitou samostatnou technicko-ekonomickou funkci, tvoří důležitou součást předmětu klasifikace též **díly** průmyslových výrobků, **kompletační výrobky** a **příslušenství** průmyslových výrobků. Předmětem klasifikace SKP jsou i **práce** (průmyslové i neprůmyslové) všech výrobních odvětví. V klasifikaci

---

¹⁷ CPA - Classification of Products by Activity (Classification statistique des produits associée aux activités) odpovídající nařízení Rady č.3696/93 z 29. října 1993.

SKP jsou zahrnuty i **služby a činnosti** (průmyslové i neprůmyslové), které nesměřují k vytváření nových hmotných výrobků. (ČSÚ)

Činnost je charakterizována vstupem produktů (výrobků a služeb), výrobním procesem a výstupem produktů. (ESA95) V praxi se většina institucionálních jednotek vyrábějících výrobky a služby zabývá ve stejné době kombinací činností. Mohou se zabývat hlavní činností, některými vedlejšími a některými pomocnými činnostmi. Činnosti je možné určit pomocí odvětvové klasifikace ekonomických činností odvětví NACE (Nomenclature des activités économiques dans les Communautés Européennes). Té u nás odpovídá **tzv. odvětvová klasifikace ekonomických činností (OKEČ)**. (Hronová, Hindls, 2000) V následující tabulce č. 3 jsou uvedeny obě verze NACE.

Tabulka 3 - Sekce NACE Rev. 1 a NACE Rev. 2

NACE	
NACE Rev 1.1	NACE Rev. 2.
A - Zemědělství, myslivost a lesnictví	A - Zemědělství, lesnictví a rybnářství
B - Rybolov a chov ryb	
C - Těžba nerostných surovin	B- Těžba a dobývání
D - Zpracovatelský průmysl	C - Zpracovatelský průmysl
E - Výroba a rozvod elektřiny, plynu a vody	D – Výroba a rozvod elektřiny, plynu, tepla a klimatizovaného vzduchu E - Zásobování vodou; činnosti související s odpadními vodami, odpady a sanacemi
F - Stavebnictví	F – Stavebnictví
G - Obchod; opravy motorových vozidel a výrobků pro osobní potřebu a převážně pro domácnost	G - Velkoobchod a maloobchod; opravy a údržba motorových vozidel
I - Doprava, skladování a spoje	H - Doprava a skladování J - Informační a komunikační činnosti
H - Ubytování a stravování	I - Ubytování, stravování a pohostinství
J - Finanční zprostředkování	K - Peněžnictví a pojišťovnictví
K - Činnosti v oblasti nemovitostí a pronájmu; podnikatelské činnosti	L - Činnosti v oblasti nemovitostí M – Profesní, vědecké a technické činnosti N – Administrativní a podpůrné činnosti
L - Veřejná správa a obrana; povinné sociální zabezpečení	O - Veřejná správa a obrana; povinné sociální zabezpečení
M - Vzdělávání	P - Vzdělávání
N - Zdravotnictví a sociální péče; veterinární činnost	Q - Zdravotní a sociální péče
O - Ostatní veřejné, sociální a osobní služby	R - Kulturní, zábavní a rekreační činnosti S - Ostatní činnosti
P - Činnosti domácností	T - Činnosti domácností jako zaměstnavatelů; činnosti domácností produkujících blíže neurčené výrobky a služby pro vlastní potřebu
Q - Exteritoriální organizace a instituce	U - Činnosti exteritoriálních organizací a orgánů

(Zdroj:[http://www.czso.cz/csu/klasifik.nsf/i/metodicka_prirucka_k_nace_rev_2_\(cz_nace\)/\\$File/metodicka_prirucka_nace_new.doc](http://www.czso.cz/csu/klasifik.nsf/i/metodicka_prirucka_k_nace_rev_2_(cz_nace)/$File/metodicka_prirucka_nace_new.doc)[cit. 12.1.2010])

I přesto, že došlo již k druhé revizi (NACE Rev.2), je potřeba zde uvést i původní klasifikaci. Data jsou totiž publikována s velkým zpožděním a ta, která jsou dnes k dispozici, vycházejí z klasifikace NACE Rev. 1. Jedná se o data publikovaná UNECE za roky 2000 a 2002, která budou prezentována v analytické části.

Sekce T „*činnosti domácností jako zaměstnavatelů domácího personálu*“ v NACE Rev.2 vznikla, protože výstupy takovýchto činností jsou v SNÚ považovány za výrobu. Druhým důvodem byla spolehlivost šetření. Činnosti domácího personálu se do tohoto oddílu nezahrnují. Např. hlídání dětí („baby-sitting“) je klasifikováno v sekci Q – Zdravotní a sociální péče: „sociální služby poskytované dětem“, praní prádla v sekci S – Ostatní činnosti - „praní a chemické čištění textilních a kožšínových výrobků“, činnost domácích sluhů takéž v sekci S – Ostatní činnosti - „poskytování ostatních osobních služeb j. n.“ atd. Na rozdíl od tržních činností je zde určení správného kódu ztíženo tím, že se špatně určuje přidaná hodnota činností pro vlastní spotřebu. Často jsou v nich zahrnuty zemědělské a stavební činnosti, textilní výroba, opravy apod.(ČSÚ) Podrobný popis klasifikace NACE viz příloha č. 3)

3.4.2.4 Účty

SNÚ používá termín **zdroje** k vyjádření (příjmové) zdrojové stany účtů (pravá strana účtů). Na levé straně účtů je zachyceno **užití** (výdaje). Jedním ze základních stavebních kamenů systému národních účtů je rovnováha mezi zdroji a užitím. Každá transakce musí být zachycena dvakrát, jednou jako zdroj (nebo jako změna pasiv), podruhé jako užití (nebo změna aktiv). Účty jsou rozděleny na dvě základní skupiny podle toho, zda zachycují **toky** tzv. tokové účty (odehrávající se v daném časovém období) nebo **stavy** tzv. **účty majetku** (hodnoty na počátku a konci sledovaného období). (Kadeřábková, 2003)

Tabulka č. 4 znázorňuje členění tokového účtu jednotky.

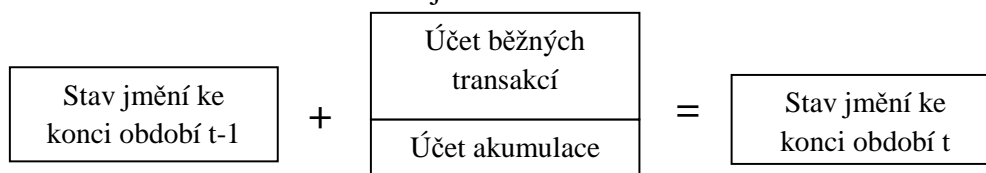
Tabulka 4 - Úroveň členění tokového účtu jednotky

Účet běžných transakcí	Účet produkce	Účet produkce	Účet produkce
	Účet tvorby a rozdělení důchodů	Účet tvorby a rozdělení prvotních důchodů	Účet tvorby důchodů
		Účet přerozděl. natur. důchodů	Účet rozděl. Prvotních důchodů
		Účet užití důchodů	Účet přerozděl.natur. důchodů
Účet akumulace	Účet akumulace	Účet kapitálu	Účet užití disponibilního důchodu
		Finanční účet	Účet užití uprav. dispon. důchodu
	Účet ostatních změn aktiv	Účet změn v ČJ vlivem Ú a KT ¹⁸	Účet tvorby\ nefinančních aktiv
		Finanční účet	Finanční účet
		Účet ostat. Změn objemu aktiv	Účet ostat. Změn objemu aktiv
	Účet přecenění	Účet přecenění	

(Zdroj: Hronová, Hindls, 2000)

Z následujícího obrázku č. 1 vyplývá vazba tokového a majetkového účtu:

Obrázek 1 – Vazba tokového a majetkového účtu

(Zdroj: Hronová, Hindls, 2000)

Účet produkce a **Účet tvorby důchodu** hrají klíčovou roli při sestavování satelitních účtů domácností. Jsou východiskem pro všechny ostatní účty. (EUROSTAT) V tabulkách č. 5 a 6 jsou oba účty uvedeny.

Tabulka 5 - Účet produkce

Užití	Zdroje
P.2 Mezi spotřeba	B.1n Produkce zboží a služeb
B.1g Hrubá přidaná hodnota	
K.1 Spotřeba fixního kapitálu	
B.1n Čistá spotřeba kapitálu	

(Zdroj: Hronová, Hindls, 2000)

¹⁸ Účet změn v čistém jmění vlivem úspor a kapitálových transferů

Tabulka 6 - Účet tvorby důchodu

Užití	Zdroje
D.1 Náhrady zaměstnancům	B.1n Čistá přidaná hodnota
D.29 Daně na produkci a dovoz	
D.39 Dotace (-)	
B.2 Čistý provozní přebytek	
B.3 Smíšený důchod	

(Zdroj: Hronová, Hindls, 2000)

Z Účtu produkce a Účtu tvorby důchodu vycházejí následující účty, důležité při sestavování satelitního účtu domácností: Účet rozdělení prvotních důchodů, Účet druhotného rozdělení, Účet přerozdělení naturálního důchodu, Účet užití disponibilního důchodu, Účet užití upraveného disponibilního důchodu a Kapitálový účet. Podrobný přehled je v tabulce č. 7.

Tabulka 7 – Sestava účtů

Účet	Užití	Zdroje
II.1.2: Účet rozdělení prvotních důchodů	D.4 Vlastnické důchody B.5 Prvotní důchod (národní důchod)	B.2 Čistý provozní přebytek B.3 Smíšený důchod D.1 Náhrady zaměstnancům D.4 Vlastnické důchody
II.2 Účet druhotného rozdělení	D..5 Běžné daně D.61 Sociální příspěvky D. 62 Sociální dávky D.7Ostatní transfery (včetně neživotního pojištění) B.6 Čistý disponibilní důchod	B.5 Prvotní důchod/Národní důchod D.61 Sociální příspěvky D.62 Sociální dávky D.7 Ostatní běžné transfery (včetně neživotního pojištění)
II.3 Účet přerozdělení naturálních důchodů	B.7 Upravený čistý disponibilní důchod	B.6 Čistý disponibilní důchod D.63 Naturální sociální transfery
II.4.1: Účet užití disponibilního důchodu	P.3 B.8 Čistá úspora	B.6 Čistý disponibilní důchod D.8 Změny čistého podílu domácností na rezervách penzijního pojištění
II.4.2: Účet užití upraveného disponibilního důchodu	P.4 Skutečná konečná spotřeba B.8 Čistá úspora	B.7 Upravený čistý disponibilní důchod D.8 Změny čistého podílu domácností na rezervách penzijního pojištění
III. 1: Kapitálový účet		

(Zdroj:Hronová, Hindls, 2000)

3.4.3 Národní účetnictví – výstupní agregát HDP

Statistický ukazatel HDP, uznávaný jako indikátor výkonnosti ekonomiky a ukazatel blahobytu, je jedním z výstupních agregátů SNÚ. Sestavování národních účtů a z nich vyplývající konstrukce odhadů vývoje HDP patří k nejsložitějším činnostem prováděným Českým statistickým úřadem.

Definice HDP (v mezinárodních pramenech GDP – Gross Domestic Product):

„Hrubý domácí produkt je tržní hodnota veškerých finálních statků a služeb vyprodukovaných v dané ekonomice za dané časové období.“ (Pavelka, 2007)

„...je souhrnným makroekonomickým agregátem, který vyjadřuje hodnotu zboží a služeb vyrobených, resp. poskytnutých na ekonomickém území a který je vnímán jako nejsouhrnnější agregát výroby...“ (Fischer, 2005)

„...je to peněžní částka, kterou bychom potřebovali, pokud bychom chtěli skoupit všechno zboží a služby, které v daném roce, v dané ekonomice vznikly...“ (Skořepa, 2004)

Hrubý domácí produkt můžeme měřit třemi metodami:

- Produkční metodou
- Výdajovou metodou
- Důchodovou metodou

Všemi třemi metodami bychom měli dostat stejný výsledek. Ve skutečnosti tomu tak není: „...výrobní (odvětvová) a výdajová (spotřební) metoda jsou na sobě prakticky nezávislé, a to zejména z hlediska odlišných zdrojů vstupních dat. Je zřejmé, že využití těchto dvou zcela odlišných metod musí nutně vést, i při uvážení byť jen výběrových chyb, ke dvěma různým odhadům. Od původních „dvou odhadů“ k odhadu jedinému je potřeba urazit poměrně dlouhou a obtížnou cestu *tzv. bilancování tvorby a užití*¹⁹“. (Fischer, 2005)

Stejně jako většina statistických ukazatelů, mezi které patří např. všeobecná cenová hladina (inflace), nezaměstnanost či obchodní bilance, není tedy HDP měřen, ale

---

¹⁹ Proces bilancování spočívá v posouzení (ze strany sestavovatele) „kvality“ vstupních dat pro jednotlivé metody, neboli dochází k expertní úpravě odhadů jednotlivých transakcí a sald u těch částí, u nichž sestavovatel předpokládá největší chyby plynoucí z výběrů a dopočtů.

odhadován, určován, vypočítáván, přičemž tento odhad je založen na řadě výběrových zjišťování, odhadů, dopočtů a na použití bilančních technik. „Státní statistikou prezentovaná hodnota HDP není součtem zjištěných či naměřených čísel, ale výsledkem sofistikovaných postupů, jakož i expertních odhadů, dopočtů a v neposlední řadě i kompromisů“. (Hronová, Hindls, 2005)

„Je potřeba si také uvědomit, že veškeré hodnoty, které jsou odhadovány, budou dříve či později zpřesňovány (revidovány). Příčina revizí tkví v protichůdných požadavcích na výstupy statistiky - na jedné straně spolehlivost a na druhé rychlost. Přesto zůstává výše HDP „charakteristikou výkonnosti ekonomiky“, respektive jeho růst je pro řadu ekonomů a politiků měřítkem hospodářské výkonnosti té které země, podle jeho růstu se posuzuje úspěšnost vládních politik a hospodářských strategií.“ (Hronová, Hindls, 2005)

3.4.3.1 Výrobní metoda (Output approach)

HDP produkční metodou spočítáme jako součet hrubé přidané hodnoty jednotlivých institucionálních sektorů nebo odvětví a čistých daní na produkty (které nejsou rozvrženy do sektorů a odvětví). Zároveň se jedná o vyrovnávací položku účtu výroby za národní hospodářství celkem, kde se na straně zdrojů zachycuje produkce a na straně užití mezispotřeba. Hrubá přidaná hodnota je rozdílem mezi produkcí a mezispotřebou. Strana zdrojů za národní hospodářství je dále doplněna o daně, snížené o dotace na výrobky. To z toho důvodu, že se produkce oceňuje v základních cenách a užití v kupních cenách. (Brčák, Sekerka, 2010)

Výroba zahrnuje:

- a) výrobu všech individuálně nebo kolektivně užívaných výrobků a služeb, které jsou dodávány jiným jednotkám, než jsou jejich výrobci (nebo jsou určeny k takovéto dodávce), b) výrobu všech výrobků prováděnou ve vlastní režii, které si jejich výrobce ponechá pro vlastní konečnou spotřebu anebo pro tvorbu hrubého kapitálu. Výroba prováděná ve vlastní režii určená pro tvorbu hrubého kapitálu zahrnuje výrobu fixních aktiv, jako např. stavby, vývoj softwaru a průzkum ložisek určených pro vlastní tvorbu hrubého fixního kapitálu,
- c) služby bydlení poskytované vlastníky obydlí sobě samým,
- d) domácí a osobní služby poskytované zaměstnáváním placeného domácího personálu,

e) dobrovolné činnosti, jejichž výsledkem jsou výrobky, např. výstavba obydlí, kostelů nebo jiných budov, se zachycuje jako výroba. Dobrovolné činnosti, jejichž výsledkem nejsou výrobky, např. bezplatné pečování nebo úklid, se vylučují. (ESA95)

Výroba ve vlastní režii prováděná domácnostmi zahrnuje:

- 1) výstavbu obydlí ve vlastní režii,
  - 2) výrobu a skladování zemědělských produktů,
  - 3) zpracování zemědělských produktů, jako např. výrobu mouky mletím, konzervování ovoce sušením a zavařováním; výrobu mléčných výrobků jako másla a sýru a výrobu piva, vína a alkoholu,
  - 4) výrobu ostatních primárních produktů, jako např. těžbu soli, těžbu rašeliny a čerpání vody,
  - 5) jiné druhy zpracování, jako např. tkaní látek, hrnčířskou výrobu a výrobu nábytku.
- (ESA95)

Výroba ve vlastní režii prováděná domácnostmi by měla být zachycena, pokud je tento typ výroby významný, to je pokud se považuje za kvantitativně důležitý ve vztahu k celkovým zdrojům příslušných výrobků v zemi. Podle úmluvy se v **ESA zachycuje pouze výstavba obydlí ve vlastní režii a výroba, skladování a zpracování zemědělských produktů**; jakákoliv jiná produkce výrobků ve vlastní režii prováděná domácnostmi se považuje v členských zemích EU za nevýznamnou.

Všechny takovéto činnosti se zahrnují do produkce i v případě, že jsou nelegální nebo nejsou zachyceny daňovými úřady, úřady sociálního zabezpečení, statistickými nebo jinými veřejnými orgány.

Z produkce se vylučují domácí a osobní služby, které jsou poskytovány a spotřebovány uvnitř stejné domácnosti (s výjimkou zaměstnávání placeného domácího personálu a služeb bydlení vlastníků obydlí pro vlastní potřebu).

Typickými případy jsou: úklid, malování a údržba obydlí, pokud tyto činnosti běžně provádějí i nájemníci; čištění, údržba a opravy předmětů dlouhodobé spotřeby domácností;

příprava a podávání jídel; pečování o děti, jejich výchova a vzdělávání; péče o nemocné, nemohoucí nebo staré lidi; doprava členů domácnosti nebo jejich předmětů. (ESA95)

3.4.3.2 Výdajová metoda (Expenditure approach)

Sečteme-li konečné užití výrobků a služeb rezidentskými jednotkami (skutečná konečná spotřeba a tvorba hrubého kapitálu) a saldo vývozu a dovozu výrobků a služeb, získáme HDP výdajovou metodou. Skutečná konečná spotřeba je odvozena prostřednictvím naturálních sociálních transferů od výdajů na konečnou spotřebu domácností, vlády a neziskových institucí, sloužících domácnostem. Konkrétně rozeznáváme čtyři druhy výdajů, tj. výdaje domácností na spotřebu C, hrubé soukromé investiční výdaje I, vládní nákupy statků a služeb G a čisté vývozy NX, jako rozdíl mezi exportem a importem M. (Brčák, Sekerka, 2010)

$$HDP = C + I + G + NX$$

3.4.3.3 Důchodová metoda (Income approach)

Sečteme-li prvotní důchody za národní hospodářství celkem, získáme HDP důchodovou metodou. V sektoru domácností se zobrazuje ještě smíšený důchod (hrubý nebo čistý) drobných podnikatelů, který je souhrnem důchodu z podnikání (zisku) a důchodu z jejich pracovní činnosti (mzdy) pro vlastní „podnik“. Tyto důchody totiž nelze statisticky odlišit. (Brčák, Sekerka, 2010)

3.4.4 Národní účetnictví mimo základní rámec

Charakteristickým rysem revize standardů OSN i EU (SNA93 a ESA95) byla snaha nabídnout členským zemím pokud možno široký a zároveň pružný systém. Projevilo se to tím, že byl vymezen tzv. **základní rámec ročních národních účtů**. Vedle tohoto základního rámce, který je nezbytně nutný pro sestavení ročních účtů národního hospodářství (při respektování smyslu standardů jako doporučení), nabízí ESA95 ještě nadstavbové prvky, jimiž jsou především **satelitní účty** a **sociální matice**. Za nové prvky zařazené do standardu a vybočující svým způsobem z rámce ročních národních účtů lze považovat i **čtvrtletní** a **regionální účty**. Začlenění těchto doplňkových prvků do systému národních účtů je na úrovni standardů OSN a EU novinkou, která byla vyvolána potřebami:

- doplnit, resp. rozšířit údaje obsažené v národních účtech dalšími specifickými informacemi, jež mohou mít charakter naturálních ukazatelů a které by základní rámec ročních národních účtů neúměrně zatěžovaly (např. údaje o stavu a vývoji životního prostředí, úloze cestovního ruchu, o financování školství, zdravotnictví a sociální péče, vědy a výzkumu apod. v případě **satelitních účtů**,
- spojit informace obsažené v účtech ekonomických subjektů a v tabulce input-output v případě **sociální matice**,
- získat údaje za kratší než roční období, které jsou spolehlivé, přitom aktuální a odpovídají ve své struktuře obecnému schématu ročních účtů v případě **čtvrtletních účtů**,
- získat představu o ekonomické situaci jednotlivých regionů (obecně územních celků) formou odpovídající národním účtům v případě **regionálních účtů**. (Hronová, Hindls, 2000)

3.4.4.1 Satelitní účty

Satelitní účty se poprvé objevily ve Francii v souvislosti s revizí francouzského Systému národního účetnictví v roce 1976. Zkušenosti francouzských statistiků byly využity při sestavování obecné koncepce satelitních účtů v rámci standardu ESA95. Sestavení satelitních účtů nevěnuje ESA95 větší pozornost v tom smyslu, že by prezentovala metodiku jejich konstrukce.²⁰ U satelitních účtů, které představují skutečné vybočení z rámce národních účtů a jejichž zaměření a forma jsou plně v kompetenci příslušné země, je tato volnost zcela pochopitelná a logická. Je tedy na rozhodnutí každé země, zda satelitní účty bude či nebude sestavovat, a pokud ano, kterých oblastí se budou týkat.

I když se satelitní účty objevují v rámci standardu národního účetnictví poprvé, nejsou ve statistice Evropské unie úplnou novinkou – již několik let sestavují členské země EU **satelitní účet sociální péče** publikovaný statistickým úřadem EU. (EUROSTAT) Jeho cílem je podrobný popis sociální péče organizované institucemi typu sociálního

---

²⁰ Konstrukci satelitních účtů se věnují i odborné (nestatistické) instituce. Např. OECD a WTTC (World Travel and Tourism Council) navrhly koncepci satelitního účtu cestovního ruchu.

zabezpečení a určeného domácím v případě realizace určitých rizik (nemoci, invalidity, stáří, nezaměstnanosti apod.). Analýza poživatelů sociálních výhod je prováděna ve speciálních tabulkách a dosud ve vcelku malé míře podrobnosti. (Hronová, Hindls, 2000)

Český statistický úřad vytváří např. satelitní účet cestovního ruchu, či satelitní účet neziskových organizací. Metodické otázky satelitních účtů cestovního ruchu (TSA) byly vyřešeny v roce 2000, kdy se instituce OSN, OECD, WTO a EUROSTAT dohodly na znění manuálů TSA-RMF. I tak ale problematika tvorby TSA zůstává složitým a otevřeným procesem, neboť je ponechána určitá volnost pro konkrétní výklad v jednotlivých zemích. Česká republika se řadu let potýkala zejména s *nedostatkem informací*. Satelitní účet, kromě nejžádanější *informace o podílu cestovního ruchu na hrubém domácím produktu*, obsahuje i řadu dalších podrobných informací, ze kterých je možné vyčíst, která odvětví mají k cestovnímu ruchu nejbližší, a v kontextu s daty za jednotlivé roky je tak možné sledovat, která odvětví se vyvíjejí dynamičtěji než ostatní. K sestavení TSA bylo využito značné množství detailních informací a dat, publikované jsou však více či méně agregované údaje, které mají větší statistickou spolehlivost. (ČSÚ)

3.4.4.2 Sociální matice

Myšlenka sociální matice vznikla v 60. letech v souvislosti se sestavením růstového modelu na univerzitě v Cambridge ve Velké Británii (Cambridge Growth Model). Protože jedním z autorů a průkopníků sociální matice byl i **R. Stone**, je možné nalézt některé základní principy, na nichž je sociální matice konstruována, již ve standardu OSN z roku 1968. Jednalo se zejména o podrobnější klasifikaci institucionálních sektorů s cílem prohloubit možnosti sociálních analýz a o začlenění tabulky input-output, která umožňovala podrobnější analýzu ekonomických vztahů v tabulkové formě.

Od 60. let se spolu s vývojem národního účetnictví a ekonomické teorie objevovaly nové makroekonomické problémy, jejichž řešení nebylo možné s použitím agregovaných dat ve struktuře, kterou nabízely standardy národního účetnictví. Z tohoto důvodu byla obnovena myšlenka využít modely sociální matice umožňující výpočty ekonomické rovnováhy na základě pružného popisu procesu rozdělování a použití důchodu na úrovni institucionálních sektorů. První zkušenosti s širším využitím sociální matice sahají do 70.

let, kdy sloužila jako nástroj plánování ekonomického růstu v rozvojových zemích (např. Kolumbie, Irán, Srí Lanka). Zkušenosti těchto zemí ukázaly, že sociální *matice je účinným prostředkem popisu a analýzy struktury národního hospodářství na různých úrovních agregace* a na druhé straně i modelem integrujícím údaje vztahující se k různým oblastem ekonomické činnosti. (Hronová, Hindls, 2000) V České republice se tvoří např. za účelem zjištění poptávky po pracovních místech.

3.4.4.3 Čtvrtletní účty

V případě čtvrtletních účtů je členskými zeměmi EU poskytována menší volnost. Koncepce účtů je jednoznačně dána strukturou ročních účtů ekonomických subjektů. Na rozhodnutí každé země pak zůstává, jakou metodu jejich sestavování zvolí a v jaké míře podrobnosti bude čtvrtletní účty sestavovat. ESA95 nabízí **dva přístupy** k naplnění čtvrtletních účtů – přímý a nepřímý.

Přímý přístup – spočívá na převážně vyčerpávajícím zjišťování (při menší podrobnosti výsledků než v případě ročních účtů).

Nepřímý přístup – je založen na desagregaci ročních hodnot ukazatelů na hodnoty čtvrtletní v závislosti na referenčních čtvrtletně zjišťovaných ukazatelích. (Hronová, Hindls, 2000)

Důležitost čtvrtletních hospodářských účtů se v podstatě odvozuje z úvahy, že jsou jediným provázaným souborem ukazatelů, dostupným s krátkým časovým zpožděním, který je schopen poskytnout krátkodobý všeobecný obraz jak nefinanční, tak finanční hospodářské činnosti. (ESA95)

3.4.4.4 Regionální účty

Zařazení koncepce regionálních účtů do ESA95 vyžadovalo apriorní definice celé řady pojmů souvisejících s rozdělením geografického území (to není vždy zcela totožné s ekonomickým územím) na regiony, regionální příslušnosti institucionálních jednotek a odvětví činnosti. Ekonomický subjekt (jednotka) je považován za rezidentský na území daného regionu, provádí-li zde ekonomickou činnost po dobu alespoň jednoho roku. Z tohoto hlediska rozlišuje ESA95 jednotky **uniregionální**, tj. jednotky jednoznačně přiřaditelné jednomu regionu (**domácnosti**, orgány místní správy, místní orgány sociálního

zabezpečení, většina neziskových institucí), a jednotky **multiregionální**, jejichž centrum zájmu leží ve více regionech (výrobní podniky, banky, pojišťovny), či dokonce pokrývají celé území státu (centrální veřejná správa, velké, obvykle státní podniky, jako dráhy, spoje, energetické podniky apod.) (Hronová, Hindls, 2000)

Chceme-li **určit hodnoty ukazatelů na regionální úrovni**, máme tři možnosti:

- 1) postupovat „zdola nahoru“ (metoda **bottom-up**), určovat regionální hodnoty ukazatelů na základě údajů vztahujících se k jednotkám sídlícím na území daného regionu s tím, že součet regionálních hodnot určitého ukazatele musí odpovídat jeho hodnotě za celé národní hospodářství,
- 2) postupovat „shora dolů“ (metoda **top-down**), tzn. rozdělovat hodnoty ukazatelů zjištěných za celé národní hospodářství mezi jednotlivé regiony; tato metoda předpokládá apriorní stanovení klíčů k dělení národohospodářské hodnoty ukazatele,
- 3) **kombinovat** oba výše zmíněné přístupy, tzn. použít např. na nejnižším stupni agregace první metodu a na vyšších stupních agregace pak metodu druhou.

V České republice se ke snaze o sestavení regionálních účtů, resp. jejich části podle požadavků EU přistoupilo od počátku roku 1997. Byla zvolena metoda regionalizace HDP ve smyslu klíčování („shora dolů“) jako jediná možná v podmínkách transformující se ekonomiky. Prvotním krokem byla snaha o stanovení regionálního hrubého domácího produktu, protože jeho výše je rozhodujícím kritériem hodnocení ekonomické úrovně jednotlivých regionů a zároveň i kritériem pro rozdělování prostředků z tzv. Strukturálních fondů.²¹ Regionalizace probíhá až do úrovně okresů, tj. NUTS 4²². (Hronová, Hindls, 2000)

3.5 Non-Observed Economy- nezachycená ekonomika (NOE)

Kompletní pokrytí všech ekonomických aktivit je důležitým aspektem kvality Systému národního účetnictví. Klíčovým dokumentem se stala příručka OECD z roku 2002 –

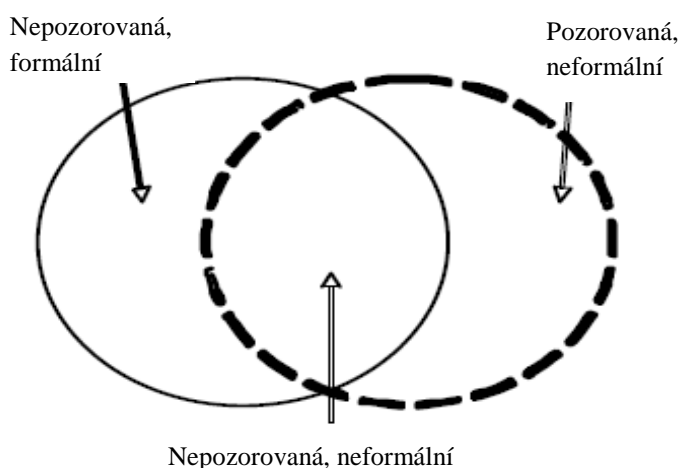
²¹Na podporu má nárok region, jehož HDP na obyvatele činí pro tři roky méně než 75 % průměru EU.

²²NUTS je klasifikace územních jednotek platná v zemích EU. NUTS 0 = stát (Česká republika), NUTS 1 = země (Česká republika), NUTS 2 = regiony soudržnosti (v ČR 8), NUTS 3 = kraje (v ČR 14), NUTS 4 = okresy (v ČR 76)

„*Measuring the Non-Observed Economy*“. Tato příručka poskytuje **návod pro úplné zachycení ekonomických aktivit v SNÚ**, aby bylo možné docílit co možná nejpřesnějších odhadů HDP. Handbook definuje některé „problémové“ oblasti. Řadí sem **podzemní produkci, ilegální ekonomiku, neformální sektor, aktivity domácností** sloužící pro vlastní konečné užití a **chyby v systému sběru dat**. Jednotlivé aktivity nelze seřadit podle důležitosti. Velikost a rozsah se v jednotlivých zemích liší. Např. **NOE v neformálním sektoru rozvinutých zemí je poměrně bezvýznamná, zatímco v zemích rozvojových má naopak velký význam.** (OECD, 2002)

Na následujícím obrázku č. 2 je vidět propojení mezi nezachycenými/zachycenými a neformálními/formálními aktivitami. Z obrázku je patrné, že neexistují přesné hranice mezi jednotlivými aktivitami.

Obrázek 2 – NOE, formální a neformální sektor

(Zdroj: SNA2008)

Na jedné straně zde jsou registrované jednotky (formální), které ale mohou vykazovat jinou činnost, než kterou ve skutečnosti provádějí (a nelze ji tedy v SNÚ zachytit). Na druhé straně existují aktivity neformálního sektoru, které jsou pokryty Systémem národních účtů (např. samozásobitelství, imputace nájemného, atd.) Přesto zůstává naprostá většina aktivit neformálního sektoru nezachycená.

3.5.1. Podzemní produkce (Underground Production)

Zahrnuje ty aktivity, které jsou produktivní a legální, ale záměrně skryté před úřady z následujících důvodů:

- vyhnout se placení důchodu, daně z přidané hodnoty a jiných daní,
- vyhnout se placení příspěvku na sociální zabezpečení,
- vyhnout se povinnosti dodržovat jasně dané standardy jako minimální mzdy, maximální odpracované hodiny, podmínky bezpečnosti práce, zásady ochrany zdraví při práci,
- vyhýbat se respektování jasných administrativních procedur, např. úplné a pravdivé vyplňování statistických dotazníků a jiných administrativních formulářů.

Jako příklad aktivit patřících do „podzemní ekonomiky“ lze uvést podniky, které zatajují část nebo celý příjem, aby se přímo nebo nepřímo vyhnuly placení daní. Patří sem také podniky, které nerespektují podmínky zaměstnávání osob, popř. imigrační zákony tím, že zaměstnávají osoby tzv. „*off the book*“, nebo se snaží obejít zdlouhavou a nákladnou byrokracií. Patří sem ale i fyzické osoby, které nepravdivě udávají, že jsou nezaměstnané a využívají tak výhod a podpor v nezaměstnanosti.

Hranice mezi podzemní a ilegální produkcí není zcela jasná. Nedostatek administrativních oprávnění samo o sobě není dostačující, aby bylo možné činnost označit jako nelegální. Je potřeba rozlišovat mezi různými druhy aktivit porušujících zákon. Na jedné straně se „ilegální“ **v užším slova** smyslu vztahuje k porušování trestního zákona, zatímco **v širším slova smyslu** se vztahuje ke všem ostatním aktivitám porušujícím zákony, hlavně nedodržování pracovní doby, podmínek bezpečnosti práce, ochrany zdraví atd. (OECD,2002)

3.5.2 Ilegální produkce (Illegal Production)

Označuje ty produktivní činnosti, které produkují statky či služby zakázané zákonem, např. výroba a distribuce drog, popř. které jsou nezákonné, pokud jsou prováděny bez koncese, např. lékař bez licence. SNA93 jasně rozlišuje mezi transakcemi charakteristickými vzájemným souhlasem jak prodávajícího, tak kupujícího (např. prodej drog, obchodování s kradeným zbožím, prostitucí atd.) a ostatními transakcemi, kde souhlas jedné strany chybí (např. vydírání či krádež). Krádež je uváděna jako příklad ilegální činnosti, která nemá žádný vliv na výstupy či přidanou hodnotu. Jak je uvedeno v příručce OECD, problémem zůstává vymezení ilegálních činností napříč zeměmi. „Co je v jedné zemi ilegální, nemusí být nutně ilegální v jiné zemi“. (OECD, 2002)

3.5.3 Produkce neformálního sektoru (Informal Sector Production)

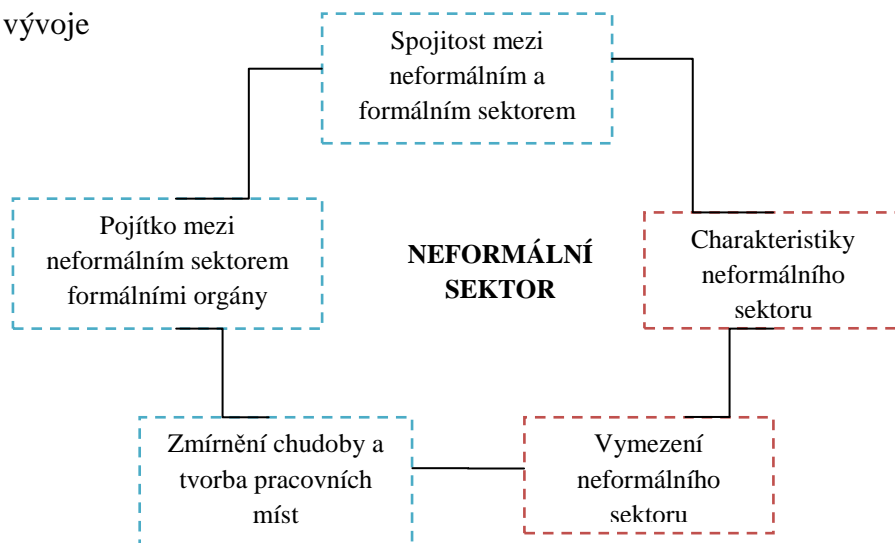
Jsou produktivní činnosti, které jsou prováděny fyzickými osobami (FO)²³ v sektoru domácností, které nejsou registrované a/nebo jsou menší (počet zaměstnanců) než je stanovené minimum. (OECD, 2002) Jak uvádí Hussmanns a Mehran (1999), v mnoha zemích je dalším kritériem *místo podnikání* v kombinaci s velikostí a povinností zaregistrovat se (PO – právnická osoba). V souvislosti s počtem zaměstnanců se nejčastěji vyskytuje hranice „méně než 5“, „5 a méně“, méně než 10“ a „10 a méně“. Většina zemí používá stejnou hranici pro všechny oblasti ekonomických aktivit. (Hussmanns, Mehran, 1999)

Většina aktivit neformálního sektoru zajišťuje výrobu a distribuci zboží a služeb, které jsou *naprosto legální*. To je také hlavní charakteristika, která odlišuje neformální produkci od ilegální. Neformální sektor představuje významnou část ekonomiky a trhu práce v mnoha zemích, obzvláště v zemích rozvojových. (OECD, 2002) Role neformálního sektoru v procesu ekonomického vývoje je znázorněna na obrázku 3.

---

²³Handbook OECD rozlišuje celkem 4 typy podniků: 1) corporation – právnické osoby, 2) quasi-corporation – právnické osoby vlastněné nerezidenty, orgány státní správy, popř. domácnostmi (zde je však velmi složité je identifikovat), 3) non-profit institutions – jednotky produkující statky a služby, které nemohou být zdrojem příjmu, zisku nebo výnosů pro jednotku, která ji založila, kontroluje či financuje 4) unincorporated enterprises – podnikatelé – fyzické osoby, jejichž aktivity se omezují pouze na činnosti spojené s výrobou statků či poskytováním služeb, popř. státní podniky, které poskytují výstupy zdarma, popř. za ceny, které jsou nižší než tržní ceny.

Obrázek 3 – Rámec pro porozumění role neformálního sektoru v procesu ekonomického vývoje

(zdroj: Osarenkhoe, 2009)

Porozumět roli neformálního sektoru je velmi důležité hlavně z toho důvodu, že je těsně spjat a provázán se sektorem formálním. Je součástí ekonomiky každého státu a zaujímá významnou část ekonomických aktivit obyvatel. Důležitou úlohu zaujímá v otázkách **zmírňování chudoby a tvorby pracovních míst**.

Na 15. Mezinárodní konferenci statistiků zabývajících se trhem práce (15th ICLS²⁴) byla přijata mezinárodně uznávaná **definice neformálního sektoru**, která byla mimo jiné zahrnuta do revize SNA93:

„Neformální sektor by mohl být charakterizován jako souhrn jednotek zapojených do produkce statků a služeb, jehož hlavním cílem je tvorba pracovních míst a příjmů zainteresovaných osob. Tyto jednotky jsou charakteristické nízkou úrovní organizace, s nízkou nebo žádnou dělbou práce a kapitálu jako výrobních faktorů a malým rozsahem. Pracovní poměr – pokud existuje – je charakteristický příležitostným zaměstnáváním a zaměstnáváním členů rodiny či příbuzných spíše než formálně smlouvou dohodnutých záruk.“ (Husmanns, Mehran, 1999)

²⁴ ICLS - International Conference of Labour Statisticians

Kritéria pro začlenění aktivit do neformálního sektoru:

- Fyzická osoba musí mít alespoň minimální tržní výstup;
- Fyzická osoba, která je zaměstnavatelem, musí splňovat alespoň jedno z následujících kritérií:
  - počet zainteresovaných osob, zaměstnanců firmy či osob v pracovním poměru na dobu neurčitou je menší, než je stanovená minimální hranice,
  - nevzniká povinnost zaregistrovat se, vyplývající z místních zákonů, jako jsou Obchodní zákoník, zákony o daních, o sociálním pojištění, či normy dané profesionálními skupinami (Odborové organizace, komory, atd.) či podobných zákonů a norem zakotvených v národním právním systému,
  - nevzniká povinnost registrace zaměstnanců firmy z důvodu absence pracovní smlouvy či existence učňovské smlouvy, které zaměstnavatele zavazují platit odpovídající daně a příspěvky na sociální pojištění za zaměstnance;
- Fyzická osoba, která není zaměstnavatelem, musí splňovat pouze druhé kritérium. (OECD, 2002)

3.5.4 Produkce domácností pro vlastní potřebu (Household production for own final use)

Jedná se o produktivní činnost, jejímž výsledkem jsou statky nebo služby konzumované přímo domácnostmi, které je produkují. SNA93 navrhuje hranici významnosti jednotlivých činností pro určení, zda budou zaznamenávány, či nikoliv: „Pouze je-li oprávněné se domnívat, že vyprodukovaný objem je významný v relaci k celkové nabídce (zásobě) tohoto statku v dané zemi, pak by měl být odhadován a zaznamenáván“. (SNA93) V analytické části bude tato tematika podrobněji rozvedena, včetně přehledu nejběžnějších typů produkce, způsobů jejich začlenění do SNÚ atd.

3.5.5 Chyby v systému sběru dat (Production missed due to deficiencies in data collection programme)

Tento problém je neoddelitelnou součástí každého zjišťování ve vztahu ke komplexnosti a úplnosti zjišťovaných dat. Někdy je tato oblast nazývána jako „*statistické podzemí*“ jako protiklad k „ekonomickému podzemí“. Lze je rozdělit do tří hlavních kategorií:

- **nedostatečné pokrytí (Undercoverage of enterprises)** – podniky, nebo jejich části, které nejsou zahrnuty do programů sběru dat, ačkoliv by tam zahrnuty být měly. Toto by se mohlo vyskytnout např. pokud je podnik nový a ještě nebyl zahrnut do výzkumného rámce, nebo se ocitne za stanovenou hranicí, určující rozsah zkoumaných jednotek. Také se může stát, že byl podnik nesprávně klasifikován na základě jeho aktivit nebo regionu,
- **bez odpovědi (Non-response by enterprises)** – podnik je zahrnut do programu sběru dat, ale přesto nejsou data získána (např. protože byl výzkumný dotazník špatně adresován, popř. nebyl vrácen) a není provedena imputace²⁵ chybějících dat,
- **záměrné zkreslování vykazovaných údajů (Underreporting by enterprises)** – data se podaří od podniku získat, ale byla záměrně zkreslena tak, aby bylo docíleno snížení přidané hodnoty, popř. byla obdržena správná data, ale byla nevhodně upravena nebo jim byla přiřazena chybná váha. (OECD, 2002)

3.6 Vyčerpávající zjišťování dat (Typy Non-Exhaustiveness)

Existence „Non-observed economy“ vedla statistické instituce k hledání řešení, která by umožnila získání co nejúplnějších dat. Klíčovými dokumenty se staly pilotní projekty Eurostatu. V prvním projektu z let 1998 – 2000 byl představen rámec **T1 – T8**, ve druhém projektu z let 2002 – 2003 byl představen rámec **N1 – N7**, který dosud nebyl překonán. (Luige, 2006) Tyto projekty vychází z výše uvedené příručky NOE, nesnaží se však o poskytnutí konečného výčtu typů NOE, ale o zajištění, aby byla NOE měřena systematicky, pokrývala co možná nejvíce oblastí a aby žádná aktivita nebyla zahrnována do SNÚ dvakrát. Z tohoto rámce vycházejí hlavně země Evropské unie, ale i mnohé další země. Pokud budou jednotlivé státy používat stejný rámec, bude možné docílit mnohem detailnějšího srovnávání zjišťovaných údajů. (UNECE)

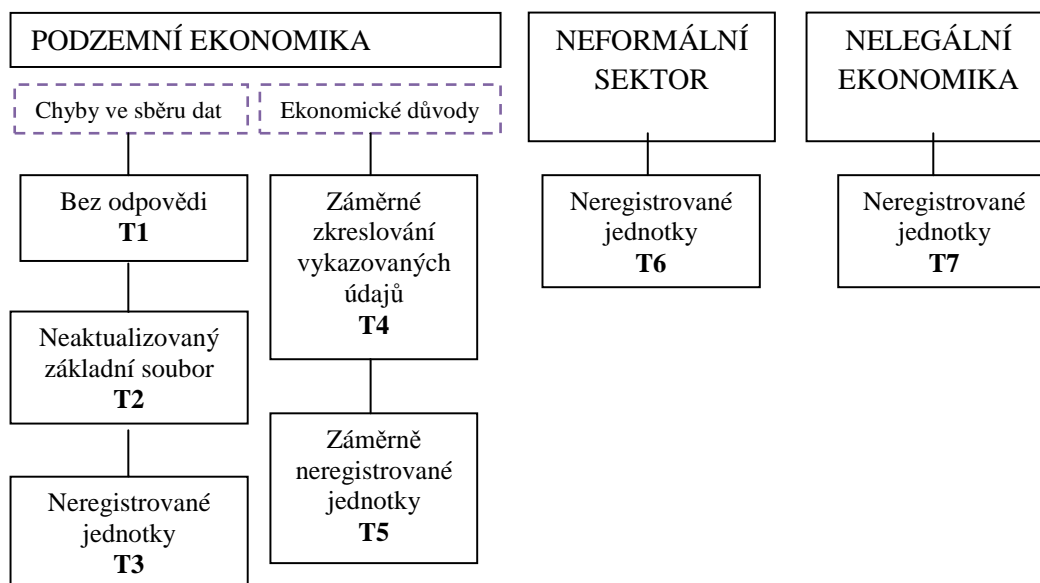
---

²⁵ Metoda Imputace – jedná se o dopočtovou metodu chybějících dat

3.6.1 Rámec T1 – T8

Eurostat vyvinul v rámci projektu vyčerpávajícího zaznamenávání dat v systému národních účtů (1998 – 2000) analytický rámec pro NOE T1 – T8, znázorněný na následujícím obrázku č.4.

Obrázek 4 – Rámec T1 – T7

(Zdroj: OECD, 2002)

Tento rámec byl prvním pokusem o ucelené vyjádření jednotlivých složek NOE a snahou o vytvoření rámce, který by se stal východiskem v co možná největším počtu zemí. V následující tabulce č. 8 je přehledně popsán obsah jednotlivých typů.

Tabulka 8 - Popis jednotlivých typů T1 – T7

<i>Podzemní ekonomika</i>					<i>Neformální</i>	<i>Ilegální</i>
Chyby ve statistickém zjišťování „statistické podzemí“			Ekonomické důvody			
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7
Bez odpovědi	Neaktualizovaný základní soubor (Obchodní rejstřík)	Neregistrované jednotky	Záměrné zkreslování vykazovaných dat	Záměrně neregistrované jednotky	Neregistrované jednotky	Neregistrované jednotky
Domácnosti popř. podniky nevyplní dotazník (obava ze zneužití dat k jiným účelům), dotazník je špatně připravený, nepřehledný popř. příliš složitý	Firmy, které již zanikly (tzv. „ dead units “), nezahrnuje nově vzniklé firmy, chybné informace o firmách (fúze, rozdělení), nepřesné informace o ekonomických aktivitách, velikosti firmy, adrese atd.	Firmy nezahrnuté do stat. zjišťování (nesnaží se záměrně skrýt před úřady)- vysoký obrát, země s vysokým podílem drobných výrobců Absence odpovídajícím zákonů a norem Nedostatky ve sběru stat. dat.	Zkreslování (snížení) přidané hodnoty s cílem vyhnout se placení daní, příspěvku na sociální pojištění atd.	Vědomé vyhýbání povinnosti zaregistrovat se (vyhnout se nákladům spojeným s DPH, příspěvkům na sociální pojištění, nákladům spojeným s dodržováním bezpečnostních podmínek při práci a ochrany zdraví).	Firmy nejsou zaregistrované proto, že to po nich ze zákona není vyžadováno.	Ve většině případů nejsou registrovány. Pokud ano, mají uvedený jiný předmět činnosti (např. veřejný dům registrovaný jako „masážní salony“ či „zdravotní centra“).

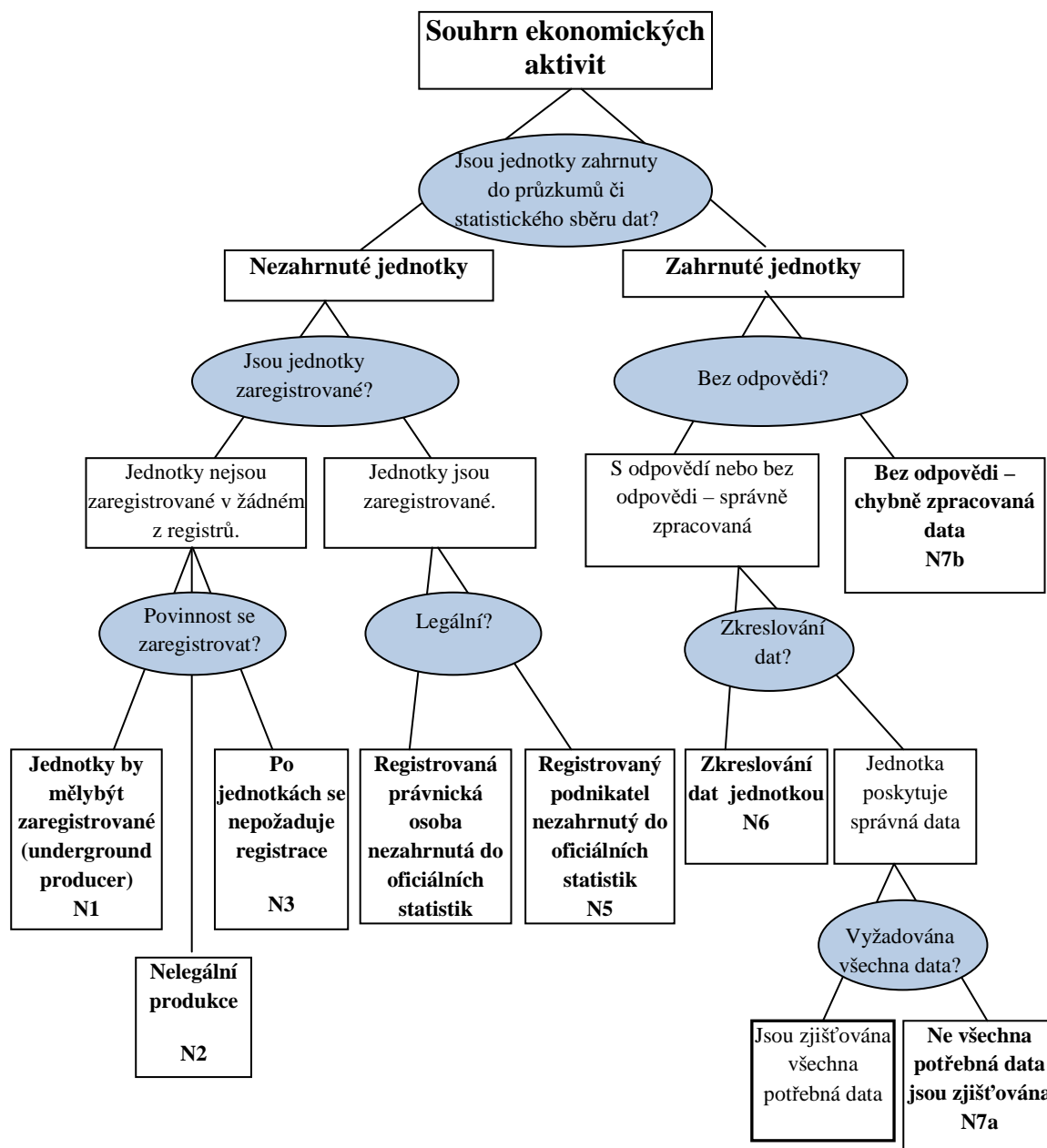
(Zdroj:OECD,2002,vlastní zpracování)

Tento rámec je sice již zastaralý, ale přesto je nutné se o něm zmínit, neboť je stále ještě východiskem v některých zemích. (Cappiello, 2008)

3.6.2 Rámec N1- N7

V rámci druhého projektu (2002 – 2003) byl tento rámec přepracován a vznikl rámec nový N1 – N7. Ten je používán Českým statistickým úřadem pro zachycení NOE. Jednotkami se zde rozumí: právnická osoba, kvazikorporace, neziskové organizace, fyzické osoby a domácnosti.

Obrázek 5 – Rámec N1 – N7

(Zdroj: http://apl.czso.cz/nufiler/GNI_en_doc.zip [cit. 9.12.2009])

Zde došlo k novému vymezení složek NOE. Jednotlivé typy jsou rozděleny do 4 skupin podle toho, zda jsou jednotky registrované či nikoliv (N1 – N3), zahrnované do statistických zjišťování (N4 – N5), zda dochází ke zkreslování dat (N6) či k jiným chybám na straně Statistických úřadů (N7). Tento rámec byl využit UNECE pro výzkumy, mimo jiné i v České republice. Tato data budou prezentována v analytické části. Nejprve je důležité seznámit se detailněji s jednotlivými složkami. Jak již bylo uvedeno dříve,

hlavním důvodem detailního rozpisu jednotlivých typů NOE je snaha o zajištění uceleného pokrytí ekonomických aktivit a zabránění redundance. Jedině tak bude docíleno přesných odhadů HDP.

Tabulka 9 - Popis jednotlivých typů N1 – N7

N1	Jednotky vědomě neregistrované (Podzemní ekonomika)	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Jednotky záměrně neregistrované z důvodů snahy vyhnout se placení daní a příspěvku na sociální pojištění. Jedná se často o malé výrobce s obratem, který přesahuje hranici, jejíž dosažení znamená nutnost registrace příjmů. ➤ Typ N1 nezahrnuje všechny podzemní aktivity (některé z nich jsou zahrnuty v typu N6), dále nezahrnuje jednotky, které nejsou registrované z důvodu jejich ilegálních aktivit
N2	Jednotky nezaregistrované (Ilegální aktivity)	<ul style="list-style-type: none"> ➤ N2 zahrnuté aktivity jednotek, které se zcela vyhýbají registraci. ➤ nezahrnuje ilegální aktivity registrovaných legálních jednotek nebo firem, které poskytují informace (poskytují chybné informace) o svých aktivitách a jsou tudíž zahrnuty mezi aktivity legální
N3	Jednotky, u kterých není registrace požadována	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Jednotky, po kterých se nepožaduje registrace z důvodu nulové tržní produkce. Typickým příkladem jsou netržní domácí výrobci produkující a) zboží pro vlastní konečnou spotřebu nebo vlastní fixní kapitál a b) stavby a opravy vlastního bydlení. ➤ Jednotky, které mají tržní produkci, ale pod stanovenou jako hranice nutná pro registraci jako podnikatel.
N4	Jednotky zaregistrované, ale nezahrnuté do statistického zjišťování (neaktualizovaná data v Obchodním rejstříku)	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Právnícké osoby nemusejí být zahrnuty do statistického zjišťování z mnoha důvodů. Obchodní rejstřík není aktualizovaný, aktualizace není odpovídající a vyhovující: klasifikace (aktivity, velikost, geografie) jsou chybné, jednotka není zahrnuta do výzkumů, protože její velikost je pod stanovenou hranicí, atd.
N5	Registrované jednotky nezahrnuté do oficiální statistiky	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Fyzické osoby nemusí být zahrnut do statistického zjišťování z mnoha důvodů. Živnostenský rejstřík nemusí být vždy kompletní a aktuální. ➤ Dokonce i pokud má Statistický úřad k dispozici úplné a aktuální informace, Fyzické osoby nemusí být zaregistrované v Živnostenském rejstříku z mnoha dalších důvodů (viz N4)
N6	Jednotky záměrně zkreslující vykazované údaje	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Záměrné zkreslování vykazovaných dat znamená, že je hrubý výstup podhodnocený a mezispotřeba nadhodnocená. Jde o snahu vyhnout se placení daně z příjmu (popř. platit daň nižší) a plateb sociálního pojištění. ➤ Záměrné zkreslování dat často zahrnuje např.: část výplaty „bokem“ – ta je pak zaznamenána jako mezispotřeba, platby v hotovosti bez dokladu; podvody s DPH.
N7	Ostatní nedostatky ve statistickém zjišťování	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Typ N7 je rozdělen do dvou částí: N7a - data nejsou kompletní, nezjistitelná nebo se nedají zjistit přímo a N7b – data, která nejsou správně zpracovaná a sestavená pracovníky statistického úřadu. Toto rozlišení je užitečné, neboť pomůže lépe porozumět široké škále možných chyb. V praxi není vždy možné N7a a N7b snadno odlišit. ➤ Je potřeba se zaměřit na následující oblasti: <ul style="list-style-type: none"> • Jednání bez odezvy, produkce pro vlastní konečnou spotřebu tržních výrobců; spropitné; mzdy & platby v naturáliích; vedlejší činnost. ➤ Ne všechny statistické chyby způsobují podhodnocení HDP. (Jsou zde pouze pro ilustraci uvedeny oblasti, které přispívají velkou měrou k neúplnému zachycení dat v systému národních účtů.)

(Zdroj: http://apl.czso.cz/nufile/GNI_en_doc.zip[cit. 9.12.2009])

Toto je zatím poslední platný rámec, ale již se objevuje kritika s cílem iniciovat jeho přepracování. (Luige, 2006)

3.7 Satelitní účet domácností – Household satellite account (HHSA)

V úvodu této práce byly nastíněny důvody, které ústí ve snahu zahrnout domácí práci do SNÚ. Na druhou stranu je řada argumentů, proč tyto do SNÚ nezahrnovat **přímo**:

- HDP jako nejdůležitější agregát SNÚ slouží k řadě ekonomických, národohospodářských a politických analýz, k mezinárodnímu srovnávání a např. v rámci EU jako měřítko pro výši příspěvků jednotlivým zemím. Zde je tedy nezbytně nutné používat přesné, mezinárodně srovnatelné a rychle dostupné údaje. Tyto podmínky splňují nejlépe tržní, oficiální statistikou zachycená data,
- jak bude dále uvedeno, je možné dle použité metodiky ohodnocení domácí produkce, dospět k velmi rozdílným výsledkům, které by při přímém zahrnutí do SNÚ mohly vést k neakceptovatelným nepřesnostem,
- v současné době není dostupná metodika, která by umožňovala čtvrt- či půlroční odhady domácí produkce. (Schäfer, 2004)

Jako optimální východisko se tedy jeví vytvoření **Satelitního účtu domácí produkce** (Household Satellite Account - HHSA), který umožňuje zohlednění domácí produkce bez rizika znehodnocení oficiálních dat v SNÚ.

Cílem HHSA je umožnit srovnání produkce domácností s tržní produkcí, popsat vliv domácí produkce na spotřebu a příjem domácností a ukázat, v jakém rozsahu využívají domácnosti zdroje z oficiálního trhu a v jakém zdroje z vlastní produkce. V satelitním systému se na domácí produkci nahlíží analogicky k produkci tržní, tzn., že některé aspekty, např. emocionální, nemohou být zohledněny (hodnota dárku k narozeninám má pouze „směnnou hodnotu,“ nikoliv emocionální hodnotu dárku, darovaného právě mnou). Pro dosažení srovnatelnosti satelitního účtu s výstupy SNÚ je nutné domácí produkci přiřadit peněžní hodnotu. Teoreticky je ale možné hodnotu domácí produkce ponechat v časových jednotkách a porovnat s počtem hodin vynaložených na tržní produkci v celém národním hospodářství, jelikož *čas je jediná společná jednotka tržní a netržní produkce*.

Způsoby ohodnocení domácí produkce

Nejprve je nutné vyjasnit, co je to vlastně domácí – neplacená práce a co je „domácí produkce“ neboli „produkce domácností“.

Produkce = vykonaná práce + zboží a služby spotřebované při výrobě („intermediate inputs“, neboli „Vorleistungen“) + odpisy zboží dlouhodobé spotřeby resp. kapitál („durables“)

Jsou v zásadě dvě možnosti jak domácí produkci odhadovat. Buď na základě ohodnocení výstupů (tzv. output), tzn. zjistit veškerou produkci domácností v daném časovém období a tuto ohodnotit dle na trhu se vyskytujících ekvivalentů. Tím, že jsou tyto produkty domácností přímo konzumovány a neprojdou tedy trhem, nemají tržní hodnotu. Druhou možností je ohodnotit tuto produkci na základě nutných vstupů (tzv. input). Což jsou, jak zmíněno výše: práce, hodnota zboží a služeb spotřebovaných při výrobě a odpisy na zboží dlouhodobé spotřeby. (Schäfer, 2004)

3.7.1 Output metoda

Tvoří základ metodiky sestavování Satelitního účtu domácí produkce v Británii, Kanadě a Austrálii. USA, EU a zejména SRN ji odmítají. Tato metodika by měla být přesnější, lépe odpovídat postupům užívaným v SNU a měla by umožňovat sestavování historických časových řad. Základem je přesné dotazníkové zjišťování výstupů rodinné produkce - např. počet uvařených jídel, vypraných praček prádla, ale i například hodin strávených s dětmi. **Dotazníkové zjišťování výstupů** by mělo být dle Holloway (2002) – hlavní autorky metodického návrhu Satelitního účtu domácností v Británii, přesnější než monitoring vynaloženého času straveného jednotlivými činnostmi, jež je základem input-metody.

Výchozí úvaha je stejná jako při užití input-metody: rodiny jsou ekonomické jednotky, které využívají k produkci tři vstupy – inputy: práci, zboží a služby spotřebované při výrobě - intermediate inputs a kapitál (zboží dlouhodobé spotřeby). (Holloway, 2002)

Postup je ale přesně opačný než jak používá input-metoda, jak je zřejmé z následující tabulky.

Tabulka 10 - Hodnota domácí práce

	Hodnota produkce
-	Zboží a služby spotřebované při výrobě – intermediate inputs
=	Hrubá přidaná hodnota (GHP)
-	Kapitál (zboží dlouhodobé spotřeby, resp. odpisy)
=	Čistá přidaná hodnota
-	Daně
-	Příjmy z vlastního bydlení (neplacené nájemné)
-	Mzda domácího personálu
=	Hodnota domácí práce

(Zdroj:vlastní zpracování)

Output metodou zjistím hodnotu **celkové produkce domácností**. Po odečtení zboží a služeb spotřebovaných při výrobě (intermediate inputs) získám **hrubou přidanou hodnotu** získanou při domácí výrobě – Gross Household Product (GHP), **která metodicky odpovídá HDP** a je možné ho s ním **agregovat za vzniku tzv. Gross Economic Product** neboli celkové ekonomické produkce hospodářství.

Prakticky je nutné definovat určité typické produkty nebo jejich skupiny, které jsou domácnostmi produkovány a tyto dostatečně „citlivě“ ocenit tržními ekvivalenty. Problém je, že např. snídaně může být suchý rohlík s hořkým čajem, ale i několik chodů včetně „ham and eggs“ jak je např. v Británii typické. Tzn. že dělení na kategorie musí být dostatečně senzitivní, aby přesně zobrazilo různě hodnotnou produkci, na druhé straně dostatečně hrubé, aby bylo možné snadno nalézt tržní ekvivalent. Pokud se to však podaří, je snadnější a přesnější ohodnotit výstupy než oceňovat domácí práci. (Holloway, 2002)

Output se dělí do sedmi základních skupin: 1) Bydlení 2) Transport 3) Výživa 4) Odívání a čtení oděvů 5) Péče o děti 6) Péče o dospělé 7) Dobrovolnické aktivity.

Pro každou skupinu je přesně definována metodika úplného zachycení produkce, jsou *definovány tržní substituty*, a jsou *definovány inputy*, které pak slouží k zpětnému přepočtu (Return to labour) hrubé přidané hodnoty a hodnoty práce.

Tato metoda využívá k měření Inputů - Intermediate inputs a kapitálu domácností (zboží dlouhodobé spotřeby) tabulky **COICOP** – Klasifikace individuální spotřeby, představené výše. Nejprve se reklasifikují (roztřídí) jednotlivé položky do tří skupin: **finální spotřeba**, **intermediate inputs** a **kapitál** (zboží dlouhodobé spotřeby) viz příloha č 4. Dalším krokem je zaměření „intermediate inputs“ vztahující se k HHSA a zboží dlouhodobé

spotřeby. U zboží dlouhodobé spotřeby je ještě potřeba odlišit tzv. „**semi-durables**“ – tedy např. domácí textilie, sklo, vybavení kuchyně, malé přístroje atd., které mohou být užívány dlouhou dobu, stejně jako zboží dlouhodobé spotřeby, mají však podstatně nižší hodnotu a jsou tedy zahrnovány mezi „intermediate inputs“. (Holloway, 2002)

Dalším odečtem zboží dlouhodobé spotřeby (resp. jeho odpisů), dostaneme hodnotu vykonané práce v domácnosti. Tento tzv. „Return to labour“ umožní **zkříženou kontrolu s input metodou**. Jestliže vydělíme hodnotu domácí práce počtem v „Time-use Survey“ zjištěných odpracovaných hodin v domácnosti, získáme cenu hodiny práce, kterou je možno přímo porovnat s hodinovou mzdou používanou k ocenění práce v input-metodách. (Holloway, 2002)

3.7.2 Input metody

Konstrukce HHSA na základě ohodnocení inputů je doporučena Evropskou unií a prakticky prováděna v řadě zemí, mimo jiné v SRN a USA. Abychom mohli tímto způsobem odhadovat domácí produkci, je nutné nejprve definovat, co jsou to produktivní činnosti. Základním kritériem je **tzv. kritérium třetí osoby** poprvé použité Margaret Reid ve 30. letech (Holloway, 2002)

Produktivní činnost je ta, kterou je možné delegovat na třetí osobu neboli si tuto jako službu koupit. Ostatní činnosti jsou nahlíženy jako neproduktivní a nejsou do odhadů zahrnovány (aktivity volného času, případně osobní péče).

Dle **Německého modelu** jsou produktivní činnosti děleny na tyto skupiny:

- vedení domácnosti – práce doma a na zahradě, stavební práce svépomocí a kutilství, nakupování a „management“ domácnosti,
- péče o děti a dospělé,
- aktivity v dobrovolných spolcích neplacená pomoc dalším rodinám. (Schäfer, 2004)

Dle **Amerického modelu** na tyto:

- vaření,
- domácí práce,
- příležitostné práce,
- práce na zahradě,

- nakupování,
- péče o děti,
- cestování (jako produktivní činnost). (Fraumeni, Landefeld, Vojtech, 2009)

Z těchto přehledů je zřejmé, že některé aktivity již v SNÚ zahrnuty jsou. V SRN je to např.: produkce v nájemních zahradách, tzv. „Schrebegärten“, investice do vlastního bydlení, bytová výstavba v rámci stavebních „spolků“, imputované nájemné těch, kteří obývají vlastní nemovitost, případně platy v domácnosti oficiálně zaměstnaných pracovníků. V ČR by to bylo zemědělské samozásobení, individuální bytová výstavba či dříve do odhadů SNÚ zahrnované imputované nájemné.

Přesné zachycení všech těchto aktivit stojí před určitými problémy, které by mohly znamenat výrazné nepřesnosti v odhadech rozsahu domácí práce. Proto jsou ve většině případů voleny spíše odhady při dolní hranici možného rozptylu. Jedná se o tyto problematické body:

- v domácnosti je jistě možné vykonávat více činností najednou – vařit či prát prádlo a přitom uklízet dům. K hlavní činnosti paralelně vykonávaná vedlejší činnost se do odhadů nezahrnuje. Výjimkou je péče o děti, zde je k hlídání dětí paralelně vykonávaná činnost do odhadů zahrnována,
- některé činnosti osobní péče např. holení, stříhání vlasů nebo i mytí, mohou být za určitých okolností delegovány na třetí osobu (nemoc, tělesné postižení), ale přesto se do produktivních činností nezahrnují,
- práce na počítači může být pouze zábava, ale může znamenat i hodiny produktivní práce, tyto aktivity nejsou ale od sebe oddělitelné,
- doprava sebe nebo zboží může být produktivní – cesta na nákup, ale i neproduktivní – cesta na výlet. Jejich oddělení od sebe je velmi těžké, započtení transportu se děje započtením aktivit, pro které byl transport třeba,
- vzdělání má jistě výraznou ekonomickou hodnotu - přesto odporuje vzdělávání „kritériu třetí osoby“ a není mezi produktivní činnosti zahrnováno. (Schäfer, 2004)

Např. v České republice vydělávají vysokoškoláci o třetinu víc než středoškoláci s maturitou. (Špačková, 2010)

3.7.2.1 Zjišťování ročních objemů neplacené práce

Předpokladem ohodnocení neplacené práce v HHSA je zjištění celkové vynaložené neplacené práce obyvatelstva od 12. roku života během kalendářního roku. K tomuto účelu se používají různé metody výzkumů využití volného času. Společným principem je zjištění vynaloženého času v minutách za den v určitém vzorku populace a jejich přepočtení na celou populaci dané země. V jednotlivých zemích se používají různé, nyní již standardizované metodiky. V Americe se používá tzv. „**American time use survey**“ (ATUS), EU má vypracovanou vlastní metodiku tzv. „**Harmonised european time-use survey**“ (HETUS) vydanou v roce 2001, její principy jsou závazné i pro ČR a např. v SRN používaná metodika „**Zeitbudgeterhebung**“ je s touto zcela kompatibilní.

Zeitbudgeterhebung

S malými úpravami byla použita v letech 1991/1992 a 2001/2002. Provádí ji Spolkový statistický úřad a zahrnuje vzorek 5400 domácností s 12600 obyvateli starších deseti let, kteří vyplňují po tři dny deník, do kterého v desetiminutových intervalech zaznamenávají aktuální hlavní a vedlejší činnosti a kde, kdy a s kým byly tyto vykonávány. Pro srovnatelnost a zjednodušené vyhodnocení je **definováno 230 aktivit**. (Schäfer, 2004)

ATUS – „American time use survey“

ATUS je pravidelný průzkum trávení volného času jednotlivců starších 15 let. Sběr dat pro ATUS byl zahájen v lednu 2003. V roce 2008 bylo průměrně dotázáno 12700 respondentů na základě randomizovaného výběru tak, aby byla zajištěna reprezentativnost vzorku vzhledem k populaci.

Dotazování probíhá telefonicky a respondent informuje o tzv. „the diary day“ – tedy dnu, předcházejícím den dotazování (např. je-li respondent dotazován v úterý, pak je „the diary day“ pondělí). 10 % dotazovaných zaznamenává, jak tráví svůj čas 5 pracovních dní v týdnu, 25 % zaznamenává pouze víkendy. Vždy ale 8 po sobě jdoucích týdnů. S výjimkou času věnovaného dětem mladším 13 let (jako vedlejší činnost) ATUS zjišťuje pouze činnost hlavní. Uvede-li respondent provádění dvou (či více) činností ve stejnou

dobu, je vyzván, aby určil, která byla hlavní. Pouze ta je pak zaznamenána. Činnosti jsou rozděleny do 12 kategorií:

- péče o tělo,
- jídlo a pití,
- domácí práce (vaření, praní, práce na zahradě, ...),
- nákup statků a služeb,
- hlídání dětí, pomoc ostatním členům rodiny,
- pomoc poskytnutá mimo rodinu,
- zaměstnání a činnosti vztahující se k zaměstnání,
- vzdělávání,
- dobrovolnictví, účast na náboženských aktivitách,
- volný čas a sport,
- telefonování, e-mail, psaní dopisů,
- ostatní aktivity, jinak nespecifikované. (USDL, 2008)

3.7.2.2 Peněžní ohodnocení neplacené práce

Je možné použít několik konceptů k „monetarizaci“ neplacené práce. U každého vyvstává ještě otázka, mají-li být použity mzdy hrubé či čisté a zda-li s nebo bez zohlednění dovolených a doby nemoci.

1. Když by nás zajímalo, kolik by domácnosti zaplatily za to, kdyby naplnily ono kritérium třetí osoby a na určité činnosti by si najaly oficiální pracovní síly, pak by bylo nutné tuto substituci ohodnotit skutečně zaplacenou hrubou mzdou těchto pracovních sil, včetně zaměstnaneckých odvodů na sociální a zdravotní pojištění, ale bez zohlednění dovolené a doby nemoci.
2. Na druhou stranu vykonáváme práci v domácnostech za jiných podmínek. V rámci domácí produkce se neplatí žádné daně a příspěvky na pojištění, a také zde žádné takové nároky nevznikají. Když bychom tedy chtěli pouze přidat hodnotu vykonané práce, pak by asi nejspíše odpovídalo použití čisté mzdy za hodinu práce bez zahrnutí dovolených a doby nemoci.
3. Když bychom k ohodnocení domácí práce použili mzdy, které se vyplácejí na černém trhu (v tomto segmentu tak častém), pak by odpovídající mzda byla čistá (cílem práce

na černo je vyhnout se odvodům), ale se zahrnutím doby dovolené a doby nemoci. (Schäfer, 2004)

Dostupné metodiky sestavování HHSA pro SRN a USA **doporučují použití čistých mezd bez započtení dovolených a doby nemoci.** Čistá mzda se započtením dovolených a doby nemoci je také metodicky správná, ale z důvodu opatrnosti při odhadech se volí metoda, která vede k nižším celkovým odhadům. V SRN se používají statistiky Spolkové agentury práce („Agentur für Arbeit“), které obsahují roční příjmy podle jednotlivých skupin povolání. K těmto se v případě ohodnocení dle metody 1, připočítá 20,5% podíl zaměstnavatele na sociálním pojištění, dle metodiky se od čisté mzdy odečte zaměstnanecký podíl na sociálním pojištění (také 20,5%) a výši mzdy odpovídající daň z příjmu. Výsledné hodnoty se po odečtení průměrné dovolené a průměrné doby nemoci vydělí počtem průměrně odpracovaných hodin v daném zaměstnání za rok. (Schäfer, 2004)

Otázkou zůstává, jakou mzdou by se měla suma odpracovaných hodin ohodnotit. Zde se nabízejí tři koncepty. Pro sestavování HHSA je doporučen první z nich:

1. **Generalistenansatz** – vychází z předpokladu, že veškerou domácí práci provádí profesionální síla v domácnosti, myšlenka vychází z dříve ve Švýcarsku působících pomocnic v domácnosti („Hauswirtschafterinnen“). Tomuto konceptu by se měla dávat přednost, problémem je, že takový zaměstnanec určitě nepokryje celé spektrum domácích činností.
2. **Spezialistenansatz** – jednotlivé činnosti jsou ohodnoceny průměrnou mzdou profesionálů vykonávající tyto činnosti – vaření kuchař, hlídání dětí vychovatelka apod. Tato metoda je na makroúrovni přijatelná, na mikroúrovni není prakticky proveditelná.
3. **Průměrná mzda v dané zemi** – metodicky jednoduchá, nevýhodou je, že přenáší platové znevýhodnění žen z tržního segmentu do segmentu domácí produkce. (Schäfer, 2004)

Následující tabulka ukazuje imputovanou průměrnou hodinovou mzdu v EUR, tak jak byla při použití „Generalistenansatz“ vypočítána Schäferem (2004) pro SRN v roce 2001:

Tabulka 11 – Imputovaná průměrná hodinová mzda v EUR (SRN, 2001)

Čistá mzda	7,10
+ platba za dovolenou a nemoc (tzv. Ausfallzeiten)	1,75
= Čistá mzda (zahrnutý platby za tzv. Ausfallzeiten)	8,85
+ daň ze mzdy, platby sociálního pojištění hrazené zaměstnancem	3,28
+ platby sociálního pojištění hrazené zaměstnavatelem za zaměstnance	2,13
+ další platby za tzv. Ausfallzeiten (sem patří sociální pojištění hrazené zaměstnavatelem i zaměstnancem za placené tzv. Ausfallzeiten)	1,33
= Mzdové náklady jedné „Haushaltswirtschaftlerin/Haushaltswirtschafters“²⁶	15,60

(Zdroj: Schäfer, 2004)

3.7.2.3 Domácí produkce a její komponenty

Aby bylo možné ohodnotit celkovou výkonnost domácností, jejich produkci hrubé přidané hodnoty, je nutné ohodnotit vykonanou práci některým z výše uvedených způsobů a dále zahrnout všechny další komponenty přidané hodnoty: tzn. zahrnout daně z produkce po odečtení subvencí, připočíst odpisy ze zboží dlouhodobé spotřeby a zahrnout „intermediate inputs“, tj. hodnotu zboží a služeb spotřebovaných při výrobě. A teprve po započítání nákladů na oficiální zaměstnance domácností získáme hodnotu celkové domácí produkce. Implicitně se vychází z toho, že domácnosti nevytváří zisk či ztrátu. Stejně tak není možné z takto získaných dat zjistit údaje o produktivitě domácností.

Produkce domácností, započítaná na straně zdrojů, se musí odrazit i na straně užití SNÚ. Tzn., že spotřeba domácností nemůže být v SNÚ popsána pouze jako zachycené nákupy tržního zboží, jelikož by nezachytila spotřebu domácí produkce. Součtem oficiální a netržní spotřeby dostaneme **nový agregát, tzv. rozšířenou konečnou spotřebu domácností**. Vlastní produkcí ale také domácnosti ušetří tím, že vyprodukované zboží nemusí nakupovat na volném trhu. Připočtením těchto hodnot k příjmům zachyceným v SNÚ dosáhneme druhého nového agregátu, **tzv. rozšířeného příjmu domácností**. (Schäfer, 2004)

Další komponenty produkce domácností

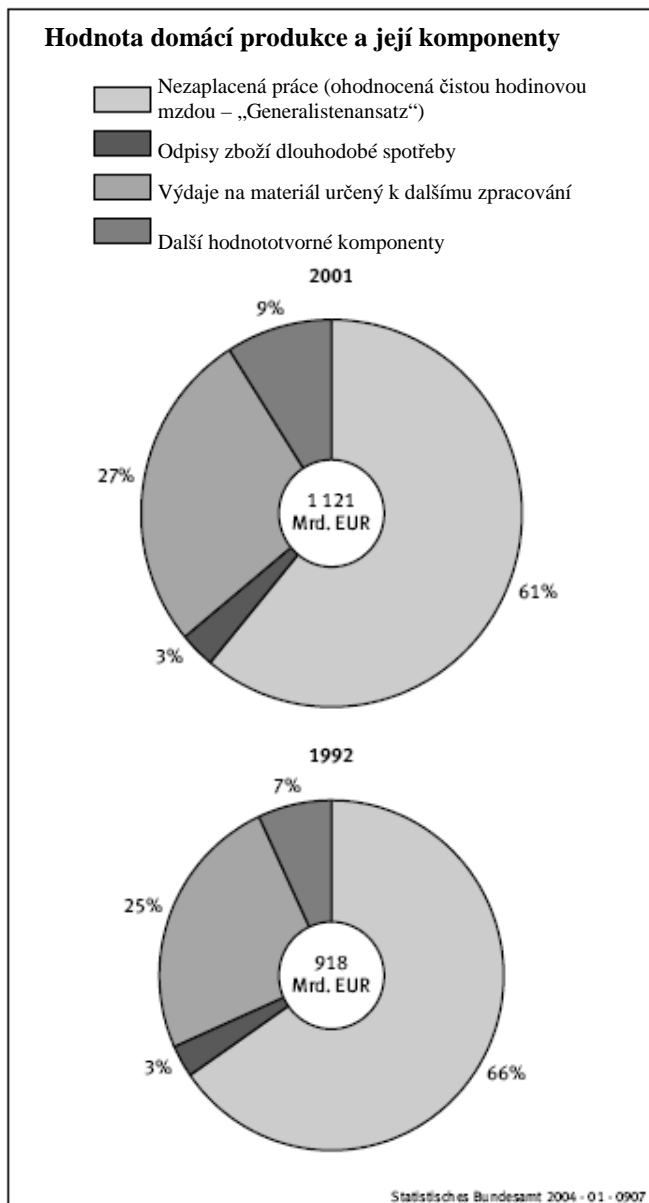
Jak zmíněno výše, nepodílí se na produkci domácností pouze vykonaná *práce*. Jedná se i o *zboží dlouhodobé spotřeby* (pračky, myčky a jiné domácí stroje, osobní auta atd.)

²⁶ Haushaltswirtschaftlerin – profesionální pomocnice v domácnosti, Haushaltswirtschaftler – profesionální pomocník v domácnosti

a zboží a služby spotřebované při výrobě (například suroviny pro vaření, materiál spotřebovaný při domácím kutění apod.) – tzv. „intermediate inputs“ neboli „Vorleistungen“ v německém písemnictví. Tyto údaje jsou buď přímou součástí SNÚ, nebo jsou získávány pomocnými dopočty. (Schäfer, 2004)

Níže uvedený obrázek č. 6 ukazuje jednotlivé komponenty celkové hodnoty produkce domácností v roce 1992 a 2001 v SRN. Pro ohodnocení neplacené práce se použil nejdefenzivnější odhad čistých mezd bez plateb za dovolené a dobu nemoci. I přesto je jasné, že se práce podílela největší měrou na hodnotě produkce. V roce 1992 činil podíl práce na celkové produkci 66 %, v roce 2001 to bylo již jen 61 %. V roce 2001 byla hodnota celkové produkce 1121 mld. EUR. Jak bude podrobněji popsáno v analýze, důvodem poklesu podílu práce na celkové produkci je vyšší užití investic a kapitálu. (Schäfer, 2004)

Obrázek 6 - Hodnota domácí produkce a její komponenty (v SRN)

(Zdroj: Schäfer, 2004)

3.7.2.4 Domácí produkce a HDP

Satelitní účet umožňuje změřit výše popsanými postupy tzv. tvorbu hrubé přidané hodnoty (Bruttowertschöpfung) domácnostmi, která odpovídá hrubé produkci zboží a služeb v domácnostech a je plně kompatibilní s HDP. Jak ukazuje následující tabulka, získáme tuto veličinu součtem 1) ceny práce – zde jako čistá mzda při tzv. „Generalistenansatz“ bez platby za dovolené a dobu nemoci, 2) platů pro zaměstnance domácností, 3) imputovaných

příjmů z vlastního bydlení jako ušetřeného nájemného, 4) daní z produkce a 5) odpisů na zboží dlouhodobé spotřeby a odpisů investic do vlastního bydlení.

Tabulka 12 – Komponenty domácí produkce v SRN

Komponenty	1992	2001	Změna 2001 oproti 1992
	Mld. EUR		%
Ohodnocená pracovní doba ¹⁾	603	684	+ 13
+ mzda domácího personálu	2	3	+ 53
+ příjmy z vlastního bydlení (neplacené nájemné).....	31	56	+ 83
+ Daně	4	6	+ 40
= Čistá přidaná hodnota..	640	748	+ 17
+ odpisy ²⁾	50	72	+ 43
= Hrubá přidaná hodnota..	690	820	+ 19
+ mezispotřeba	227	301	+ 32
= Hodnota produkce	918	1 121	+ 22

1) Ohodnoceno „Generalistenansatz“, čistá mzda bez tzv. „Ausfallzeiten“

2) Odpisy na statky dlouhodobé spotřeby a vlastní bydlení

(Zdroj: Schäfer, 2004)

Připočítáním zboží a služeb použitých při výrobě získáme hodnotu celkové produkce domácností. Jelikož **odhady HDP již části produkce domácností zahrnují** (viz výše), je nutné v rámci **zamezení dvojího započítání** tyto nejprve odečíst, teprve pak mohou být prostým součtem HDP a hodnoty produkce domácností získána data o celkové produkci hospodářství.

3.7.3 Výstupní agregáty HHSA

Jak vyplývá z principu SNÚ, vedou změny na straně zdrojů ke stejným změnám na straně užití.

3.7.3.1 Rozšířená spotřeba domácností

Tento agregát vzniká tím, že domácnosti spotřebují naprostou většinu vlastní produkce, tzn. zřetelně více, než by odpovídalo běžně zjišťovaným výdajům za nákup zboží.

(Schäfer, 2004) Tento agregát je možno vypočítat z výdajů na spotřebu obsažených v NÚ v rámci satelitního účtu následujícím způsobem:

Spotřební výdaje domácností

- + Zahraniční nákupy domácností (rezidentů)
- Nákupy nerezidentů v tuzemsku

= Spotřební výdaje domácností (rezidenti)

- Nákupy statků spotřebovaných při domácí produkci (tzv. „Vorleistungsgütern“)
- Nákupy zboží dlouhodobé spotřeby
- Placený domácí personál
- + Odpisy zboží dlouhodobé spotřeby

= Nákupy/Odpisy určené pro přímou spotřebu

- + Dodatečně domácností vyrobená hodnota (bez produkce zahrnuté do HDP, včetně placeného personálu)

= Rozšířená spotřeba domácností

Jednoduše řečeno, je nutno zboží, které je spotřebováno při produkci, tzn. zboží dlouhodobé spotřeby, „intermediate inputs“ a služby odečíst. Odpisy investic zboží dlouhodobé spotřeby se připočítají, jelikož tato při produkci spotřebovaná „amortizace“ je posléze v podobě produktu konzumována.

Tento agregát odpovídá lépe skutečné spotřebě domácností než prosté „výdaje domácností na spotřebu“ zachycené v SNÚ. (Schäfer, 2004)

3.7.3.2 Rozšířený příjem domácností

Tento agregát vychází z myšlenky, že spotřebou vlastní produkce dosahují domácnosti určitého příjmu, ač tento není vyjádřen v penězích, ale naturální hodnotě těchto produktů, díky kterému rodina ušetří za nákup zboží a služeb.

Základem výpočtu tohoto agregátu je v SNÚ zobrazený celkový dostupný příjem rodin (včetně důchodů, rent, sociálních dávek atd.), tzn. čistý příjem, který mají rodiny k dispozici. Připočtením příjmu z domácí produkce vypočteme tzv. **Rozšířený příjem domácností**. (Schäfer, 2004)

4. Analýza

4.1 NOE – Česká republika

Česká republika vychází z příručky OECD „Measuring the Non-Observed Economy“ a jako východisko odhadování NOE slouží rámec N1 – N7, který publikoval ve svém pilotním projektu EUROSTAT. V České republice jsou zahrnovány odhady NOE do národních účtů od roku 1997. Postupně dochází k zlepšování metod odhadů, a to hlavně odhadů výše vlastní zemědělské produkce, naturálních příjmů a staveb svépomocí, které jsou do SNA zahrnovány. V následující tabulce č. 13 je přehled podílů jednotlivých složek NOE na HDP.

Tabulka 13 - Podíl NOE na HDP v ČR v jednotlivých letech (%)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
N1	0,4%	0,5%	0,5%	0,5%	0,5%	0,5%	0,5%	0,5%	0,4%	0,4%	0,3%
N2	0,2%	0,2%	0,2%	0,2%	0,2%	0,2%	0,2%	0,2%	0,2%	0,1%	0,1%
N3	1,2%	1,2%	1,2%	1,1%	1,0%	1,0%	0,9%	0,9%	0,8%	0,8%	0,9%
N4	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
N5	1,1%	1,2%	1,0%	0,9%	0,7%	0,6%	0,6%	0,6%	0,6%	0,6%	0,6%
N6	4,6%	4,6%	4,4%	4,4%	4,1%	4,2%	4,0%	3,7%	3,7%	3,7%	3,7%
N7	0,3%	0,4%	0,4%	0,4%	0,3%	0,4%	0,4%	0,4%	0,4%	0,4%	0,4%
Celkové NOE	7,9%	8,0%	7,7%	7,5%	6,9%	6,9%	6,5%	6,2%	6,1%	6,1%	6,1%

(Zdroj: ČSÚ – konzultace s pracovníkem dne 25.2.2010)

Z tabulky je patrné, že se v České republice typ N4 (nedostatky způsobené neaktuálními daty v Obchodním rejstříku) neodhaduje a nezahrnuje do SNÚ. A to i přesto, že by jeho význam pro úplnost zachycení ekonomiky v ČR mohl být značný (16,4 % z celkového NOE), jak je patrné z níže uvedené tabulky. Nejvýznamnější podíl na HDP mají N6 (jednotky záměrně zkreslující vykazovaná data) a N3 (jednotky, po kterých se nevyžaduje registrace) – kam patří zemědělská produkce a stavby svépomocí.

Relativní podíl jednotlivých typů NOE v České republice je prezentován v tabulce č. 14.

Tabulka 14 - Relativní podíl jednotlivých typů N1 - N7 v ČR (%)

Typy NOE:	N1	N2	N3	N4	N5	N6	N7	Celkem
ČR (%)	5.1	2.4	13.2	16.3	10.6	46.8	5.6	100.0

(Zdroj: <http://www.unece.org/stats/documents/ece/ces/ge.20/2008/mtg1/12.e.pdf> [cit. 9.12.2009])

V tabulce č. 15 je uveden podrobnější rozpis jednotlivých složek NOE dle Odvětvové klasifikace ekonomických činností (NACE - viz příloha č. 3).

Tabulka 15 – Přehled hrubé přidané hodnoty v roce 2000 v ČR (Output Approach mil. Kč)

Sektory dle NACE	Typ NOE – úprava HDP							Celkem	
	N1	N2	N3	N4	N5	N6	N7	Celkem	% HDP
1	2	3	4	5	6	7	8	10	11
Nefinanční podniky	0	0	0	31,444	0	43286	4750	79,480	3,70
Finanční podniky	0	0	0	0	0	0	162	162	0,01
Státní správa	0	0	0	0	0	0	3304	3,304	0,15
Domácnosti	10349	4935	26554	1409	21350	51089	3130	118,816	5,53
NPISH	0	0	0	0	0	0	12	12	0,00
NACE A	594	0	14539	1245	978	5832	287	23,475	1,09
NACE B	0	0	0	8	2	6	3	19	0,00
NACE C	0	0	0	85	21	24	22	152	0,01
NACE D	1535	0	8228	6828	609	12474	1218	30,892	1,44
NACE E	0	0	0	696	18	190	69	973	0,05
NACE F	4451	0	3513	340	632	18105	666	27,707	1,29
NACE G	621	336	0	6510	2622	33227	1404	44,720	2,08
NACE H	0	0	0	637	834	8265	5368	15,104	0,70
NACE I	962	0	0	3169	198	7437	566	12,332	0,57
NACE J	0	0	0	910	43	0	324	1,277	0,06
NACE K	603	0	0	9125	10812	6132	500	27,172	1,26
NACE L	0	0	0	3	54	2	34	93	0,00
NACE M	308	0	0	1159	86	231	0	1,784	0,08
NACE N	257	0	0	1178	295	992	22	2,744	0,13
NACE O	886	4599	0	960	4146	1458	875	12,924	0,60
NACE P	132	0	274	0	0	0	0	406	0,02
Celkem	10,349	4,935	26,554	32,853	21,350	94,375	11,358	201,774	9,38
% z celkové úpravy	5,1	2,4	16,3	16,3	10,6	46,8	5,6	100,00	

(Zdroj: <http://www.unece.org/stats/documents/ece/ces/ge.20/2008/mtg1/12.e.pdf>[cit. 9.12.2009])

Z celkové sumy 201,774 mil. Kč, tvořící celkový odhad NOE v roce 2000, zahrnutý do SNA, bylo cca 59 % v režii sektoru domácností („households“), 39 % v režii nefinančních podniků a přibližně 1,6 % v režii státu. N1, N2, N3 a N5 se týkají pouze sektoru domácností a tvoří 31,3 % z celkového NOE. Přesto, že si UNECE potřebná data pro své analýzy vyžádala od ČSÚ, jsou zde nepřesnosti v publikovaných datech mezi oběma institucemi. Dle ČSÚ byl podíl NOE na HDP v roce 2000 7,7 %, avšak podle UNECE činil tento podíl 9,38 %.

Z tabulky také jednoznačně vyplývá, že největší podíl NOE na HDP je dle NACE v odvětvích G (obchod, opravy motorových vozidel a výrobků pro osobní spotřebu a převážně pro domácnost) 2,08 %, D (zpracovatelský průmysl) 1,44 %, F (stavebnictví) 1,29 %, K (činnosti v oblasti nemovitostí a pronájmu) 1,26 % a H (ubytování a stravování) 1,09 %. Všechna ostatní odvětví se pohybují pod hranicí 1 %.

4.1.1 N1 – Underground – jednotky záměrně neregistrovaných

Typ N1 zahrnuje malé výrobce, kteří se vyhýbají registraci, aby neztratili sociální výhody (pokud jsou oficiálně nezaměstnaní), popř. aby nemuseli platit daně a sociální a zdravotní pojištění. Počet takto neregistrovaných jednotek je poměrně vysoký, což vyplývá z pozorování provedených v oblastech jižní Moravy. Důvodem by mohla být vysoká nezaměstnanost, nevhodná legislativa a všudypřítomná nízká výkonnost. V následující tabulce jsou uvedeny odhady výrobců, kteří se záměrně neregistrují, a to za roky 2000 a 2002.

Tabulka 16 - Odhady výše produkce záměrně neregistrovaných jednotek v ČR (v letech 2000 a 2002)

NACE	Počet jednotek záměrně neregistrovaných		Přidaná hodnota / pracovník (tis. Kč)		Hrubá přidaná hodnota (mil. Kč)		Mezispotřeba (mil. Kč)		Produkce (mil. Kč)	
	2000	2002	2000	2002	2000	2002	2000	2002	2000	2002
A <i>Zemědělství</i>	2611	2342	227	317	594	742	149	186	743	928
B <i>Rybolov</i>										
C <i>Těžba a dobývání</i>										
D <i>Zpracovatelský průmysl</i>	10956	9823	140	201	1535	1975	387	496	1922	2471
E <i>Elektrina, plyn, voda</i>										
F <i>Stavebnictví</i>	23671	21925	188	236	4451	5177	1146	1294	5597	6471
G <i>Obchod, opravy</i>	3796	3682	163	225	621	830	155	208	776	1038
H <i>Ubytování, stravování</i>										
I <i>Doprava, spoje</i>	3876	3476	248	428	962	1489	241	373	1203	1862
J <i>Finanční zprostředkování</i>										
K <i>Nemovitosti, pronájem, podnikatelské činnosti</i>	3264	2927	184	203	603	594	151	149	754	743
L <i>Veřejná správa</i>										
M <i>Vzdělávání</i>	1462	1311	210	211	308	277	77	69	385	346
N <i>Zdravotnictví, sociální péče</i>	1272	1141	202	252	257	288	64	72	321	360
O <i>Ostatní služby</i>	4839	4680	183	261	886	1221	222	305	1108	1526
P <i>Činnosti domácností</i>	1468		89		132		0		132	
TOTAL	57215	51307	180	245	10349	12593	2592	3152	12941	15745

(Zdroj: http://apl.czso.cz/nufile/GNI_en_doc.zip [cit. 9.12.2009], <http://www.unece.org/stats/documents/ece/ces/ge.20/2008/mtg1/12.e.pdf> [cit. 9.12.2009])

Ve všech odvětvích došlo v roce 2002 k poklesu jednotek záměrně neregistrovaných oproti roku 2000.

4.1.2 N2 – Nelegální aktivity – neregistrované jednotky

V České republice jsou rozeznávány **4 typy nelegálních aktivit** (N2), avšak pouze dva z nich: *prostituce* a *prodej kradeného zboží* jsou zachyceny v Systému národních účtů. Provádí se sice i odhady obchodu s drogami a pašování alkoholu a tabákových výrobků, nejsou však z důvodu mezinárodní srovnatelnosti dat do systému zahrnuty.

1) prostituce

Data jsou získávána ze tří zdrojů: Analýza Ministerstva vnitra, telefonické průzkumy „domácí“ prostituce a studie „Fakta, odhady a trendy prostituce v České republice“. Na základě těchto zdrojů byly zjištěny následující údaje: v roce 2000 se prostitutací živilo okolo 6300 osob a jejich denní příjmy činily v průměru 2 500 Kč. Z toho vychází roční objem 5749 mil. Kč. V roce 2002 došlo k poklesu o 10 % oproti roku 2001. Jako důvod se uvádí pokles turismu a ničivé záplavy. Přesto došlo k nárůstu oproti roku 2000. Prostitucí se živilo přibližně 9400 osob a jejich celkové roční příjmy dosáhly v průměru 7061 mil. Kč. Odhaduje se, že v roce 2000 tvořili 65 % a v roce 2002 57 % zákazníků cizinci. Z toho vyplývá, že přibližně 3737 mil. Kč (3037 mil. v roce 2002) bylo zahrnuto v systému národních účtů jako export služeb. Prostituce tvořila v roce 2000 0,2 % a v roce 2002 0,19 % HDP. (UNECE)

2) drogy

Zde data chybějí, odhaduje se však, že poměr mezi domácí produkcí drog pro vlastní spotřebu a další prodej na trhu je v poměru 50:50. Náklady na výrobu drog (v České republice se produkují pouze konopí a pervitin) jsou známé a měly by být zahrnuty do systému národních účtů jako mezispotřeba. ČSÚ provádí odhady pouze pro jednotlivé druhy drog (konopí, extáze, LSD, pervitin a heroin). (UNECE)

3) prodej kradeného zboží

Odhady vycházejí z kriminálních statistik zahrnutím 10% hodnoty odcizených automobilů. To činilo v roce 2000 okolo 400 mil. Kč a v roce 2002 již 433 mil. Kč, Je třeba si uvědomit, že krádež sama o sobě není žádná produktivní činnost. Činnost „překupnictví“ naproti tomu je obchodní činností. Vychází se z předpokladu, že je část kradeného zboží prodána legálně. (UNECE)

4) prodej pašovaného zboží

V České republice je ilegální import zboží za účelem dalšího prodeje rozšířený. Týká se převážně tabákových výrobků, alkoholických nápojů, pohonných hmot, oblečení, obuvi a „second-hand“ automobilů, jejichž cena se pohybuje významně pod cenou těchto statků získaných legálně. Tabulka č. 17. znázorňuje zaznamenávání nelegálních aktivit v České republice.

Tabulka 17 – Zaznamenávání nelegálních aktivit v ČR (mil. Kč)

	Drogový trh	Prostituce	Pašování tabáku a alkoholu	Celkové nelegální aktivity
Výstup (P.1)	7282	6730	2506	16518
pro vlastní konečnou spotřebu	1329			1329
- určeno k obchodování	3292		1102	4394
Dovoz zboží a služeb (P.7)	663	331	562	1556
Konečná spotřeba domácností	7924	3036	1904	12864
- pro vlastní konečnou spotřebu	1329			1329
Export zboží a služeb (P.6)	22	4025	1164	5211
Mezispotřeba (P.2)	1300	2019	154	3473
Přidaná hodnota (B.1g)	5982	4711	2352	13045
HDP				2464432
Nelegální aktivity	0,24	0,19	0,10	0,53

(Zdroj: http://apl.czso.cz/nufile/GNI_en_doc.zip [cit. 9.12.2009])

Jak vyplývá z tabulky č. 17, je výše nelegálních aktivit v ČR odhadována na 0,53 % HDP.

4.1.3 N3 – Jednotky bez nutnosti registrace

Zde provádí ČSÚ odhady neformálního sektoru, staveb domů svépomocí a zemědělské produkce pro vlastní konečnou spotřebu.

1) Neformální sektor (zaměstnávání domácího personálu)

Tabulka 18 - odhady výše produkce v ČR (domácí personál)

	Roky	
	2000	2002
Počet personálu	2400	2554
Počet personálu (plný úvazek)	2280	2316
Příjem za měsíc (průměrná čistá mzda)	10000 Kč	11622 Kč
Počet odpracovaných měsíců za rok	12	12
Celkový hrubý výstup	274 mil. Kč	323 mil. Kč

(Zdroj: <http://www.unece.org/stats/documents/ece/ces/ge.20/2008/mtg1/12.e.pdf> [cit. 9.12.2009])

2) Stavby domů svépomocí

Z celkových investičních nákladů na stavbu domu se započte pouze 50 – 55 %. Zbýlých 45 – 50 % celkových nákladů se týká plateb odborníkům, řemeslníkům za činnosti, které není možné udělat si svépomocí. Jedná se např. o rozvod plynu a elektřiny, konstrukce krovů, instalace, klempířské práce, atd. Dle odhadů ČSÚ byl rozsah individuální výstavby pro bydlení v roce 2002 25,3 mld. Kč, což odpovídá 1,02 % HDP. (Fassmann, 2007)

3) Zemědělská produkce pro vlastní konečnou spotřebu

Sběr lesních plodů a hub je v České republice rozšířený a oblíbený u většiny domácností. V následující tabulce č. 19 je uvedena zemědělská produkce domácností pro vlastní spotřebu, která byla v roce 2000 a 2002 zahrnuta do systému národních účtů.

Tabulka 19 - Odhady sběru lesních plodů v ČR (rok 2000 a 2002)

Lesní plody sbírané domácnostmi	Celkové množství (mil. Kč)		Pro vlastní spotřebu - expertní odhady (%)		Konečné množství pro vlastní spotřebu domácnostmi (mil. Kč)		Množství určené pro trh	
	2000	2002	2000	2002	2000	2002	2000	2002
Houby	2007	2016	80	80	1606	1613	402	403
Borůvky	985	991	50	50	492	495	492	496
Maliny	219	222	95	95	208	211	11	11
Ostružiny	146	147	95	95	139	140	7	7
Brusinky	109	110	90	90	98	99	11	11
Bezinky	184	186	10	10	18	18	166	168
Celkem	3650	3672			2561	2576	1089	1096

(Zdroj: http://apl.czso.cz/nufile/GNI_en_doc.zip [cit. 9.12.2009])

Z tabulky je patrný nárůst sběru lesních plodů. Expertní odhady podílu nasbíraných lesních plodů určených pro vlastní spotřebu zůstávají konstantní.

V další tabulce je přehled zemědělské produkce domácností určené pro vlastní konečnou spotřebu, která byla zahrnuta do Systému národních účtů v roce 2000 a 2002.

Tabulka 20 – Přehled zemědělské produkce domácností po vlastní spotřebu v ČR

Produkt	Celkem		Statistika domácích účtů		FADN ²⁷		Lesní produkce	
	2000	2002	2000	2002	2000	2002	2000	2002
<i>Vepřové maso</i>	2280	2306	2280	2169		137		
<i>Hovězí a jiné maso, vnitřnosti</i>	581	703	578	628	3	75		
<i>Králičí maso</i>	2617	2560	2617	2560				
<i>Vepřové uzené, masné výrobky</i>	722	751	722	751				
<i>Konzervované maso</i>	144	137	144	137				
<i>Drůbež</i>	957	1015	957	971		44		
<i>Sádlo a slanina</i>	337	334	337	334				
<i>Vejce</i>	1800	1863	1198	1826	602	37		
<i>Mléko</i>	279	165		120	279	45		
<i>Brambory</i>	1303	1199	515	1148	788	51		
<i>Čerstvá zelenina</i>	2624	2369	1694	2056	930	313		
<i>Čerstvé ovoce mírného pásma</i>	4776	3846	4630	3846	146			
<i>Ostatní jídlo a pítí</i>	2539	3018	1607	3015	932	3		
<i>Hroznové víno</i>	468	502	202	502	266			
<i>Lihoviny a jiné alkoholické nápoje</i>	552	596	552	536		60		
<i>Lesní produkty</i>	2561	2576					2561	2576
Celkem	24540	23940	18033	20599	3946	765	2561	2576

(Zdroj: <http://www.unece.org/stats/documents/ece/ces/ge.20/2008/mtg1/12.e.pdf> [cit. 9.12.2009])

Zemědělská produkce domácností pro vlastní spotřebu klesla v roce 2002 oproti roku 2000 o 2,44 %. Otázkou je, zda došlo ke snížení domácí produkce, či zda došlo ke zvýšení podílu produkce určené pro trh. Rozsah zemědělské produkce pro vlastní spotřebu byl ČSÚ pro rok 2002 odhadnut na 23,94 mld. Kč, neboli 0,97 % HDP. (Fassmann, 2007)

4.1.4 N4 – Aktualizace statistických registrů (jednotky nezahrnované do výzkumů)

Aktualizace statistických registrů je důležitá pro všechny národní statistiky. V roce 2002 byl poprvé Obchodní rejstřík doplněn o databázi plátců daně z příjmu. V roce 2000 došlo k nárůstu počtu fyzických osob o 79 667 a právnických osob o 2550. Zároveň došlo k výrazné změně ve struktuře průmyslu. Výsledkem byl pokles hrubé přidané hodnoty fyzických osob a nárůst u právnických osob. Výrobní výstupy vzrostly o 2,3 % a mezispotřeba o 1,8 %. (UNECE)

²⁷ FADN – Farm Accountancy Data Network statistics

4.1.5 N5 – Registrované jednotky nezahrnuté do statistického zjišťování

Jedná se o jednotky, které vykazují ekonomickou aktivitu v tak malé míře, že se od nich nevyžaduje registrace v Obchodním rejstříku, jsou však registrováni jinde (jako plátcí daně, plátcí sociálního pojištění, atd.) Jedná se o umělce, malíře, spisovatele, profesionální sportovce aj.

Tabulka 21 – Odhady příjmů jednotek nezahrnutých do statistického zjišťování v ČR

	Hrubý výstup P.1		Mezispotřeba P.2		Přidaná hodnota B.1g	
	2000	2002	2000	2002	2000	2002
Příjmy z podnikání	4561	6604				
Příjmy z pronájmu	21503	8752				
Ostatní příjmy	616	6345				
Celkem	26680	21701	5330	4330	21350	17371

(Zdroj: <http://www.unece.org/stats/documents/ece/ces/ge.20/2008/mtg1/12.e.pdf>[cit. 9.12.2009])

Odhady v tabulce č. 21 nezahrnují výrobní aktivity pohybující se pod hranicí stanovenou pro registraci jako plátce daně. Úmyslně zatajované aktivity nejsou rovněž zahrnuty (viz N3 a N6). Vychází se z předpokladu, že takovéto činnosti jsou do systému národních účtů zahrnuty nepřímo. (UNECE)

4.1.6 N6 – Záměrné zkreslování dat

Zkreslování dat je v České republice značně rozšířené, obzvláště u malých firem, kde je pravděpodobnost kontroly nízká a majitel (popř. management) má velký zájem na úsporách. V roce 1999 byl proveden pilotní výzkum „Úplnost zachycení dat v Systému národních účtů České republiky“. Tento výzkum se zaměřil na zjišťování právě těchto dat. Výsledky byly zahrnuty do SNA pro roky 1997 a 2000. V roce 2002 byla tato data zrevidována v rámci pilotního projektu Eurostatu. Vzhledem k povaze zjišťovaných dat bylo třeba zaručit anonymitu respondentů, jinak by neposkytli žádná data z obavy před postihem nebo postihem jejich zákazníků. To byl důvod, proč šetření neproběhlo přímo u firem, ale namísto toho byli dotazováni experti, aby provedli odhady vycházející z jejich zkušeností. Mezi respondenty byli účetní, daňoví a finanční poradci a auditoři. Byli požádáni, aby popsali situaci (nikoliv ve vlastní firmě), ale obecně na základě svých

zkušeností s klienty. Tento výzkum poskytuje objektivní vzhled do problému. (Bylo rozesláno 3000 dotazníků.) Podíl úmyslného zkreslování vykazovaných dat je uveden v tabulce č. 22. (Značení v prvním sloupci je vysvětleno v příloze č. 3.)

Tabulka 22 – Podíl úmyslného zkreslování vykazovaných dat na HDP v ČR (%)

CZ-NACE	Tržby		Materiál		Služby		Mzdy	
	1999	2003	1999	2003	1999	2003	1999	2003
A+B	12.28	0.00	2.60	0.00	0.54	0.00	3.05	0.00
C+D+E	5.41	1.76	2.98	0.72	3.11	1.92	1.00	0.26
F+I	9.90	7.88	8.42	8.09	8.39	7.82	2.99	6.50
G+H	23.08	8.29	9.50	5.13	12.15	6.91	7.85	6.41
J+K+L+M+N +O	2.56	2.27	5.38	3.55	10.88	5.60	0.34	0.38
Celkem	8.74	5.12	4.40	4.08	7.69	5.06	2.63	3.29

(Zdroj: <http://www.unece.org/stats/documents/ece/ces/ge.20/2008/mtg1/12.e.pdf>[cit. 9.12.2009])

U výzkumů z roku 1999 byla data zjišťována v závislosti na předmětu činnosti (dle CZ-NACE) a počtu zaměstnanců (4 kategorie: 0, 1-19, 20-99, 100 a více). Odhady se týkaly následujících pěti bodů: nepřiznané tržby, nadhodnocené materiálové náklady, nadhodnocené náklady na služby, skryté mzdové náklady a skrytá kapitalizace fixních aktiv. Ve výzkumech z roku 2003 se již upustilo od rozlišování velikosti respondentů. Byl také dotázán jejich menší počet.

V následující tabulce č. 23 jsou uvedeny odhady úmyslného podhodnocování a nadhodnocování vykazovaných dat v České republice v roce 2000. (Značení v prvním sloupci je vysvětleno v příloze č. 3.)

Tabulka 23 – Odhady úmyslného podhodnocování a nadhodnocování vykazovaných dat v ČR (mil. Kč)

CZ-NACE	Hrubý výstup P.1	Mezispotřeba P.2		Mzdy a platy D.11	Přidaná hodnota B.1g	Rezervy/ ostatní příjmy	Podíl celkové přidané
		Materiál	Služby				
výzkum z roku 1999							
A+B	5196	604	38	586	5838	5252	7,7
C+D+E	6473	4887	1328	1105	12688	11583	2,1
F+I	15303	4642	5597	1462	25542	24080	7,5
G+H	32606	2494	6392	4699	41492	36793	13,3
J+K+L+M+N+O	1890	1092	5833	129	8815	8686	1,4
Total	61468	13718	19189	7981	94375	86394	4,8
výzkum z roku 2003							
A+B	0	0	0	0	0	0	0
C+D+E	2414	1329	1483	42	5226	5184	0,8
F+I	23369	9133	12813	1850	45315	43465	13,3
G+H	27374	3512	8731	3054	39617	36563	12,7
J+K+L+M+N+O	2877	1570	7117	56	11564	11508	1,8
Total	56034	15544	30144	5002	101722	96720	5,1

(Zdroj: <http://www.unece.org/stats/documents/ece/ces/ge.20/2008/mtg1/12.e.pdf>[cit. 9.12.2009])

Mezi roky 1999 a 2003 se ukázal pouze minimální rozdíl podílu přidané hodnoty na celkové přidané hodnotě - 5,1 % pro rok 2003 a 4,8 % pro rok 1999. Z průzkumu však vyplynuly zajímavé závěry, a sice nadhodnocení nákladů na služby – v průzkumu z roku 2003 šlo o 30,144 mld. Kč, ze kterých 12,813 mld. Kč (43 %) připadlo na jednotky F+I (stavebnictví, ubytování,...) V průzkumu z roku 1999 to bylo 19,198 mld. Kč, ze kterých 5,597 mld. Kč (29 %) připadlo skupinu jednotek F+I.

4.1.7 N7 – Ostatní chyby ve statistickém zjišťování

N7 zahrnuje mzdy a platby v naturáliích a spropitné. V Systému národních účtů ČR se rozeznávají následující **platby v naturáliích**:

- mzdy a platby v naturáliích,
- stravenky,
- příspěvky do fondů,
- diety při služebních cestách: součástí cestovních nákladů jsou náklady na jídlo a pití (30 % tvoří mzdy a platby v naturáliích, 70 % jako mezispotřeba, v případě malých firem s méně než 20 zaměstnanci je poměr 15 : 85),
- ostatní sociální výdaje,
- příspěvky na bydlení: zaměstnavatel přispívá zaměstnancům a jejich rodinám na bydlení, popř. jeho vybavení. Z průzkumů vyplývá, že polovina příspěvků

- na bydlení je zahrnuta jako vlastní náklad na bydlení (ve firemních ubytovnách) a druhá polovina jako firemní výdaje na ubytovací služby,
- zboží za snížené ceny nebo poskytované zdarma: poskytování slev na vlastní výrobky nabízené zaměstnancům ke koupi. Je rozdíl mezi náklady na výrobu a cenou, za kterou jsou výrobky prodávány zaměstnancům,
  - podíly ve firmě,
  - firemní vozy využívané k soukromým účelům,
  - letenky a ubytování poskytované zdarma. (UNECE)

Výše odhadů mezd a platů v naturáliích v České republice pro rok 2002 jsou uvedeny v tabulce č. 25.

Tabulka 24 - Odhady mezd a platů v naturáliích v ČR pro rok 2002 (mil. Kč)

Příjem v naturáliích	Hrubý výstup	Mezispotřeba	Mzdy a platy
	P.1	P.2	D.11
Příspěvky na bydlení	572	0	564
Zboží za snížené ceny nebo zdarma	79	x	79
Podíly ve firmě	x	x	76
Firemní vozy využívané k soukromým účelům	4016	x	4016
Letenky a ubytování poskytované zdarma	727	x	727
Spropitné	2880	x	2880
Celkem	8274	0	8342

(Zdroj: http://apl.czso.cz/nufile/GNI_en_doc.zip [cit. 9.12.2009])

Celkový odhad N7 – výše plateb v naturáliích a spropitného činil pro rok 2002 8,274 mld. Kč, neboli 0,34 % HDP.

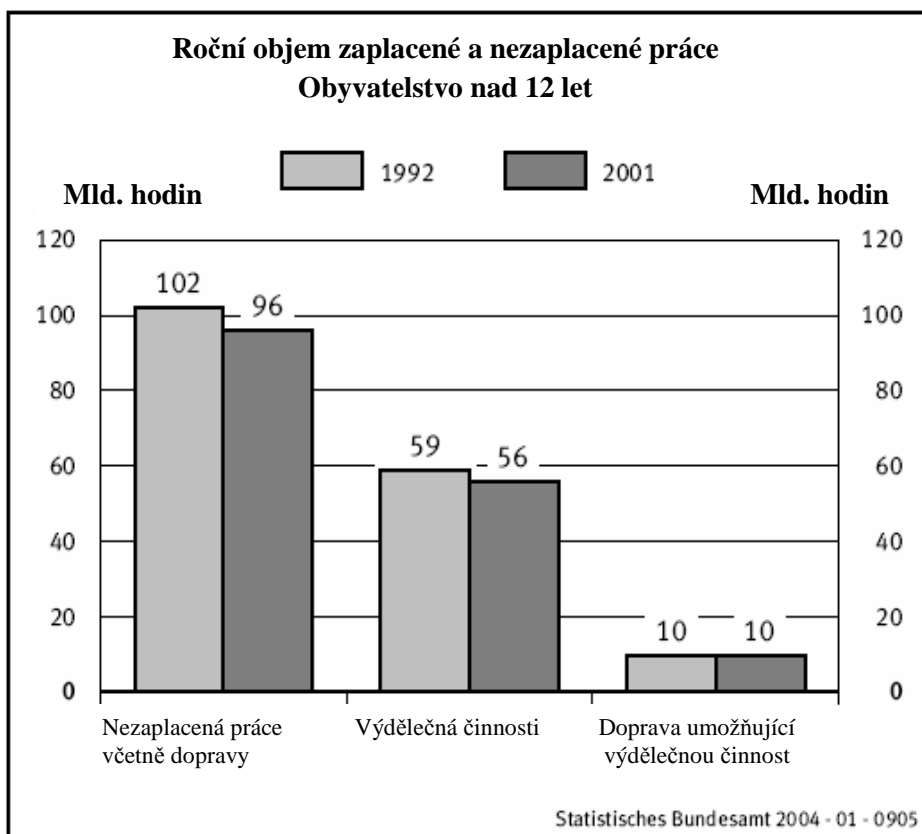
4.2 Satelitní účet domácností (Household Satellite Account - HHSA)

V České republice se satelitní účet domácností sestavuje. Podle vyjádření Českého statistického úřadu (Kermiet, 2010) by bylo přínosné se touto problematikou zabývat, ale bohužel v současné době chybí potřebné prostředky.

Následující obrázek č.7 dává přehled o množství odpracovaných hodin v rámci domácí-neplacené a oficiální - placené produkce, a to při srovnání let 1992 a 2001 v SRN.

Obrázek 7 – Roční objem zaplacené a nezaplacené práce v SRN v letech 1992 a 2001

(Zdroj: Schäfer,2004)

Z tabulky vyplývá klesající tendence v obou sektorech – jak placené, tak neplacené práce, jejich poměr však zůstává poměrně konstantní – doba odpracovaná v zaměstnání činila pouze 58 % doby odpracované v domácnosti (rok 1992), v roce 2001 to bylo pak 58,4 %.

Následující dvě tabulky ukazují množství odpracovaného času. První tabulka č. 26 udává počet minut denně strávených neplacenou prací v SRN v roce 2001. Jak bylo řečeno, prakticky všechny metodiky výzkumů využití volného času zohledňují (a do odhadů zahrnují) pouze tzv. hlavní činnost, která v roce 2001 činila v SRN 220 minut denně pro obě pohlaví. Při započítání práce i jako vedlejší činnosti (např. oprava oděvů při sledování televize nebo dohlížení na děti při čtení knihy), by odhad vykonané neplacené práce stoupl na 262 minut denně, tj. o 19 %. To potvrzuje celkově defenzivní (při dolní hranici odhadů se držící) metodiku.

Tabulka 25 - Rozšířená produkce domácností v SRN (2001) v minutách za den

Činnost	Celkem	Muži	Ženy
Neplacená práce jako hlavní činnost	220	168	268
+ produktivní vedlejší činnost u neproduktivní hlavní činnosti, z toho:	10	6	14
• Práce v domě a na zahradě	4	2	7
• Péče o děti	4	3	5
+ Další čas strávený s dětmi mladšími 10ti let	32	29	34
= Rozšířená produkce domácností	262	203	316

(Zdroj: Schäfer, 2004)

Následující tabulka č. 27 nabízí hrubý přehled neplacené práce v USA pro obě pohlaví. Východiskem je tzv. „Multinational time use study“ (MTUS) a „American time use survey“ (ATUS). Metodika ATUS je aktuálně používána v USA jako zdroj pro sestavování satelitního účtu, s MTUS není plně kompatibilní, přesto jejich srovnání umožňuje prokázat snižující se objem domácí práce v USA. (Fraumeni, Landefeld, Vojtech, 2009)

Tabulka 26 – Průměrný počet hodin dle různých činností v USA (srovnání TUS)

Průměrný počet hodin za víkend	Ženy										Muži									
	MTUS		ATUS		Pořadí (1 = nejvíce)					MTUS		ATUS		Pořadí (1 = nejvíce)						
	1965	1975	1985	2003	2004	1965	1975	1985	2003	2004	1965	1975	1985	2003	2004	1965	1975	1985	2003	2004
Vaření	12,8	10,8	9,2	6,0	5,7	1	1	2	2	2	1,8	1,5	2,5	1,9	1,9	3	5	4	6	5
Domácí práce	11,5	9,6	9,3	7,5	7,4	2	2	1	1	1	1,8	2,3	5,1	2,7	2,8	5	3	1	3	3
Příležitostná práce	3,2	3,0	1,1	4,5	4,4	5	6	6	3	4	2,9	4,0	2,5	4,8	4,6	2	2	3	1	1
Práce na zahradě	0,4	0,4	0,8	1,0	1,1	7	7	7	7	7	0,3	0,3	1,0	2,0	1,9	7	7	7	5	6
Nakupování	2,8	3,6	4,1	4,4	4,4	6	5	4	4	3	1,8	2,0	2,5	1,8	1,9	4	4	5	7	7
Péče o děti	4,8	3,9	3,7	3,6	3,8	3	4	5	6	6	1,2	1,1	1,1	2,5	2,4	6	6	6	4	4
Cestování	4,3	4,6	4,3	4,0	4,4	4	3	3	5	5	3,9	4,0	3,9	3,3	3,3	1	1	2	2	2
Celkem	39,7	36,0	32,4	31,1	30,8						13,6	15,3	18,5	19,0	18,7					
Ohodnocená průměrná hodina za víkend	Muži a ženy																			
	MTUS		ATUS		Pořadí (1 = nejvíce)															
	1965	1975	1985	2003	2004	1965	1975	1985	2003	2004	1965	1975	1985	2003	2004					
Vaření	7,5	6,4	6,0	4,0	3,9	1	1	2	3	3										
Domácí práce	6,8	6,1	7,3	5,2	5,2	2	2	1	1	1										
Příležitostné práce	3,1	3,5	1,8	4,7	4,5	4	4	6	2	2										
Práce na zahradě	0,3	0,3	0,9	1,5	1,5	7	7	7	7	7										
Nakupování	2,4	2,9	3,3	3,1	3,2	6	5	4	5	5										
Péče o děti	3,0	2,6	2,4	3,1	3,1	5	6	5	6	6										
Cestování	4,1	4,3	4,1	3,6	3,6	3	3	3	4	4										
Celkem	27,2	26,1	25,8	25,2	25,0															

(Zdroj: Fraumeni, Landefeld, Vojtech, 2009)

Přepočteme-li německé denní hodnoty na týdenní, dojdeme k podobným číslům: týdenní suma neplacené práce pro obě pohlaví je v SRN 220 min. x 7 dní : 60 minut = 25,67

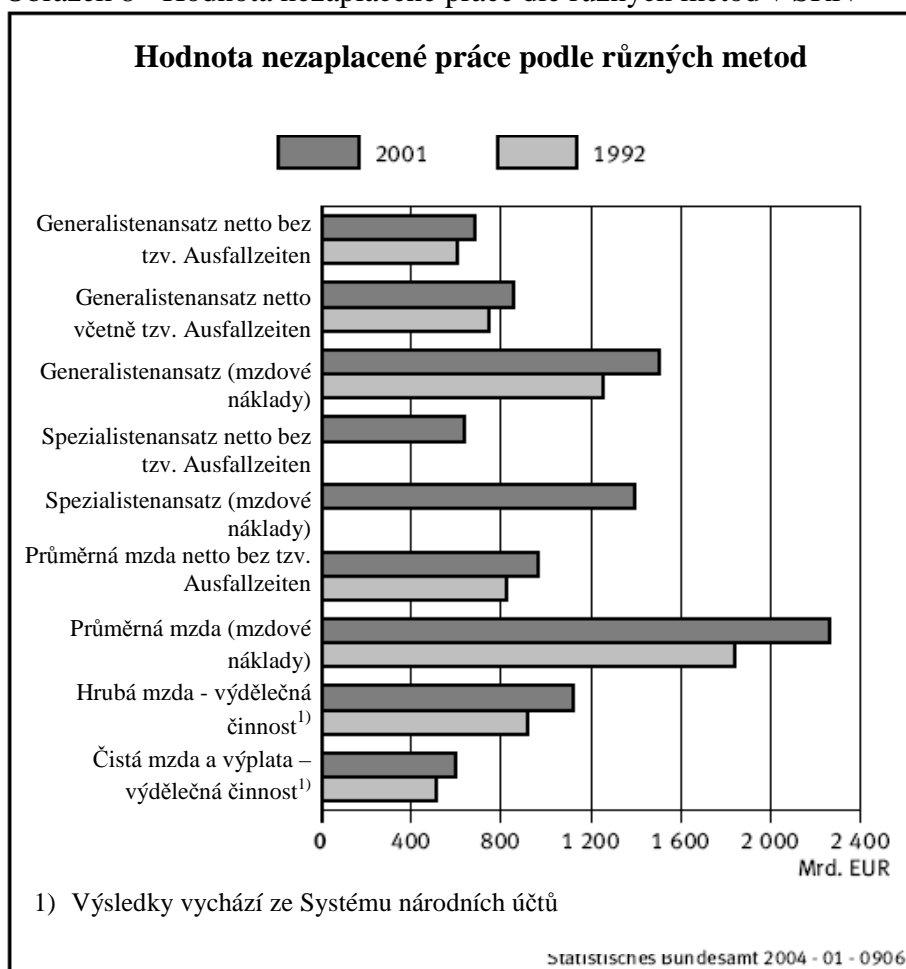
hod./týden (pro rok 2001 – poslední dostupné údaje). V USA to bylo přesně 25 hodin (rok 2004). Zdálo by se, že rozdíl 40,2 minuty za týden nic neznamená. Přepočteme-li tuto hodnotu na celý rok a obyvatelstvo starší 12ti let (72,5 mil.obyvateľ) a tuto sumu vykonané práce ohodnotíme v satelitním účtu SRN používanou hodinovou mzdou pomocnic v domácnosti (“Genralisteneinsatz” v čisté mzdě a bez zahrnutí dovolené a doby nemoci – jako nejnižší z možných odhadů), dostaneme:

**40,2 min. x 52 týdnů x 72,5 mil. obyvatel starších 12 let = 2,513 mld. hodin x 7,10 EUR
= 17,84 mld. EUR.**

Jinými slovy, tím, že se průměrný Němec věnuje týdně o 40,2 minut více domácím pracím než např. sledování televize ve srovnání s průměrným Američanem, zvýší hodnotu celkové roční produkce národního hospodářství o 17,84 mld. EUR.

Následující obrázek č. 8 představuje srovnání výše uvedených způsobů odhadů pro rok 1992 a 2001 v SRN.

Obrázek 8 - Hodnota nezaplacené práce dle různých metod v SRN

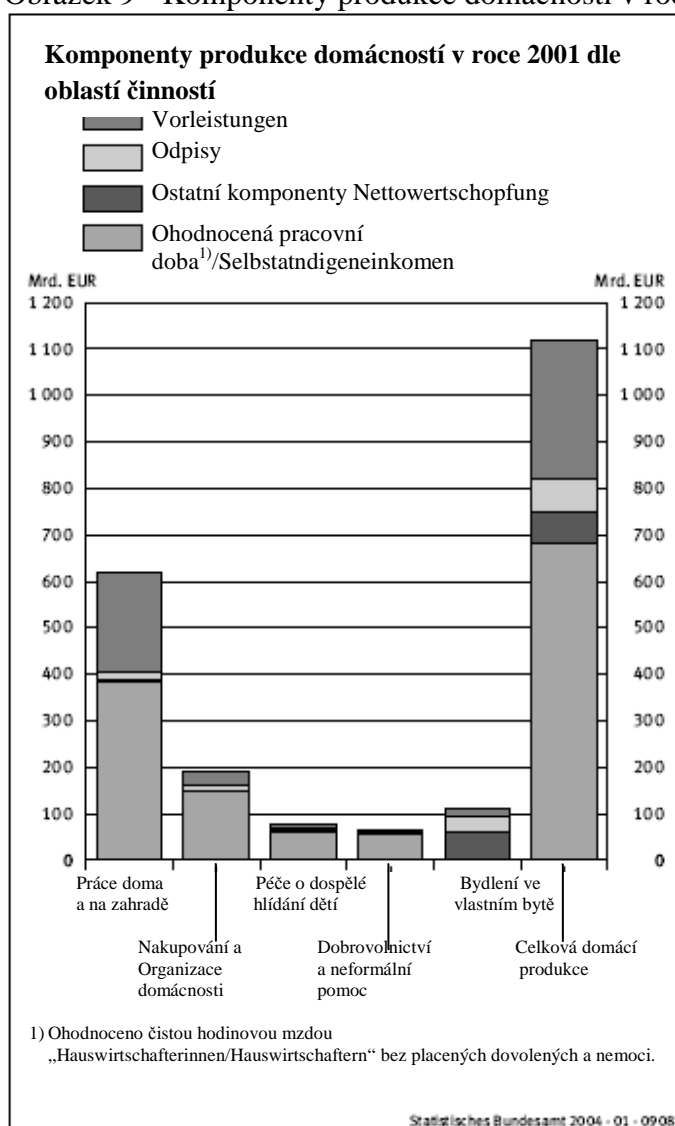

(zdroj: Schäfer, 2004)

Zjednodušeně se dá říci, že použitím nejdefenzivnější metodiky – „Generalistenansatz“ bez zahrnutí dovolené a doby nemoci – se autoři dostali na 684 mld. EUR pro rok 2001. Když by si domácnosti na všechny tyto činnosti najaly profesionální pomocníci v domácnosti, tak by jejich náklady byly 1502 mld. EUR. Tuto částku německé domácnosti ušetřily tím, že danou práci vykonaly samy. Když by se pro imputaci použila průměrná mzda, dosáhla by hodnota domácí produkce v SRN pro rok 2001 více než 2200 mld. EUR. Což ukazuje, že oficiální mzdy v oblasti domácnostních činností leží hluboko pod průměrem. Ale i při použití nejnižších odhadů je hodnota domácí, neplacené práce stále zřetelně vyšší než v SNÚ zahrnuté čisté mzdy všech zaměstnanců v SRN, které činily v roce 2001 593 mld. EUR. (Schäfer, 2004)

Při podrobnějším pohledu na strukturu produkce (viz následující obrázek č. 9) dle oblastí aktivit v domácnosti se ukazuje, že některé vykazují výrazně vyšší podíl práce – například činnosti v dobrovolných organizacích či neformální pomoc druhým (podíl neplacené práce na celkové produkci je 86 %), zatímco například v oblasti vedení domácnosti se práce na celkové produkci podílí pouze 65 %, 31 % jsou vstupy zboží užití k produkci a 3 % jsou odpisy na zboží dlouhodobé spotřeby. (Schäfer, 2004)

Obrázek 9 - Komponenty produkce domácností v roce 2001v SRN

(Zdroj: Schäfer, 2004)

Celkově je však možné říci, že přes klesající objem vykonané práce, se celkový objem produkce domácností nemění, jelikož je práce nahrazena vyšším objemem dalších vstupů: díky stoupajícímu používání zboží dlouhodobé potřeby, tj. techniky v domácnostech

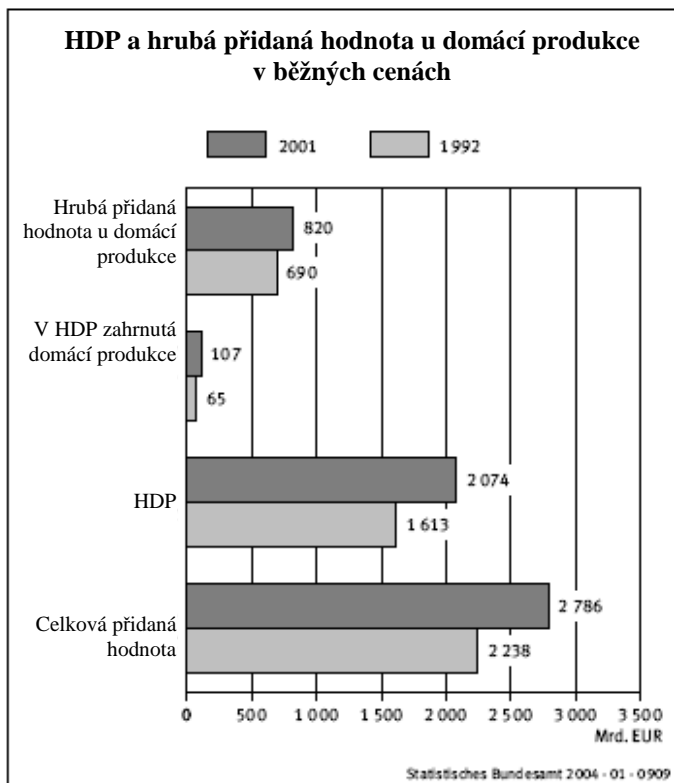
(pračky, myčky, poloprofesionální nářadí a stoje, stroje pro zahradní práce...) a běžného zboží a služeb („intermediate inputs“), stačí k vykonání stejného objemu práce méně času, neboli **stoupá produktivita**.

Srovnání s tržními aktivitami je metodicky velmi obtížné, přesto se ukazuje, srovnáme-li například oblast vedení domácnosti s oblastí „hotelnictví a restaurační služby“ v SNÚ, že domácí produkce i nadále mnohem víc spočívá na provedené práci, **tržní subjekty pracují efektivněji s menší potřebou pracovní síly**.

4.2.1 Domácí produkce a HDP

Jak vyplývá z tabulky č. 12 této práce, činila tvorba hrubé přidané hodnoty domácí práce (neboli celková domácí produkce mínus hodnota zboží a služeb spotřebovaných k této produkci) pro rok 2001 v SRN 820 mld. EUR. Toto je výstup přímo srovnatelný s HDP. Připočítáním této hodnoty k HDP a odečtením již v HDP zahrnuté části domácí produkce získáme celkovou přidanou hodnotu národního hospodářství. Takže: 820 mld. + 2074 mld. HDP – 107 mld. již zahrnutých v HDP = 2786 mld. EUR (viz obrázek č. 10).

Obrázek 10 – HDP a Hrubá přidaná hodnota u domácí produkce v SRN (mld. EUR)

(Zdroj: Schäfer, 2004)

Tyto hodnoty potvrzují závěry z bakalářské práce, že neformální ekonomika se výraznou měrou podílí na tvorbě celkového národního bohatství. Jak ukazuje tabulka č. 28, i při použití nejnižšího ocenění domácí práce, dosahuje tato cca **40 % HDP** a v případě plného zahrnutí domácí produkce do SNÚ by celkový výkon hospodářství stoupl o cca 30 %. Při ohodnocení domácí práce prostřednictvím mzdových nákladů - ocenění práce hrubou mzdou se započítáním dovolených a doby nemoci, by podíl domácí práce na HDP byl dokonce cca 80 %. *Tento výrazný rozptyl a nejistota v odhadu podporují myšlenku satelitního účtu domácí produkce a rezervovanost k přímému zahrnutí domácí práce do SNÚ.*

Tabulka 27 - Vztah mezi hrubou přidanou hodnotou domácí produkce a HDP (%) v SRN

Generalistenansatz	1992	2001
Čistá mzda bez tzv. „Ausfallzeiten“	43	40
Čistá mzda včetně tzv. „Ausfallzeiten“	52	48
Mzdové náklady	83	79

(Zdroj: Schäfer, 2004)

4.2.2 Odhad domácí produkce pro ČR

Za použití dat ze SRN a údajů ČSÚ jsem se pokusila o hrubý odhad domácí produkce v ČR pro rok 2008.

Kdyby průměrný obyvatel ČR věnoval stejně času domácí práci jako průměrný obyvatel SRN, tj. 25,6 hodiny týdně, znamenalo by to během roku při 9132760 obyvatelích ČR starších 12ti let: **25,6 x 52 x 9132760 = 12,158 mld.** hodin neplacené práce za rok.

Průměrná hrubá měsíční mzda v ČR v roce 2008 byla 22691,- Kč. V sektoru domácností, který má k ohodnocení nejbližší (průměrná mzda pomocnic v domácnosti v ČR není k dispozici), činila hrubá mzda v roce 2008 15874,- Kč měsíčně. Tento poměr odpovídá SRN, kde jsou mzdy v domácnostním sektoru též jedny z nejnižších. Po započítání daní a odvodů na sociální a zdravotní pojištění pro rok 2008 pro domácnost s jedním dítětem, bylo dosaženo čisté mzdy 13624,- Kč měsíčně. Rok 2008 měl 253 pracovních dnů, tj. 2024 hodin. Bez zohlednění dovolené a průměrné doby nemoci činí hodinová mzda 81,- Kč. Vynásobením odpracovaných hodin hodinovou mzdou (inputace) získáme hodnotu neplacené práce: **12,158 mld. hodin x 81,- Kč = 984,76 mld. Kč.**

HDP v roce 2008 činil 3689 mld. Kč, tzn. neplacená práce by tvořila 26,7 % HDP. Pro získání hodnoty přímo srovnatelné s HDP je nutno k ceně práce připočíst: mzdy

domácího personálu, imputované nájemné, daně z produkce a odpisy na zboží dlouhodobé spotřeby používané k domácnostní produkci, čímž získáme tzv. hrubou přidanou hodnotu domácí produkce. Tato data nebylo možné z portálu ČSÚ získat. V SRN činil podíl těchto dopočetů 19,8% hodnoty domácí práce. Prostým započítáním tohoto podílu **984,76 mld. Kč x 1,198 = 1180,56 mld. Kč** vychází hrubá přidaná hodnota domácí produkce na **1180,56 mld. Kč, tzn. 32% HDP.**

Přes metodickou neoprávněnost je možné říci, že i v ČR dosahuje hodnota domácí produkce desítky procent HDP.

4.2.3 Růst HDP

Při započítání odhadů neformální ekonomiky do HDP by došlo k jeho jednorázovému navýšení. Teprve delší časové řady by pak mohly vést k upřesnění odhadů růstu HDP po započtení růstu neformální ekonomiky. Data z USA (Fraumeni, Landefeld, Vojtech, 2009) prokazují spíše o několik desetin procentních budů nižší růst HDP v posledních 30 letech po jeho korekci o růst neformální ekonomiky. Každopádně prokázala, že tyto korekce mají jednoznačný vliv na zvýšení volatility vývoje HDP.

Na druhou stranu by teoreticky přesun z oficiálního trhu do neformálního sektoru mohl mírnit propady HDP v průběhu ekonomických krizí.

4.2.4 Rozšířená spotřeba a rozšířený příjem domácností

V roce 2001 dosáhla výše „rozšířené spotřeby domácností“ v SRN 1835 mld. EUR a výše v SNÚ zachycených „výdajů domácností na spotřebu“ jen 1163 mld. EUR, neboli byla o cca 37 % vyšší. V přepočtu na jednu domácnost to bylo 2610 EUR a 4030 EUR. (Schäfer, 2004)

Podobné je to s příjmem domácností. Spotřebou vyprodukovaného zboží ušetří domácnosti za jeho nákup, resp. o hodnotu tohoto zboží se zvětší jejich „reálný“ příjem, tzv. rozšířený příjem domácností. Poslední tabulka č. 28 ukazuje, že si průměrná německá domácnost zvýšila svůj měsíční příjem vlastní produkcí **o 1480,- EUR, tj. o 55 % svého oficiálního příjmu.**

Tabulka 28 – Příjem domácností v SRN v letech 1992 a 2001

	1992	2001	2001 oproti 1992
	EUR pro domácnost za měsíc		Změna v %
Čistý příjem	2260	2680	+ 18
Příjem z dodatečné domácí produkce	1410	1480	+ 5
Rozšířený příjem	3660	4150	+ 13

(Zdroj: Schäfer, 2004)

5. Závěr

Centrálně plánované hospodářství před rokem 1989 se vyznačovalo chronickým nedostatkem zboží. Nefungující oficiální hospodářství bylo nahrazováno domácí produkcí. Všichni pamětníci si jistě dovedou představit obrovský objem práce v takových činnostech, jako byla např. výroba oděvů – šití šatů, pletení, které by v současné době nikoho nenapadlo. Stejně tak domácí produkce potravin – zavařování či konzervování, práce na chatách a chalupách, domácí kutění, stavění a údržba vlastního bydlení atd. znamenaly obrovský podíl domácí práce, kdy prakticky veškerý volný čas mnohých rodin byl věnován tomuto sebezaopatřování. Vzpomeňme si, jak častá byla např. návštěva restaurace, spíše se jednalo o výjimečnou událost než o (jako v současné době) „běžný způsob stravování“. Objektivní údaje chybí, ale pocit, že podíl domácí práce v době před rokem 1989 byl mnohem vyšší než nyní, tedy pocit výrazné tendence k přesunu produkce z neoficiálního do oficiálního sektoru, je velmi silný. Tato tvrzení podporují objektivní data, která dokazují stoupající podíl neoficiální ekonomiky v závislosti na snižující se úrovni rozvoje dané země. Transformační a rozvojové země jsou tedy znevýhodněny při použití statistik vycházejících pouze z oficiálních údajů ve srovnání s ekonomikami vyspělými. Dle uváděných statistik je v mnohých zemích třetího světa většina ekonomicky aktivního obyvatelstva činná pouze v neoficiálním sektoru hospodářství. Celá hodnota jejich práce zůstane v oficiálních statistikách nezohledněna.

V Bakalářské práci byl na modelu město a venkov hrubě nastíněn rozdíl v zastoupení placené a neplacené práce, který zřejmě vede při použití oficiálních statistik k podhodnocení ekonomické produkce českého venkova vůči hlavnímu městu. Jak bylo uvedeno na srovnání SRN a USA, stačí poměrně nepatrný rozdíl v produktivních činnostech domácností, po přepočtu na celou populaci a celý stát, se může jednat o hodnoty hrubě relativizující oficiální odhady (v SRN je domácí práci věnováno o 2,6% více času než v USA – konkrétně o 40,2 minuty týdně), což ale vztaženo na celou populaci činí 17,84 mld. EUR.

V České republice se bohužel tyto odhady neprovádějí a ani se s nimi nepočítá. Důvodem je určitá skepse, přeci jen ještě stále diskutovaná celosvětově nejednotná metodika a nedostatek finančních prostředků. Z tohoto pohledu se zdá jednoznačné, že prostředky EU, které do ČR ročně plynou, a které jsou často hrubě neefektivně využívány na mnohdy

sporné betonářské projekty, by mohly být lépe využity na implementaci této metodiky a její zavedení do praxe v ČR.

Tím, že pocházím z venkova a nyní již téměř čtyři roky žiji v jednom německém velkoměstě, mohu porovnávat způsob života a trávení volného času v obou zemích, případně ve městě a na venkově. Toto jen a pouze subjektivní srovnání vede k následujícím závěrům: venkov je charakteristický vyšším zastoupením neoficiální práce v životě jeho obyvatel, která je důvodem jejich reálně vyššího bohatství než přinášejí oficiální statistiky. Výrazně nižší oficiální příjmy jsou nahrazovány větší prací v domácnosti. To samé se týká srovnání mezi ČR a SRN.

Jedinou možností, jak tato tvrzení objektivně prokázat by bylo zavedení standardizované metodiky zjišťování využití času obyvatel (analogicky k metodám „Time use survey“), které by umožnilo srovnání v časových jednotkách a standardizovaná metodika sestavování „satelitních účtů domácí produkce“, která by umožnila zahrnutí této produkce do oficiálních agregátů SNU, tj. zejména do HDP. V roce 2000 by tyto korekce v SRN znamenaly navýšení HDP o 40 % při ocenění čistou mzdou a navýšení o 70 %, pokud by byl odpracovaný čas oceněn mzdovými náklady, jak vyplývá z tabulky č. 27. Cílem nemusí být absolutní přesnost zachycení, ale celosvětově jednotná metodika, která umožní mezinárodní srovnávání (se stejnou chybou odhadu) ekonomické výkonnosti jednotlivých zemí a mezičasové srovnávání tj. vývoj domácí produkce, potažmo použití odhadů změny hrubé přidané hodnoty domácí produkce ke korekci odhadů změn HDP. Zohlednila-li by použitá metodika i zastoupení jednotlivých regionů, bylo by možno potvrdit či vyvrátit má subjektivní tvrzení o zastoupení placené a neplacené práce v životě obyvatel na venkově, potažmo ve městech.

„American time use survey“ je prováděn průběžně během roku a poskytuje tedy čerstvé informace umožňující monitoring změn v krátkých intervalech. Takto by bylo např. možné sledovat vliv ekonomických změn, např. současné hospodářské krize, na přesuny mezi sektorem placené a neplacené práce.

Neformální ekonomika, tzn. hodnota produktivní práce občanů mimo jejich oficiální zaměstnání se a) výraznou měrou podílí na tvorbě národního bohatství. V Německu činila doba odpracovaná v zaměstnání v roce 1999 pouze 58 % doby odpracované v domácnosti. Což je patrné z obrázku č. 7, b) výrazně zvyšuje příjmy občanů a tím jejich životní úroveň. Z tabulky č. 28 vyplývá, že si průměrná německá rodina zvýšila svůj měsíční příjem

vlastní produkcí o 1480,- EUR, tj. o 55 % svého oficiálního příjmu. c) Zároveň tedy umožňuje zachovat si určitý příjem i při ztrátě oficiálního zaměstnání. Přístupy, které tyto činnosti zařazují do tzv. stínové ekonomiky, jsou již neudržitelné. A) metodologicky není možné, aby pouze jedna část stínové ekonomiky byla svým objemem větší než stínová ekonomika celá, B) neformální ekonomika zahrnuje aktivity občanů, které s nařízení a zákony porušujícími činnostmi nemá nic společného. Tyto by již neměly být přehlíženy a neměly by jim být kladeny administrativní překážky, protože to jsou pak také překážky zvyšování národního bohatství.

Satelitní účet domácností sestavuje několik desítek zemí na celém světě, např. Německo, USA, Francie nebo Anglie. V roce 2009 proběhla v České republice mezinárodní konference, která se touto tematikou zabývala. Dle vyjádření ČSÚ se jedná o zajímavý pohled, dále se v implementaci metodiky v ČR nepostoupilo.

Vytvoření systému monitorace aktivit občanů v analogii k metodikám „Time use survey“ a sestavování „Satelitního účtu domácností“ by mohlo být jednou z cest, jak obnovit důvěru v agregát HDP jako nástroje hodnocení výkonnosti ekonomiky.

Seznam tabulek

- Tabulka 1: Typ výrobce, základní činnosti a funkce klasifikované podle sektorů
- Tabulka 2: Klasifikace individuální spotřeby (CZ-COICOP)
- Tabulka 3: Sekce NACE Rev. 1 a NACE Rev. 2
- Tabulka 4: Úroveň členění tokového účtu jednotky
- Tabulka 5: Účet produkce
- Tabulka 6: Účet tvorby důchodu
- Tabulka 7: Sestava účtů
- Tabulka 8: Popis jednotlivých typů T1 – T7
- Tabulka 9: Popis jednotlivých typů N1 – N7
- Tabulka 10: Hodnota domácí práce
- Tabulka 11: Imputovaná průměrná hodinová mzda v EUR (SRN 2001)
- Tabulka 12: Komponenty domácí produkce
- Tabulka 13: Podíl NOE v ČR v jednotlivých letech
- Tabulka 14: Relativní podíl jednotlivých typů N1 to N7 v ČR (%)
- Tabulka 15: Přehled hrubé přidané hodnoty v roce 2000 v ČR (Output Approach mil. Kč)
- Tabulka 16: Odhady výše produkce záměrně neregistrovaných jednotek v ČR (v letech 2000 a 2002)
- Tabulka 17: Zaznamenávání ilegálních aktivit v České republice (mil. Kč)
- Tabulka 18: Odhady výše produkce v ČR (domácí personál)
- Tabulka 19: Sběr lesních plodů v ČR
- Tabulka 20: Přehled zemědělské produkce domácností po vlastní spotřebu v ČR
- Tabulka 21: Odhady příjmů jednotek nezahrnutých do statistického zjišťování v ČR
- Tabulka 22: Podíl úmyslného zkreslování vykazovaných dat na HDP v ČR
- Tabulka 23: Odhady úmyslného podhodnocování a nadhodnocování vykazovaných dat za rok 2000 v ČR (mil. Kč)
- Tabulka 24: Odhady mezd a platů v naturáliích pro rok 2002 v ČR (mil. Kč)
- Tabulka 25: Rozšířená produkce domácností v SRN (2001) v minutách za den
- Tabulka 26: Průměrný počet hodin dle různých činností v USA (srovnání TUS)
- Tabulka 27: Vztah mezi hrubou přidanou hodnotou domácí produkce a HDP
- Tabulka 28: Příjem domácností v SRN

Seznam obrázků

- Obrázek 1: Vazba tokového a majetkového účtu
- Obrázek 2: NOE, formální a neformální sektor
- Obrázek 3: Rámec pro porozumění role neformálního sektoru v procesu ekonomického vývoje
- Obrázek 4: Rámec T1 – T7
- Obrázek 5: Rámec N1 – N7
- Obrázek 6: Hodnota domácí produkce a její komponenty
- Obrázek 7: Roční objem zaplacené a nezaplacené práce v SRN v letech 1992 a 2001
- Obrázek 8: Hodnota nezaplacené práce dle různých metod
- Obrázek 9: Komponenty produkce domácností v roce 2001
- Obrázek 10: HDP a Hrubá přidaná hodnota u domácí produkce

6. Seznam literatury

BERNDTOVÁ, T. Hodnocení výkonnosti ekonomiky. Praha: Česká zemědělská univerzita, Hospodářská fakulta, Katedra ekonomických teorií, 2008. 55 s. Vedoucí bakalářské práce Ing. Andrea Ecková, PhD.

BRČÁK, J. – SEKERKA, B. Makroekonomie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-245-5.

FASSMAN, M. *Stínová ekonomika a práce na černo*. [b.m.] Briggs & Co., 2007. EAN 978-80-86846-21-7

HENDERSONOVÁ, H. *Za horizontem globalizace*. Přel. J.Kroupa, 1.vyd. Praha: DharmaGaia, 2001, Přel. z: *Beyond Globalization – Shaping a Sustainable Global Economy*, ISBN 80-85905-93-0

HRONOVÁ, S. – HINDLS, R. *Národní účetnictví. Koncept a analýzy*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2000. ISBN 80-7179-235-7.

KADERÁBKOVÁ, A. *Základy makroekonomické analýzy: růst, konkurenceschopnost, rovnováha*. Praha: Linde nakladatelství, 2003. ISBN 80-86131-36-X

OECD. *Measuring the Non-Observed Economy*. Handbook. Paris: OECD Publications Service, 2002. ISBN 92-64-19745-1.

PAVELKA, T. *Makroekonomie – Základní kurz*. 2.vyd. [Slaný]: Melandrium, 2007. ISBN 978-80-86175-52-2

SAMUELSON A. P. - NORDHAUS W.D. *Ekonomie*. Přel. M. Mejstřík a kol. 2. vyd. Praha: Svoboda, 1995. Přel. z: *Economics* ISBN 80-205-0494-X

Články:

CAPPIELLO, A. *Estimating the non observed economy in Mozambique: Experiences from the Italian support project*. Journal of Economic and Social Measurement 33, 2008, s.63 – 87.

EDWARDS, W. R. *Developing international statistical standards: The system of national accounts as a case study*. Statistical Journal of the IAOS 25, 2008, s. 55 – 61.

FISCHER, J. Problémy měření HDP. In: *Měříme správně HDP? Sborník textů č. 39*. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku, 2005, s. 11-20.

FRAUMENI, B.M. – LANDEFELD, J.S. – VOJTECH, C.M. Accounting for household production: a prototype satellite account using the American time use survey. *Review of Income & Wealth*, June 2009, Series 55, s. 205 – 225.

GOLDSCHMIDT-CLERMONT, L. Household's Non-Sna Production: Labour Time, Value of Labour and of Product, and Contribution to Extended Private Consumption. *Review of Income and Wealth*, 1999, Series 45, Number 4, s. 519-529.

HÁJEK, L. Měření hrubého domácího produktu a ekonomický růst v Evropské unii a USA. *Ekonomie a Management*, 2005, č. 4, s. 5-13.

HOLLOWAY, S. – SHORT, S. – TAMPLIN, S. Household Satellite Account (Experimental) Methodology. National Statistics, April 2002. [online], cit. 31.1.2010, URL: <<http://www.statistics.gov.uk/hhsa/hhsa/resources/fileattachments/hhsa-ukaccount.pdf>>

HRONOVÁ, S., HINDLS, R. Poznámky k měření HDP. In: *Měříme správně HDP? Sborník textů č. 39*. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku, 2005, s. 7-8.

HUSSMANN, R. – MEHRAN, F. *Statistical definition of the informal sector – International standards and national practices*. ILO, Bureau of Statistics 1999. [online], cit. 15.2.2009, URL: <<http://www.gdrc.org/informal/huss0772.pdf>>

LUIGE, T. Non-Observed Economy in National Accounts. Survey of National Practices. UNECE, June 2006. [online], cit. 20.5.2009, URL: <http://www.unescap.org/Stat/meet/spec1/Survey%20on%20NonObserved%20Economy_EC E.pdf>

MORGENSTERN, O. Does GNP Measure Growth and Welfare? *Vital Speeches of the Day*, January 1975, Vol. 41, Issue 12, s. 365-370.

OSARENKHOE, A. - The Oxymoron of informal sector: a framework for conceptualizing informal sector as enabler of economic development in developing countries. *International Journal of Business and Economics*, Volume 9, Number 1, 2009, s. 118 – 131.

PESARAN, M. H. - G.C. HARCOURT, G.C. Life and Work of John Richard Nicholas Stone; 1913 – 1991. Cambridge university, March 1999. [online], cit. 31.1.2010, URL: <<http://www.econ.cam.ac.uk/faculty/pesaran/stone.pdf>>

SCHÄFER, D. *Unbezahlte Arbeit und Bruttoinlandsprodukt 1992 und 2001*. Wirtschaft und Statistik. Statistisches Bundesamt, Wiesbaden, September 2004, s. 960 – 978.

ŠPAČKOVÁ, I. Vysokoškoláci vydělávají o třetinu více než lidé s maturitou. Verze 2010. [online], cit. 15.3.2010, URL: <http://ekonomika.idnes.cz/vysokoskolaci-vydelavaji-o-tretinu-vic-nez-lide-s-maturitou-p50/ekonomika.asp?c=A100225_144135_ekonomika_spi>

Elektronické dokumenty:

ČSÚ. GNI Inventory. [online],cit 09.12.2009,URL:

<http://apl.czso.cz/nufile/GNI_en_doc.zip>

ČSÚ. Klasifikace ekonomických činností. [online],cit 07.1.2010,URL:

<[>](http://www.czso.cz/csu/klasifik.nsf/i/klasifikace_ekonomickych_cinnosti_(cz_nace))

ČSÚ. Klasifikace individuální spotřeby. [online],cit 02.2.2010,URL:

<[>](http://www.czso.cz/csu/klasifik.nsf/i/klasifikace_individualni_spotreby_(cz_coicop))

Europien Communities.Guidelines on harmonised European Time Use surveys. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg, 2004. ISBN92-894-8169-2.

EUROSTAT. Household Production and Consumption. Proposal for a Methodology of Household Satellite Accounts. Working papers and studies.Luxembourg, Office for Official Publications of the European Communities, 2003.Theme 3. ISBN 92-894-6049-0.

EUROSTAT. Eurostat Tabular Approach to Exhaustiveness: Guidelines. Eurostat, Luxembourg, 2005. [online],cit 20.1.2010,URL:

<http://www.unescap.org/Stat/isie/National-Accounts-GDP_Estimation/index.asp>

EUROSTAT. Eurostat´s tabular approach to exhaustiveness. Guidelines. 5th Meeting of the GNI Committee,Luxembourg, 2005, p.86.

EUROSTAT. *Evropský systém účtů ESA 95*. Eurostat. [online],cit 07.1.2010,URL:

<http://apl.czso.cz/nufile/ESA95_cz_doc.zip>

Non-Observed economy in National Accounts. Survey of Country Practices. United Nations, New York and Geneva, 2008. ISBN 978-92-1-116987-4.

SNA 2008. New York 2009. ISBN 978-92-1-161522-7, European Communities,International Monetary Fund,OECD, United Nations and World Bank [online],cit 07.1.2010,URL: <<http://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/SNA2008.pdf>>

UNECE. *Eurostat Tabular Approach*. Statistical Division, Baku, 14.9.2008.

[online],cit 9.12.2009,URL:

<<http://www.unece.org/stats/documents/ece/ces/ge.20/2008/mtg1/12.e.pdf>>

UNECE. United Nations Economic Commission for Europe. Statistic Division. *Eurostat Tabular Approach*.Baku, 14.10.2008. [online],cit 07.1.2010,URL:

<<http://www.unece.org/stats/documents/ece/ces/ge.20/2008/mtg1/12.e.pdf>>

UNSTAT. United Nations Statistic division. 1993 SNA – Table of contents. Approved by Statistical Commission. [online], cit 07.1.2010, URL: <<http://unstats.un.org/unsd/sna1993/introduction.asp>>

USDL. American time use survey – 2008 results. Bureau of Labor statistics, June 2009. . [online], cit 07.1.2010, URL: <<http://www.bls.gov/tus/>>

Věrohodnost údajů o vývoji HDP, rozhovor Jiřího Berounského s ekonomem ČNB Michalem Skořepou. Verze 2004, [online], cit. 20.2.2008, URL: <<http://www.cnb.cz/>>

Ústní sdělení:

KERMIET, Vladimír: Ústní sdělení. ČSÚ v Praze. 25.2.2010

Internetové stránky:

OECD	www.oecd.org
New economics foundation	www.neseconomics.org
National Bureau of economic research	www.nber.org
National Accounts of Well-being	www.nationalaccountsofwellbeing.org
Český statistický úřad	www.czso.cz
United Nations Economic Commission for Europe	www.unece.org
EUROSTAT	http://epp.eurostat.ec.europa.eu
United Nations ESCAP	www.unescap.org
Statistisches Bundesamt	www.destatis.de

7. Přílohy

Příloha 1 – Klasifikace podle sektorů

Příloha 2 – Klasifikace individuální spotřeby (CZ-COICOP)

Příloha 3 – CZ-NACE

Příloha 4 - COICOP – deklasifikace pro potřeby HHSa

Příloha 1 – Klasifikace podle sektorů

Sektory a subsektory		Veřejný	Národní soukromý	Pod zahraniční kontrolou
Nefinanční podniky	S.11	S.11001	S.11002	S.11003
Finanční instituce	S.12			
Ústřední banka	S.121			
Ostatní měnové finanční instituce	S.122	S.12201	S.12202	S.12203
Ostatní finanční zprostředkovatelé, s výjimkou pojišťovacích společností a penzijních fondů	S.123	S.12301	S.12302	S.12303
Pomocné finanční instituce	S.124	S.12401	S.12402	S.12403
Pojišťovací společnosti a penzijní fondy	S.125	S.12501	S.12502	S.12503
Vládní instituce	S.13			
Ústřední vládní instituce	S.1311			
Národní vládní instituce	S.1312			
Místní vládní instituce	S.1313			
Fondy sociálního zabezpečení	S.1314			
Domácnosti	S.14			
Zaměstnavatelé (včetně osob samostatně výdělečně činných)	S.141- +S.142			
Zaměstnanci	S.143			
Příjemci důchodů z vlastnictví	S.1441			
Příjemci dávek důchodového zabezpečení	S.1442			
Příjemci jiných transferových důchodů	S.1443			
Ostatní domácnosti	S.145			
Neziskové instituce sloužící domácnostem	S.15			
Nerezidenti	S.2			
Evropská unie	S.21			
Členské státy Evropské unie (EU)	S.2 11			
Instituce Evropské unie	S.2 12			

(Zdroj: ČSÚ)

Příloha 2 - Klasifikace individuální spotřeby (CZ-COICOP) *

(Jedno- a dvoumístná úroveň)

01. *Potraviny a nealkoholické nápoje*

- 1.1. Potraviny
- 1.2. Nápoje
- 1.3. Tabák

2. *Odívání a obuv*

- 2.1 Odívání
- 2.2 Obuv

3. *Bydlení, voda, energie, paliva*

- 3.1. Hrubé nájemné
- 3.2. Běžná údržba a drobné opravy bytu
- 3.3. Ostatní služby související s bytem
- 3.4. Elektrická a tepelná energie; paliva

4. *Bytové vybavení, zařízení domácnosti; opravy*

- 4.1. Nábytek, bytové zařízení a výzdoba, koberce a ostatní podlahová krytina; opravy
- 4.2. Bytový textil
- 4.3. Zařízení topná a varná, přístroje pro domácnost včetně příslušenství; instalace, opravy
- 4.4. Skleněné, keramické a pod.zboží pro domácnost, stolní nádobí a domácí kuchyňské potřeby
- 4.5. Nářadí, nástroje a různé potřeby pro dům a zahradu
- 4.6. Zboží a služby pro běžnou údržbu domácnosti

5. *Zdravotnictví*

- 5.1. Léčiva a prostředky zdravotnické techniky
- 5.2. Ambulantní zdravotní péče
- 5.3. Ústavní zdravotní péče

---

* Tato klasifikace se nyní reviduje.

5.4. Služby pojištění pro případe nemoci a úrazu

6. *Doprava*

6.1. Nákup automobilů, motocyklů a jízdních kol

6.2. Provoz osobních dopravních prostředků

6.3. Dopravní služby

7. *Rekreace, kultura a sport*

7.1. Zařízení a vybavení audiovizuální, fotografická a pro zpracování dat včetně oprav

7.2. Rekreační a kulturní služby

7.3. Noviny, knihy a papírenské zboží

8. *Vzdělání*

8.1. Vzdělávací služby

8.2. Vzdělávací materiály

8.3. Pomocné vzdělávací služby

9. *Stravovací a ubytovací služby*

9.1. Stravovací služby

9.2. Ubytovací služby

10. *Ostatní zboží a služby jinde neuvedené*

10.1 Osobní péče

10.2 Osobní doplňky jinde neuvedené

10.3 Pošty a telekomunikace

10.4 Sociální péče

10.5 Finanční služby jinde neuvedené

10.6 Ostatní služby jinde neuvedené

(Zdroj:ČSÚ)

Příloha 3 – Klasifikace CZ-NACE

PŘEHLED SEKČÍ A ODDÍLŮ

Sekce	Oddíl	Název
A		ZEMĚDĚLSTVÍ, LESNICTVÍ A RYBÁŘSTVÍ
	01	Rostlinná a živočišná výroba, myslivost a související činnosti
	02	Lesnictví a těžba dřeva
	03	Rybolov a akvakultura
B		TĚŽBA A DOBYVÁNÍ
	05	Těžba a úprava černého a hnědého uhlí
	06	Těžba ropy a zemního plynu
	07	Těžba a úprava rud
	08	Ostatní těžba a dobývání
	09	Podpůrné činnosti při těžbě
C		ZPRACOVATELSKÝ PRŮMYSL
	10	Výroba potravinářských výrobků
	11	Výroba nápojů
	12	Výroba tabákových výrobků
	13	Výroba textilií
	14	Výroba oděvů
	15	Výroba usní a souvisejících výrobků
	16	Zpracování dřeva, výroba dřevěných, korkových, proutěných a slaměných výrobků, kromě nábytku
	17	Výroba papíru a výrobků z papíru
	18	Tisk a rozmnožování nahraných nosičů
	19	Výroba koksu a rafinovaných ropných produktů
	20	Výroba chemických látek a chemických přípravků
	21	Výroba základních farmaceutických výrobků a farmaceutických přípravků
	22	Výroba pryžových a plastových výrobků
	23	Výroba ostatních nekovových minerálních výrobků
	24	Výroba základních kovů, hutní zpracování kovů; slévárenství
	25	Výroba kovových konstrukcí a kovodělných výrobků, kromě strojů a zařízení
	26	Výroba počítačů, elektronických a optických přístrojů a zařízení
	27	Výroba elektrických zařízení
	28	Výroba strojů a zařízení j. n.
	29	Výroba motorových vozidel (kromě motocyklů), přívěsů a návěsů
	30	Výroba ostatních dopravních prostředků a zařízení
	31	Výroba nábytku

Sekce	Oddíl	Název
	32	Ostatní zpracovatelský průmysl
	33	Opravy a instalace strojů a zařízení
D		VÝROBA A ROZVOD ELEKTRINY, PLYNU, TEPLA A KLIMATIZOVANÉHO VZDUCHU
	35	Výroba a rozvod elektřiny, plynu, tepla a klimatizovaného vzduchu
E		ZÁSOBOVÁNÍ VODOU; ČINNOSTI SOUVISEJÍCÍ S ODPADNÍMI VODAMI, ODPADY A SANACEMI
	36	Shromažďování, úprava a rozvod vody
	37	Činnosti související s odpadními vodami
	38	Shromažďování, sběr a odstraňování odpadů, úprava odpadů k dalšímu využití
	39	Sanace a jiné činnosti související s odpady
F		STAVEBNICTVÍ
	41	Výstavba budov
	42	Inženýrské stavitelství
	43	Specializované stavební činnosti
G		VELKOOBCHOD A MALOOBCHOD; OPRAVY A ÚDRŽBA MOTOROVÝCH VOZIDEL
	45	Velkoobchod, maloobchod a opravy motorových vozidel
	46	Velkoobchod, kromě motorových vozidel
	47	Maloobchod, kromě motorových vozidel
H		DOPRAVA A SKLADOVÁNÍ
	49	Pozemní a potrubní doprava
	50	Vodní doprava
	51	Letecká doprava
	52	Skladování a vedlejší činnosti v dopravě
	53	Poštovní a kurýrní činnosti
I		UBYTOVÁNÍ, STRAVOVÁNÍ A POHOSTINSTVÍ
	55	Ubytování
	56	Stravování a pohostinství
J		INFORMAČNÍ A KOMUNIKAČNÍ ČINNOSTI
	58	Vydavatelské činnosti
	59	Činnosti v oblasti filmů, videozáznamů a televizních programů, pořizování zvukových nahrávek a hudební vydavatelské činnosti
	60	Tvorba programů a vysílání

Sekce	Oddíl	Název
	61	Telekomunikační činnosti
	62	Činnosti v oblasti informačních technologií
	63	Informační činnosti
K		PENĚŽNICTVÍ A POJIŠŤOVNICTVÍ
	64	Finanční zprostředkování, kromě pojišťovnictví a penzijního financování
	65	Pojištění, zajištění a penzijní financování, kromě povinného sociálního zabezpečení
	66	Ostatní finanční činnosti
L		ČINNOSTI V OBLASTI NEMOVITOSTÍ
	68	Činnosti v oblasti nemovitostí
M		PROFESNÍ, VĚDECKÉ A TECHNICKÉ ČINNOSTI
	69	Právní a účetnické činnosti
	70	Činnosti vedení podniků; poradenství v oblasti řízení
	71	Architektonické a inženýrské činnosti; technické zkoušky a analýzy
	72	Výzkum a vývoj
	73	Reklama a průzkum trhu
	74	Ostatní profesní, vědecké a technické činnosti
	75	Veterinární činnosti
N		ADMINISTRATIVNÍ A PODPŮRNÉ ČINNOSTI
	77	Činnosti v oblasti pronájmu a operativního leasingu
	78	Činnosti související se zaměstnáním
	79	Činnosti cestovních agentur, kancelářů a jiné rezervační a související činnosti
	80	Bezpečnostní a pátrací činnosti
	81	Činnosti související se stavbami a úpravou krajiny
	82	Administrativní, kancelářské a jiné podpůrné činnosti pro podnikání
O		VEŘEJNÁ SPRÁVA A OBRANA; POVINNÉ SOCIÁLNÍ ZABEZPEČENÍ
	84	Veřejná správa a obrana; povinné sociální zabezpečení
P		VZDĚLÁVÁNÍ
	85	Vzdělávání
Q		ZDRAVOTNÍ A SOCIÁLNÍ PÉČE
	86	Zdravotní péče
	87	Pobytové služby sociální péče
	88	Ambulantní nebo terénní sociální služby

Sekce	Oddíl	Název
R		KULTURNÍ, ZÁBAVNÍ A REKREAČNÍ ČINNOSTI
	90	Tvůrčí, umělecké a zábavní činnosti
	91	Činnosti knihoven, archivů, muzeí a jiných kulturních zařízení
	92	Činnosti heren, kasin a sázkových kanceláří
	93	Sportovní, zábavní a rekreační činnosti
S		OSTATNÍ ČINNOSTI
	94	Činnosti organizací sdružujících osoby za účelem prosazování společných zájmů
	95	Opravy počítačů a výrobků pro osobní potřebu a převážně pro domácnost
	96	Poskytování ostatních osobních služeb
T		ČINNOSTI DOMÁCNOSTÍ JAKO ZAMĚSTNAVATELŮ; ČINNOSTI DOMÁCNOSTÍ PRODUKUJÍCÍCH BLÍŽE NEURČENÉ VÝROBKY A SLUŽBY PRO VLASTNÍ POTŘEBU
	97	Činnosti domácností jako zaměstnavatelů domácího personálu
	98	Činnosti domácností produkujících blíže neurčené výrobky a služby pro vlastní potřebu
U		ČINNOSTI EXTERITORIÁLNÍCH ORGANIZACÍ A ORGÁNŮ
	99	Činnosti exteritoriálních organizací a orgánů

(Zdroj: ČSÚ)

Příloha 4 – COICOP – deklasifikace pro potřeby HHSa

COICOP Classification	Commodity	Intermediate consumption	Final consumption	Household Capital
01.1.1	Bread and cereals (ND)	X	X	
01.1.2	Meat (ND)	X		
01.1.3	Fish (ND)	X		
01.1.4	Milk, cheese and eggs (ND)	X		
01.1.5	Oils and fats (ND)	X		
01.1.6	Fruit (ND)	X		
01.1.7	Vegetables (ND)	X	X	
01.1.8	Sugar, jam, honey, chocolate and confectionery (ND)	X	X	
01.1.9	Food products n.e.c. (ND)	X		
01.2.1	Coffee, tea and cocoa (ND)	X		
01.2.2	Mineral waters, soft drinks, fruit and vegetable juices (ND)		X	
02.1.1	Spirits (ND)		X	
02.1.2	Wine (ND)		X	
02.1.3	Beer (ND)		X	
02.2.0	Tobacco (ND)		X	
02.3.0	Narcotics (ND)		X	
03.1.1	Clothing materials (SD)	X		
03.1.2	Garments (SD)		X	
03.1.3	Other articles of clothing and clothing accessories (SD)	X	X	
03.1.4	Cleaning, repair and hire of clothing (S)		X	
03.2.1	Shoes and other footwear (SD)		X	
03.2.2	Repair and hire of footwear (S)		X	
04.1.1	Actual rentals paid by tenants (S)	X		
04.1.2	Other actual rentals (S)		X	
04.2.1	Imputed rentals of owner-occupiers (S)			
04.2.2	Other imputed rentals (S)			
04.3.1	Materials for the maintenance and repair of the dwelling (ND)	X		
04.3.2	Services for the maintenance and repair of the dwelling (S)	X		
04.4.1	Water supply (ND)	X		
04.4.2	Refuse collection (S)	X		
04.4.3	Sewerage collection (S)	X		
04.4.4	Other services relating to the dwelling n.e.c. (S)	X		
04.5.1	Electricity (ND)	X		
04.5.2	Gas (ND)	X		
04.5.3	Liquid fuels (ND)	X		
04.5.4	Solid fuels (ND)	X		
04.5.5	Heat energy (ND)	X		
05.1.1	Furniture and furnishings (D)			X
05.1.2	Carpets and other floor coverings (D)			X
05.1.3	Repair of furniture, furnishings and floor coverings (S)	X		
05.2.0	Household textiles (SD)	X		
05.3.1	Major household appliances whether electric or not (D)			X
05.3.2	Small electric household appliances (SD)	X		
05.3.3	Repair of household appliances	X		

COICOP Classification	Commodity	Intermediate consumption	Final consumption	Household Capital
05.4.0	Glassware, tableware and household utensils (SD)	X		
05.5.1	Major tools and equipment (D)			X
05.5.2	Small tools and miscellaneous accessories (SD)	X		
05.6.1	Non-durable household goods (ND)	X		
05.6.2	Domestic services and household services (S)	X		
06.1.1	Pharmaceutical products (ND)		X	
06.1.2	Other medical products (ND)		X	
06.1.3	Therapeutic appliances and equipment (D)		X	
06.2.1	Medical Services (S)		X	
06.2.2	Dental services (S)		X	
06.2.3	Paramedical services (S)		X	
06.3.0	Hospital services (S)		X	
07.1.1	Motor cars (D)			X
07.1.2	Motor cycles (D)			X
07.1.3	Bicycles (D)			X
07.1.4	Animal drawn vehicles (D)			X
07.2.1	Spare parts and accessories for personal transport equipment (SD)	X		
07.2.2	Fuels and lubricants for personal transport equipment (ND)	X		
07.2.3	Maintenance and repair of personal transport equipment (S)	X		
07.2.4	Other services in respect of personal transport equipment (S)	X		
07.3.1	Passenger transport by railway (S)		X	
07.3.2	Passenger transport by road (S)		X	
07.3.3	Passenger transport by air (S)		X	
07.3.4	Passenger transport by sea and inland waterway (S)		X	
07.3.5	Combined passenger transport (S)		X	
07.3.6	Other purchased transport services (S)		X	
08.1.0	Postal services (S)		X	
08.2.0	Telephone and telefax equipment (D)		X	
08.3.0	Telephone and telefax services (S)		X	
09.1.1	Equipment for the reception, recording and reproduction of sound and		X	
09.1.2	Photographic and cinematographic equipment and optical instruments (D)		X	
09.1.3	Information processing equipment (D)		X	
09.1.4	Recording media (SD)		X	
09.1.5	Repair of audio-visual, photographic and information processing		X	
09.2.1	Major durables for outdoor recreation (D)		X	
09.2.2	Musical instruments and major durables for indoor recreation (D)		X	
09.2.3	Maintenance and repair of other major durables for recreation and culture		X	
09.3.1	Games, toys and hobbies (SD)		X	
09.3.2	Equipment for sport, camping and open-air recreation (SD)		X	
09.3.3	Gardens, plants and flowers (ND)	X		
09.3.4	Pets and related products (ND)		X	
09.3.5	Veterinary and other services for pets (S)		X	
09.4.1	Recreational and sporting services (S)		X	
09.4.2	Cultural services (S)		X	
09.4.3	Games of chance (S)		X	
09.5.1	Books (SD)		X	

COICOP Classification	Commodity	Intermediate consumption	Final consumption	Household Capital
09.5.2	Newspapers and periodicals (ND)		X	
09.5.3	Miscellaneous printed matter (ND)		X	
09.5.4	Stationery and drawing materials (ND)		X	
09.6.0	Package holidays (S)		X	
10.0	Education		X	
10.1.0	Pre-primary and primary education (S)		X	
10.2.0	Secondary education (S)		X	
10.3.0	Post-secondary non-tertiary education (S)		X	
10.4.0	Tertiary education (S)		X	
10.5.0	Education not definable by level (S)		X	
11.1.1	Restaurants, cafés and the like (S)		X	
11.1.2	Canteens (S)		X	
11.2.0	Accommodation services (S)		X	
12.1.1	Hairdressing salons and personal grooming establishments (S)		X	
12.1.2	Electric appliances for personal care (SD)		X	
12.1.3	Other appliances, articles and products for personal care (ND)	X	X	
12.2.0	Prostitution (S)		X	
12.3.1	Jewellery, clocks and watches (D)		X	
12.3.2	Other personal effects (SD)	X	X	
12.4.0	Social protection (S)		X	
12.5.1	Life insurance (S)		X	
12.5.2	Insurance connected with the dwelling (S)	X		
12.5.3	Insurance connected with health (S)		X	
12.5.4	Insurance connected with transport (S)	X	X	
12.5.5	Other insurance (S)		X	
12.6.1	FISIM (S)		X	
12.6.2	Other financial services n.e.c. (S)		X	
12.7.0	Other services n.e.c. (S)		X	

(Zdroj:Holloway,2002)

Seznam zkratek

AEG	Advisory Expert Group on National Accounts
ATUS	American Time Use Survey
BLS	Bureau of Labor Statistics
BPM	Balance of Payments Manual
COFOG	Classification of the Functions of Government
COICOP	Classification of Individual Consumption by Purpose
COPNI	Classification of the purposes of Non-profit Institutions
COPP	Classification of outlays of producers by purpose
CPA	Classification of Product by Acticity
ČSÚ	Český statistický úřad
ESA95	European System of Accounts
EU	European Union
EUROSTAT	Statistical Office of the European Communities
FADN	Farm Accountancy Data Network
GDP	Gross domestic product
GHP	Gross household product
HDP	Hrubý domácí produkt
HETUS	Harmonized European Time Use Survey
HHSA	Household Satellite Account
ICLS	International Conference of Labour Statisticians
ILO	International Labour Organization
LSD	Lysergic acid diethylamide
IMF	International Monetary Fund
ISWGNA	Intersecretariat Working Group on National Accounts
MMF	Mezinárodní měnový fond
MTUS	Multinational Time Use Study
NACE	Classification of Economic Activities in the European Community
NISD	National Institute of Social Defence
NOE	Non-Observed Economy
NUTS	Nomenclature of Units for Territorial
OKEČ	Odvětvová klasifikace ekonomických činností
OSN	Organizace spojených národů
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development

SCN	System de Compatabilité Nationale
CSO	Central statistic office
SEC	System Européen des Comptes Economiques
SK OSN	Statistická komise organizace spojených národů
SKP	Standardní klasifikace produkce
SNA	System of National Accounts
SNÚ	System národních účtů
TSA	TourismSatellite Account
TUS	Time use survey
UNECE	United Nations Economic Commission for Europe
UNSD	United Nations Statistics Databases
UNSTAT	United Nations Statistics Division
WB	World bank
WTO	World Trade Organisation
WTTC	World Travel and Tourism Council